

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Poskytování sociálního bydlení a doprovodných služeb
pro rodiny s dětmi v Jihočeském kraji**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Studijní program:

MANAGEMENT SOCIÁLNÍ PRÁCE V ORGANIZACÍCH

Autor: Bc. Kristýna Veverková

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Renata Švestková, Ph.D.

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem Poskytování sociálního bydlení a doprovodných služeb pro rodiny s dětmi v Jihočeském kraji jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 3. 5. 2024

.....

Bc. Kristýna Veverková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. Ing. Renatě Švestkové, Ph.D. za její profesionální a odborné vedení, cenné rady, připomínky a ochotu pomoci. Dále bych chtěla poděkovat všem komunikačním partnerům za jejich vstřícnost a čas podílet se na výzkumu této diplomové práce. Poděkování také patří mému příteli a rodině, která mě podporovala po celou dobu studia.

Poskytování sociálního bydlení a doprovodných služeb pro rodiny s dětmi v Jihočeském kraji

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá poskytováním sociálního bydlení a doprovodných služeb pro rodiny s dětmi v Jihočeském kraji, kdy hlavním cílem je zjistit, jak Jihočeský kraj realizuje rodinnou politiku v oblasti sociálního bydlení pro rodiny s dětmi a jak sociální pracovníci obce s rozšířenou působností identifikují zdroje podpory a bariéry v tomto kontextu.

Pro dosažení cíle byla v praktické části této práce realizována kvalitativní výzkumná strategie. Výzkumný soubor tvořilo 8 sociálních pracovníků na obecních či městských úřadech, přičemž podmínkou bylo poskytování sociálního bydlení v dané oblasti. Získaná data byla vyhodnocena metodou zakotvené teorie. Z výsledků bylo zjištěno, že sociální bydlení je poskytováno s mírnými rozdíly v závislosti na konkrétním regionu a dostupných zdrojích pro řešení bytové situace. Při poskytování podpory je klíčová vlastní motivace a přístup rodin s dětmi, jakož i boj s obecným nedostatkem sociálního bydlení. Důležitost této práce také spočívá v pochopení osobního pohledu sociálních pracovníků na poskytovanou podporu a jimi identifikované zdroje podpory a překážky v kontextu sociálního bydlení.

Výsledky této diplomové práce mohou inspirovat ostatní sociální pracovníky pohybující se v dané tématice, nestátní neziskové organizace, veřejné instituce či výsledky mohou být také přínosným a edukativním materiálem pro širokou veřejnost.

Klíčová slova

sociální pracovník; sociální bydlení; rodiny s dětmi; nepříznivá sociální situace

Provision of Social Housing and Accompanying Services for Families with Children in the South Bohemian Region

Abstract

The thesis deals with the provision of social housing and accompanying services for families with children in the South Bohemian region where the main objective is to find out how the South Bohemian region implements family policy in the field of social housing for families with children and how social workers of municipalities with extended competence identify sources of support and barriers in this context.

In order to achieve the objective a qualitative research strategy was implemented in the practical part of this thesis. The research sample consisted of 8 social workers with the condition of providing social housing in the area. The obtained data were evaluated using the grounded theory method. From the results it was found that social housing is provided with slight differences depending on the specific region and the available resources for solving the housing situation. Self-motivation and attitude of families with children is key in providing support as well as combating the general lack of social housing. The importance of this work also lies in understanding the personal perspective of social workers on the support provided and the sources of support and barriers identified by them in the context of social housing.

The results of this thesis can inspire other social workers working in the given topic, non-governmental non-profit organizations, public institutions or the results can also be beneficial and educational material for the general public.

Key words

social worker; social housing; families with children; unfavorable social situation

Obsah

Úvod	8
1 Rodinná politika v České republice	9
1.1 Současná rodina	11
1.1.1 Změna funkcí rodiny	13
1.2 Rodiny se specifickými potřebami	14
1.3 Nízkopříjmové rodiny s dětmi	16
1.3.1 Finanční podpora pro rodiny s dětmi	17
1.4 Rodičovská odpovědnost	17
1.5 Sladění pracovního, osobního a rodinného života	18
2 Nepříznivá sociální situace	21
2.1 Nezaměstnanost	22
2.2 Chudoba	22
2.3 Rozvodovost	24
2.4 Úmrtí	25
2.5 Pomoc rodině v nepříznivé sociální situaci	26
3 Sociální bydlení	28
3.1.1 Bydlení především (Housing First)	30
3.1.2 Prostupné bydlení (Housing Ready)	30
3.2 Uživatelé sociálního bydlení	31
3.3 Principy sociálního bydlení	32
3.4 Financování sociálního bydlení	33
3.5 Aktéři sociálního bydlení	34
3.5.1 Case management	37
3.6 Sociální bydlení v zahraničí	39
3.7 Role sociálního pracovníka v kontextu sociálního bydlení	40
3.8 Problémy rodin v oblasti bydlení	41

4	Výzkumná část.....	43
4.1	Cíl práce.....	43
4.2	Výzkumné otázky	43
4.3	Metodika výzkumu	43
4.3.1	Popis výzkumného souboru.....	43
4.3.2	Etika výzkumu	44
4.3.3	Způsob analýzy výsledků	44
5	Výsledky	46
5.1	Výsledky otevřeného kódování	46
5.2	Axiální kódování	77
6	Diskuze	80
	Závěr	87
	Seznam použitých zdrojů a literatury.....	88
	Seznam příloh.....	101

Úvod

V této diplomové práci se budu věnovat poskytování sociálního bydlení a doprovodných služeb pro rodiny s dětmi v Jihočeském kraji.

Tuto tematiku jsem si vybrala zejména z důvodu, jelikož v Jihočeském kraji, stejně jako v celé České republice, je nedostatek dostupného a kvalitního sociálního bydlení pro rodiny s dětmi, které se řadí mezi nejzranitelnější skupiny ohrožené tímto problémem. Rodiny žijící v nevyhovujících podmínkách jsou více ohroženy chudobou, sociálním vyloučením a psychickými i fyzickými problémy s tím spojenými. Poskytování sociálního bydlení není pouze o zajištění bydlení, ale také o poskytování doprovodných služeb, které mohou rodinám pomoci stabilizovat jejich životní situaci a získat potřebnou podporu, což může zabránit jejich pádu do chudoby a izolace, a naopak posílit zdravý a stabilní vývoj dětí a rodin. Domnívám se, že toto téma je také velmi aktuální, neboť ceny nemovitostí v posledních letech prudce vzrostly, čímž se dostupné bydlení stává pro mnoho rodin ještě více nedostupným. Finanční stabilita rodin se rovněž snižuje vzhledem ke změnám na trhu práce, což vede k nárůstu nezaměstnanosti. Stěžejní v rámci této problematiky je rovněž nedostatek financí státních i nestátních organizací na pokrytí všech potřeb v oblasti sociálního bydlení a doprovodných služeb. Bylo by proto žádoucí, aby této problematice věnovali větší pozornost zejména politici, státní i nestátní organizace, ale i široká veřejnost.

Cílem mé diplomové práce je tedy podat informace, jak Jihočeský kraj realizuje rodinnou politiku v oblasti sociálního bydlení pro rodiny s dětmi, jak sociální pracovníci obce s rozšířenou působností identifikují zdroje podpory a bariéry v tomto kontextu a jak sociální pracovníci hodnotí síťování služeb a návaznost aktivit na další služby v daných obcích s rozšířenou působností v Jihočeském kraji. Výstupy této diplomové práce mohou být přínosné jak pro sociální pracovníky věnující se této problematice, tak pro nestátní neziskové organizace v rámci příprav projektů sociálního bydlení a jeho rozvoje. V neposlední řadě tato diplomová práce může sloužit jako informační materiál pro veřejnost či sociální komise.

1 Rodinná politika v České republice

Rodinná politika představuje koordinovaný soubor opatření, která poskytují podporu rodinám v širokém spektru společenských oblastí, včetně bydlení, školství, zdravotnictví, trhu práce a infrastruktury, kdy jejím hlavním cílem je posilovat přirozené funkce rodiny. (MPSV, 2023a). Sokáčová (2010) konstatuje, že o konceptu rodinné politiky je vždy nutné uvažovat v celém kontextu opatření a programů v dalších politikách, jako je např. důchodový systém, bytová politika, zdravotnický systém nebo síť předškolní a školní péče. Mezi konkrétní cíle rodinné politiky patří zejména posilování rodinných a rodičovských dovedností, podpora instituce manželství a zvýšení její společenské prestiže, podpora rodin se specifickými potřebami a poskytování podpory všem subjektům, které se angažují v podpoře rodin s důrazem na účast krajů a obcí v implementaci rodinné politiky (Rodinná politika na úrovni krajů a obcí, 2008). Podle této metodiky se rodinná politika snaží eliminovat překážky, kterým jsou rodiny vystaveny a které ohrožují jejich stabilitu, zároveň vytváří podmínky pro funkční rodiny a poskytuje jim komplexní rodinu a taktéž zvyšuje povědomí o rodinných hodnotách ve společnosti, a nakonec posiluje individuální odpovědnost rodičů a členů rodin sobě navzájem. Rodinná politika také prosazuje rovné příležitosti žen a mužů, umožňuje sladování rodinného a pracovního života a poskytuje příležitosti a možnosti zejména těm, kteří si přejí kombinovat péči o rodinu a děti s prací a pro ty, kteří se rozhodnou pro plnou péči o rodinu (Sokáčová, 2010). Základní principy rodinné politiky respektují hodnoty a práva, která jsou ústavně chráněna a jež jsou specifikována zejména v článku 10 a 32 Listiny základních práv a svobod a zároveň tato politika respektuje závazky České republiky, které vyplývají ze smluv, jako je Úmluva o právech dítěte, Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluva o ochraně lidských práv a svobod a jejími dodatkovými protokoly a Listina základních práv a svobod Evropské unie (Koncepce rodinné politiky, 2017).

Pro rozvoj rodinné politiky je klíčové zapojení všech relevantních aktérů, mezi které patří orgány státní správy na ústřední, regionální a místní úrovni, orgány samosprávy na regionální a místní úrovni, občanský sektor (včetně nestátních neziskových organizací a odborů), komerční sektor (např. zaměstnavatelé a poskytovatelé komerčních služeb), odborníci, vzdělávací instituce, média a široká občanská veřejnost a především rodiny a jednotliví její členové (Rodinná politika na úrovni krajů a obcí, 2008). Jak vyplývá z této metodiky, obce a kraje představují klíčové subjekty v rámci rodinné politiky, jelikož

právě tyto územní celky znají potřeby svých občanů, mají přehled o místních podmínkách a mají rozsáhlé kompetence, které mohou využít k naplnění různých prorodinných opatření. V rámci kraje má krajský úřad za úkol koordinovat a odborně podporovat činnost obecních úřadů obcí s rozšířenou působností (dále jen ORP) v oblasti sociální práce, zatímco tato koordinace zahrnuje i kontrolu výkonu přenesené působnosti a aktivně se krajský úřad angažuje v provádění sociální práce směřující k řešení nepříznivých sociálních situací a k podpoře sociálního začleňování jednotlivců (Konceptce rodinné a seniorské politiky Jihočeského kraje 2021–2025). V této koncepci je koordinace zaměřena i na spolupráci (síťování) s jinými partnerskými systémy (jako jsou nestátní neziskové organizace či orgány sociálně právní ochrany dětí), které reagují na problémy/události, jimiž se zabývají obce. Praxe vytváření regionálních a lokálních programů na podporu rodin s dětmi je v České republice stále nedostatečná, což odráží nedostatek zkušeností a komplexního přístupu k řešení specifických potřeb a problémů rodin na místní úrovni (Vlčková a Hošťálková, 2018).

V souvislosti s rodinnou politikou vznikla i řada projektů, jako např. „Krajská rodinná politika“, v jehož rámci vznikla celá řada výstupů, a to např. v podobě návrhů konceptualizace primární prevence za každý kraj České republiky, metodiky rodinné politiky na krajské a místní úrovni, informačních příruček pro rodiny či videospotů, které vznikly v rámci osvětové kampaně (Rodina, zpravodaj odboru rodinné politiky a ochrany práv dětí, 2022). Ministerstvem práce a sociálních věcí (MPSV) ve spolupráci s odbornou komisí pro rodinnou politiku byla vytvořena Konceptce rodinné politiky¹, reprezentující třetí strategický dokument v oblasti podpory rodin na příštích pět let, která vznikla v souladu s Programovým prohlášením vlády, s cílem zajistit dlouhodobé a systémové řešení rodinné politiky v České republice (Konceptce rodinné politiky, 2017). Tuto koncepci rodinné politiky z roku 2017 aktualizuje Strategie rodinné politiky 2023–2030, která se zabývá řadou aspektů, jejichž cílem je vytvořit příznivé a stabilní podmínky pro rodiny, výchovu dětí a péči o blízké (MPSV, 2023a). Strategie si určila pět hlavních cílů a to následující:

- posílit význam rodinných hodnot a zvýšit společenskou prestiž a uznání rodiny, aby byla posílena institucionální pozice rodinné politiky v České republice;

¹ Konceptce vznikala současně se Zprávou o rodině, která přináší detailní analýzu situace rodiny v současné české společnosti stejně jako paralelně s legislativními změnami.

- rozvíjet prostředí podporující stabilní rodinné vztahy a zvyšovat prevenci rizikových jevů v rodině;
- podporovat soulad rodinného a pracovního života;
- vytvářet příznivé podmínky pro materiální a finanční stabilitu rodin;
- poskytovat podporu rodinám ve všech fázích života a ve specifických situacích (Strategie rodinné politiky 2023–2030).

Bez fungující² a jednotné rodiny by společnost čelila významnému nebezpečí v rovině jak ekonomické, sociální, tak i emocionální, neboť rodina hraje klíčovou roli ve vytváření stability a soudržnosti (Koncepce rodinné politiky, 2017).

1.1 Současná rodina

Rodina je chápána jako jednotka reprodukční, zajišťující materiální zaopatření, která zároveň plní klíčovou roli ve výchově a podporuje emocionální pohodu, kdy hlavním ukazatelem kvality rodiny a rodinného života je zejména míra, jakou rodina uspokojuje základní biologické, psychické, a sociální potřeby dítěte (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015). Rodina také může být definována jako typ hospodařící domácnosti, kde jednotlivci sdílí společné hospodaření včetně nákladů na bydlení a stravu, přičemž toto hospodaření zahrnuje i péči o děti, které jsou součástí dané domácnosti, přestože finančně nepřispívají na běžné výdaje domácnosti (Höhne et al., 2016). Dle autorky může být rodinná hospodařící domácnost typu: úplná rodina, což je manželský pár, dále neformální soužití druha a družky, také registrované partnerství, a to ve všech případech s dětmi nebo bez dětí a domácnost tvořená neúplnou rodinou, kdy je jeden z rodičů s alespoň jedním dítětem či domácnost tvořená dvěma a více rodinami. Členové rodiny jsou často (ale ne nutně) spojeni legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty (Sobotková, 2012). Dle autorky se rodiny postupně adaptují na proměny, které s sebou nese rodinný životní cyklus, s cílem efektivně zvládat různé výzvy, přitom tyto snahy o přizpůsobení jsou formovány přesvědčením a názory, které jednotliví členové rodiny sdílejí. Každá taková rodinná má svůj rodinný kodex, který je jakýmsi souborem rodinných morálních zásad a zkušeností a současně orientačním bodem, podle kterého rodina usměrňuje své

² Funkční rodinou se rozumí rodina plnící své základní přirozené funkce – tj. biologicko-reprodukční, socializační, sociálně-ekonomickou, regenerační a podpůrnou neboli emocionálně-stabilizační.

chování a určuje, co je žádoucí dělat, jak se to má dělat a kdy se to má dělat (Matoušek, 2013). Autor se domnívá, že rodiny již nejsou zakládány proto, aby reprodukovaly populaci nebo jinak prospívaly širšímu společenství lidí, nýbrž jsou zakládány kvůli uspokojování citových potřeb partnerů a stabilita těchto rodin tak stojí na vyváženosti citové dynamiky v partnerském vztahu.

V uplynulých desetiletích prošla česká rodina velkými změnami v kontextu dynamického sociálního a ekonomického rozvoje a různorodé možnosti se odrážejí v proměnách struktury rodiny a vzrůstající diverzitě forem rodinného soužití (Barnard, 2022). Dle autora mezi soudobé změny patří např. nemanželská soužití, odkládání zakládání rodiny do vyššího věku, časté rozchody a opakované zakládání nových svazků, nárůst počtu narozených mimo manželství, oslabené vazby mezi generacemi, nerovnoměrné rozdělení péče mezi partnery, ačkoliv lidé touží po harmonických vztazích a rodině, přestože jejich skutečné soužití vypadá jinak. S tímto se ztotožňuje i Hamplová (2016), která tvrdí, že soudobá rodina má více než kdy v minulosti podobu volby, což se odráží i ve zvolených rodinách, kde si blízké a své příbuzné „vybíráme“ podle citové blízkosti, vzájemného porozumění i vzájemné pomoci, což nebývá nutně založeno na biologické spřízněnosti.

Manželství již není podmínkou pro založení rodiny, často dochází k sňatku až po narození prvního dítěte, a ne vždy jsou v rodině přítomni oba biologičtí rodiče, může jít o rodinu s jedním rodičem a dítětem či dětmi, přičemž rodiče nemusejí být nutně opačného pohlaví a heterosexuální orientace (Hamplová, 2016). Dle autorky se také stále více objevují znovu složené rodiny s biologickými i nebiologickými rodiči a sourozenci z různých vztahů a rodičů a stále více se také objevuje vícegenerační soužití. Neúplné rodiny svobodných nebo rozvedených rodičů s dětmi a případně dalšími příbuznými žilo v roce 2022 v téměř 9,5 % domácností (Barnard, 2022). Pokud jde o „osamělé“ rodičovství, samotní rodiče zahrnují vedle osamělých rozvedených či ovdovělých rodičů, hlavně matek, také svobodné matky žijící s partnerem, který není biologickým otcem jejich dětí, rozvedené matky s novým partnerem, svobodné matky záměrně žijící bez partnera nebo matky žijící v homosexuálním partnerství (Kuchařová et al., 2020). Rostoucí ekonomické nezávislosti žen, spolu s častějším sledováním kariéry i rozšířenějším nelézání identity mimo rodinu směřem k uspokojování psychologických a emocionálních potřeb, vede i k růstu rozvodovosti (Mošovský, 2021). Zakládání rodin v pozdějším věku se stává stále populárnějším trendem, a to kvůli rostoucí úrovni bezdětnosti a taktéž trendu asistované reprodukce (Koncepte rodinné politiky, 2017). Tato koncepce rovněž poukazuje na

nedostatek flexibilních pracovních míst na trhu práce, přitom míra nezaměstnanosti žen s malými dětmi je více než dvojnásobná v porovnání s bezdětnými ženami a navíc přes 60 % nezaměstnaných žen s dítětem do šesti let se stává nezaměstnanými bezprostředně po skončení rodičovské dovolené.

Rodina také mnohdy není ke svým členům nutně „přátelská“ a není vždy bezpečná, kdy důkazem toho jsou případy domácího násilí (Hamplová, 2016). Z hlediska rodinných vztahů bývají pro děti nejtěžší situace spojené s alkoholismem v rodině, nadměrnou přísností rodičů, nedostatkem porozumění, tolerance a zájmu ze strany rodičů, přičemž tyto negativní sociální podmínky v rodinném prostředí výrazně ovlivňují psychický vývoj dětí a často vedou k psychickým poruchám (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015). Rostoucí psychická onemocnění u členů rodin mohou zapříčinit finanční dluhy, sociální média, neustálé on-line napojení na pracovní prostředí, a i daleko větší pracovní zátěž, než tomu bylo dříve (Wizard, 2023). Autor doplňuje, že hledání sebe sama, neakceptace odlišností jako např. LGBT+³ a přehnaná snaha se vylepšovat vedou jedince k rizikovému chování a velmi často tito lidé žijí ve stresujícím rodinném prostředí. Česká republika se navíc dlouhodobě vyznačuje vysokým počtem dětí vyrůstajících v ústavní výchově.

V důsledku aktuálních vývojových trendů v posledních letech lze dnešní rodiny charakterizovat především třemi základními rysy, a to rostoucí diverzitou forem rodinného soužití, dále rozmanitostí forem a novým časovým přechodům do partnerství a rodičovství a nestabilitou rodin, což se projevuje oslabením mezigeneračních vztahů v důsledku rozpadu partnerství (Kuchařová et al., 2020). Na fungování rodin se taktéž podepsala pandemie COVID-19, válka na Ukrajině, energetická krize či klimatická změna (Wizard, 2023).

1.1.1 Změna funkcí rodiny

Do 18. století byla rodina považována za společenství pro zajišťování především funkce ekonomické, vzdělávací a zdravotní, přičemž tyto funkce moderní společnosti přebírá nyní stát (Matoušek a Pazlarová, 2010). Rodinné fungování by mělo zahrnovat začlenění jedince do rodinné struktury, ekonomickou podporu, péči, výchovu, socializaci a ochranu

³ LGBT+ komunita je v jakékoli zemi, regionu, městě nebo jiné lokalitě skupina osob, které se identifikují jako lesbičky, gayové, bisexuálové nebo transgender (genderová identita není v souladu s biologickým pohlavím) na základě společné zkušenosti s předsudky, diskriminací a neúctou (Duignan, 2023).

zranitelných členů (Sobotková, 2012). Dle autorky by fungující rodina měla stavět na třech principech, a to na soudržnosti, adaptabilitě jako schopnosti rodiny přizpůsobovat se měnícím se požadavkům života a komunikaci, která přispívá k vytváření celkové rodinné atmosféry, při řešení problémů a plánování změn, pokud je otevřená a přímá.

Funkce rodin se však za poslední léta změnily. Svůj podíl na tom má pokles porodnosti i plodnosti českých žen, což je úzce spojeno se zvyšujícím se průměrným věkem rodičů a taktéž stárnutí populace je demografickým a společenským trendem v ČR i dalších zemí Evropské unie (Vlčková a Hošťálková, 2018). Manželství se celkově odkládají a částečně nahrazují nesezdanými svazky, přičemž výrazně méně chtějí do manželství vstupovat zejména mladí muži (Vokřál a Juna, 2023). Rodina je integrovaná do tržní ekonomiky a je pro ni rozhodující příjem, jež je také předmětem mnohých konfliktů zájmu – už jen čas strávený v zaměstnání mimo rodinu ovlivňuje funkce rodiny (Mlčoch, 2014).

V případě, kdy rodina nebo některý její člen neplní své základní funkce, dochází k tzv. poruše rodiny a ta se dle příčin dělí na objektivní, která závisí na vnějších okolnostech (nezaměstnanost, invalidita, úmrtí), poté subjektivní, která je ovlivněna rozhodnutím rodičů (zanedbávání dítěte, alkoholismus, nezralost) a v neposlední řadě smíšenou, jež nastává v případě, kdy dlouhodobá nemoc vede k užívání drog nebo alkoholu a dotyčný rodič má obtíže s hledáním zaměstnání, což ovlivňuje ekonomické zajištění rodiny (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015).

1.2 Rodiny se specifickými potřebami

Primárním cílem v oblasti podpory rodin se specifickými potřebami je předejít hrozící chudobě, která může vzniknout důsledkem nízkých příjmů a omezeného přístupu ke vzdělávacím a pracovním příležitostem, přičemž tato podpora se zaměřuje na poskytování komplexních opatření a zároveň musí reagovat na konkrétní potřeby rodiny prostřednictvím sociálních služeb a různých podpůrných opatření (Národní koncepce podpory rodin s dětmi, 2009).

Do skupiny rodin se specifickými potřebami spadají rodiny, které mohou být neúplné, vícedětné, rodiny s členem se zdravotním postižením, rodiny zapojené v systému náhradní rodinné péče, rodiny etnických menšin nebo rodiny přistěhovalců, které jsou náchylnější ke vzniku sociálních problémů, výchovných problémů a mohou často čelit

nedostatečnému finančnímu zajištění a sociálnímu vyloučení⁴ (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015). Na základě této metodické příručky jsou děti z těchto rodin častěji vystaveny rizikovému chování, jako je absence ve škole, užívání alkoholu a drog či páchaní přestupků a jiných trestných činů. V kontextu specifických potřeb zde můžeme hovořit také o mnoho problémových rodinách, které se mohou potýkat s kombinací více problémů najednou, jako je zločinnost, závislost na hazardních hrách, prostituce, nechtěné či předčasné těhotenství, týrání a zneužívání či nezaměstnanost (Matoušek, 2015). Nižší kvalita života některých dětí a rodin, jejich dlouhodobou závislostí na sociálním systému a nejasnou životní perspektivou, jsou také důvodem zvyšujícího se počtu dětí vyrůstajících mimo vlastní rodinu (Národní strategie ochrany práv dětí 2021–2029).

Mezi rodiny se zvláštními potřebami spadají i rodiny s nízkou příjmovou i sociokulturní úrovní a rodiče v těchto případech bývají nekvalifikovaní s omezenou ekonomickou aktivitou, kdy rodina je tak často závislá na sociálních dávkách (Národní koncepce rodinné politiky, 2005). Dle této Národní koncepce jsou zařazeny do kategorie rodin se specifickými potřebami také manželské páry, které záměrně přivádějí na svět více vlastních dětí s předpokládaným rozdělením pracovních rolí, kde se žena věnuje převážně péči o děti a domácnost, zatímco muž se soustředí na svou profesní kariéru nebo se také může jednat o skupinu složenou z rodin, které přijímají děti do adopce či pěstounské péče.

V českém systému se nedostatečně uplatňuje výchova zaměřená na zvládnutí a prevenci problémů v rodině, což často vede k tomu, že rodiny buď neumějí hledat pomoc nebo jsou pro ně dostupné služby (jako terapeuti, rodinný a manželský poradci, sociální pracovníci) finančně, časově nebo geograficky nepřístupné, přestože tento stav se projevuje i v případě zdravých partnerských, manželských a rodinných vztahů, které rovněž mohou obsahovat konflikty, jimž není dostatečně věnována pozornost (Koncepce rodinné politiky, 2017). Partnerské problémy jsou překonávány zejména vlastními silami a služby odborníků jsou vyhledávány obecně sporadicky (Kuchařová et al., 2020).

Rodiny a zejména rodiče se často potýkají s nedůslednou výchovou, nedostatečnou pozorností věnovanou dětem, např. z důvodu velkého počtu dětí, nedostatkem času nebo absencí jednoho z rodičů (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny

⁴ Sociální vyloučení – nepříznivá sociální situace, kdy může být ohrožena nebo je narušena schopnost osoby uspokojovat základní potřeby, žít ve svém běžném prostředí způsobem, který je ve společnosti považován za obvyklý.

s dětmi, 2015). Problémy spojené s dětmi v rodině mohou být ovlivněny i věkem dětí, neboť péče a výchova prochází proměnami s postupným přibýváním školních a domácích povinností, kdy s přibývajícím věkem dětí se zvyšuje jejich samostatnost, rozšiřují se okruhy jejich známých, získávají nové zkušenosti a formují si vlastní názory, a proto nejvíce neshod mezi rodiči a dětmi bývají v období docházky na základní školu (Kuchařová et al., 2020).

1.3 Nízkopříjmové rodiny s dětmi

Finanční stav domácnosti, včetně výše příjmů, obtížnosti s hospodařením a konflikty mezi partnery týkající se financí, jako jsou např. exekuce nebo hrozba exekuce, mohou představovat jednu z příčin rozpadu rodiny (Kuchařová et al., 2020). Dle autorky je v tomto případě důležitá ekonomická aktivita partnerů, jelikož jsou-li oba partneři výdělečně činní, jejich rodinné zázemí pravděpodobně vykazuje poměrně vysokou stabilitu oproti párům, v nichž chybí jeden příjem či více. Finanční podpora poskytovaná ve formě dávek představuje zásadní zdroj příjmů, zejména pro rodiny s malými dětmi, jelikož tato podpora reflektuje snahu státu vyrovnat rozdíly v životní úrovni mezi bezdětnými občany a rodiči, kteří věnují svůj čas a prostředky pro novou generaci, a proto je také značná část rodinných dávek spojena s obdobím po narození dítěte, kdy rodina často disponuje pouze jedním pracovním příjmem z důvodu péče o nejmladšího člena rodiny (Národní koncepce rodinné politiky, 2005).

Mezi chudší skupinou rodin s dětmi narostl z 10 % na 17 % počet extrémně ohrožených domácností, tedy těch, které mají výdaje vyšší než příjmy a úspory maximálně po dobu dvou měsíců (Karasová, 2023). Autorka doplňuje, že dalších 25 % patří mezi nestabilní domácnosti, kterým by úspory vydržely maximálně na dva měsíce, ale výdaje mají podobné jako příjmy. Každá třetí rodina s dětmi měsíčně nic neušetří a rychlé zdražování dopadá na všechny, proto by se pomoc měla orientovat na tu třetinu rodin, co má největší finanční obtíže, jinak by se mohlo stát, že by rodiny mohly začít šetřit např. na školních obědech (Vokurková, 2022). Tuto myšlenku zastává i Šimíková et al. (2015), která uvádí, že nedostatek finančních prostředků je nejčastější příčinou nezaměstnanosti, ztráty bydlení, zejména v situacích, kdy rodina není schopna splácet finanční závazky, jako jsou např. dluhy a rodina tedy v takových případech udržuje náklady na bydlení pouze za cenu, že omezí spotřebu v dalších oblastech jako strava, volnočasové aktivity či zdravotní služby. Podle autorky se tento nedostatek finančních prostředků projevuje především

zvýšeným podílem nákladů na bydlení ve srovnání s příjmem domácnosti a vyšší reziduálního příjmu, který domácnosti zbývá po uhrazení nákladů na bydlení a taková situace konkrétně nastává v situacích, kdy:

- náklady na bydlení přesahují 30 % příjmu domácnosti;
- reziduální příjem domácnosti klesá pod úroveň životního minima domácnosti, což znamená, že po uhrazení nákladů na bydlení má rodina k dispozici méně prostředků, než je stanovené životní minimum.

U dětí pocházejí z finančně znevýhodněných rodin navíc lze předpokládat budoucí obdobný vývoj a předpokládanou špatnou finanční situaci v podobě nedostatku finančních prostředků (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015). Dle této metodické příručky vzrůstají i materiální nároky (jako je např. značkové oblečení a obuv, elektronické přístroje, výše kapesného), což může představovat pro děti a mládež formu diskriminace či dokonce šikanu (Höhne et al., 2016). Autor tvrdí, že v rodinách s dětmi převažují nejvyšší výdaje v oblasti nákupu potravin a pokrytí nákladů spojených s bydlením, ostatní výdaje jsou pak alokovány na zboží, služby, dopravu a rekreaci.

1.3.1 Finanční podpora pro rodiny s dětmi

Finanční podpora má za cíl kompenzovat náklady spojené s péčí o děti v rodině a přerozdělit finanční prostředky od rodin s vysokými příjmy k nízkopříjmovým rodinám (Národní koncepce podpory rodin s dětmi, 2009). Stát usiluje o vylepšení pomoci mladým rodinám prostřednictvím iniciativ jako např. zlepšení dostupnosti bydlení, podpora flexibility pracovní doby, rozšíření nabídky předškolních zařízení a školních družin, snížení daňové zátěže pro rodiny s dětmi, zavedení společného zdanění manželů a poskytování půjček pro mladé rodiny. (Koncepce rodinné politiky, 2017). Do této podpory patří zejména dávky nemocenského pojištění, dávky státní sociální podpory a dávky pomoci v hmotné nouzi.

1.4 Rodičovská odpovědnost

Rodičovskou odpovědnost tvoří nejdůležitější práva a povinnosti vůči dítěti (MS, 2020). Hodnoty solidarity, tolerance a soudržnosti, které jsou pro rodičovství a fungující rodinu stěžejními se zaměřují na výkon a individuální úspěch jedinců (Národní koncepce rodinné politiky, 2005). Vedle vytváření příznivých vnějších podmínek pro vznik a

fungování rodin, je důležité, aby stát rovněž podporoval rozvoj rodičovství a rodinného života (Národní koncepce podpory rodin s dětmi, 2009). Dle této národní koncepce podpory rodin s dětmi je klíčovým prvkem kvalitní rodičovství, čímž se rozumí vřelý, podpůrný chování rodiče stanovující jasné hranice pro chování dítěte a podporující všestranný rozvoj osobnosti dítěte.

K nežádoucím sociálním jevům uvnitř rodiny nebo u dětí dochází v případě, kdy rodina neplní některé ze svých základních funkcí, jako např. funkce, sociální, materiální, či finanční zajištění a jestliže rodiče nedostatečně uspokojují základní potřeby svých dětí nebo nesplňují práva a povinnosti spojené s rodičovskou zodpovědností, což často vede k budoucímu nežádoucímu vývoji a špatné finanční situaci (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015). V zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, v paragrafu 858, je rodičovská odpovědnost vymezena takto: *„Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastoupení a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.“*

Rodičovskou odpovědnost plní rodiče v souladu se zájmy a potřeby svého dítěte před rozhodnutím, které se týká dítěte, přičemž rodiče sdělí svému potomkovi veškeré potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor o dané záležitosti a rodičům jej následně sdělit (MS, 2020). Dle ministerstva spravedlnosti (dále jen MS) rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče ve vzájemné shodě, pokud se nedohodnou v záležitosti, která je pro dítě významná, rozhodne soud na návrh jednoho z rodičů.

1.5 Sladění pracovního, osobního a rodinného života

V posledních letech se celkově zvýšila zaměstnanost a nabídka pracovních míst, což zlepšilo i zaměstnávání osob, kteří jsou vázáni rodinnými povinnostmi (Kuchařová et al., 2020). Sladění osobního a pracovního života zahrnuje postupy a legislativní opatření, která respektují potřeby zaměstnanců a zaměstnankyň při udržení profesního rozvoje a současně jim umožňují věnovat se dětem, blízkým osobám a svým zájmům (MPSV, 2023d). Pro lepší sladění pracovního, osobního a rodinného života slouží mateřská dovolená, rodičovská dovolená a pracovní volno.

Mateřská dovolená

Mateřská dovolená souvisí s porodem a péčí o narozené dítě a trvá po dobu 28 týdnů, narodí-li se dvě a více dětí, trvá 37 týdnů (Informace o systému podpory rodiny v České republice, 2009). Těhotná žena nastupuje na mateřskou dovolenou šest až osm týdnů před očekávaným termínem porodu a v případě, že porod nastane dříve, než lékař určil a doba mateřské dovolené je tím pádem kratší než šest týdnů, ženě náleží mateřská dovolená ode dne nástupu až do uplynutí 28 týdnů (Tautová a Poláková, 2023). V českém systému existuje šestiměsíční mateřská dovolená, která matkám vyplácí 70 % předchozího hrubého příjmu, poté mají rodiče nárok na rodičovskou dovolenou do tří let věku jejich dětí a mají také právo na dávku rodičovské dovolené, která se staly flexibilní v tom, že rodiče mohou pobírat buď standardní paušální dávku až do tří let věku dítěte nebo si mohou zvolit způsob vyplacení většího množství peněz za měsíc až do jejich měsíční výše mateřské dovolené (Saxonberg et al., 2022).

Doba, kdy zaměstnankyně čerpá mateřskou dovolenou a rodičovskou dovolenou, je brána za důležitou osobní překážku v práci, po kterou je zaměstnanec/zaměstnankyně omluven/a pro nepřítomnost v práci (Informace o systému podpory rodiny v České republice, 2009). Zásadní podmínkou nároku na mateřskou je účast na nemocenském pojištění, kdy v tomto případě sociální pojištění za své zaměstnance odvádí zaměstnavatel (Široká, 2022). Autorka dodává, že doba účasti na nemocenském pojištění musí činit minimálně 270 kalendářních dní (devět měsíců) během dvou let, které předcházejí nástupu na mateřskou.

Rodičovská dovolená

Zaměstnavatel má povinnost svým zaměstnancům prohloubit péči o své dítě poskytnutím rodičovské dovolené, zatímco tato dovolená je dostupná matce po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, zaměstnavatel má zároveň povinnost vyhovět žádosti o tuto dovolenou v rozsahu, který zaměstnanec požaduje, nejpozději však do tří let věku dítěte (Informace o systému podpory rodiny v České republice, 2009). Zaměstnanci si mohou do jisté míry sami zvolit, jakým způsobem chtějí rodičovský příspěvek čerpat, a proto je možné čerpat příspěvek v menších měsíčních částkách až do 4 let věku dítěte (Krásová, 2023).

Pracovní volno

V průběhu pracovního závazku dochází také často k situacím, kdy zaměstnanec nemůže plnit část pracovního závazku v rámci výkonu práce, neboť mohou nastat překážky v práci (Vonka, 2022). Autor tyto překážky v práci vymezuje jako právní skutečnosti, kdy zaměstnanec z důvodů uznávaných buď právními předpisy, nebo nesplňuje či nevykonává práci, kterou by jinak v daný moment měl, přičemž tyto překážky vytvářejí určitá práva a povinnosti zaměstnance a zaměstnavatele, s nimiž právní předpisy spojují stanovené právní důsledky (např. nárok na pracovní volno, nárok na náhradu mzdy a podobně). Pracovní závazek lze také přizpůsobit úpravou pracovní doby, prací konanou doma, převedením na jinou práci, zákazy některých prací či např. přestávkami ke kojení (Informace o systému podpory rodiny v České republice, 2009).

2 Nepříznivá sociální situace

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o sociálních službách), vymezuje nepříznivou sociální situaci jako: „*oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením.*“ V podstatě se jedná o snížení či úplnou ztrátu schopnosti efektivně řešit vzniklou situaci tak, aby následné opatření předcházelo sociálnímu vyloučení a směřovalo k sociálnímu začleňování (Zákon o sociálních službách). Hlavním nástrojem k dosažení sociálního začleňování jednotlivců jsou strategie, které se soustředí na posílení rodiny, zajištění rovných možností ve vzdělávání, přístupu k zaměstnání, sociálním službám, bydlení a zdravotní péči (MPSV, 2022c).

Nepříznivé sociální situace jsou velmi různorodé a mohou zahrnovat různé oblasti, včetně zdravotního stavu, finanční tísně, pracovních nebo jiných návyků, ztráty bydlení nebo nevhodných životních podmínek a ohrožení dalšími nežádoucími společenskými jevy a podobně (Vybíralová, 2018). Jak dále zdůrazňuje autorka, k řešení nepříznivé sociální situace přispívají sociální služby, jež jednotlivci umožňují vyhledat a zvolit podporu a pomoc, která nejlépe odpovídá specifikům jejich situace, respektuje individuální potřeby a efektivně podporuje dotyčnou osobu v řešení konkrétní životní situace. Při posouzení nepříznivé sociální situace je důležité vnímat člověka prostřednictvím vztahů s prostředím, což znamená, že posouzení je založeno na zjištění zvládnutí uživatele svých požadavků na vlastní život a zjištění požadavků prostředí, ve kterém uživatel služby žije (Individuální projekt MPSV: Inovace systému kvality sociálních služeb, 2015).

Mezi rizikové jevy, které mohou mít negativní dopad na funkčnost rodiny, patří zejména rozpad rodiny, nízké rodičovské kompetence, nepříznivá socioekonomická situace rodiny, dlouhodobá nezaměstnanost, neplánované rodičovství, vystěhování z bytu, děti z nestabilních či nefunkčních rodin, problémy ve škole, problémy s vrstevníky, smrt rodičů a omezená možnost trávení volného času (Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Jihočeského kraje na období 2022–2024). Pro účely své práce jsem se rozhodla zaměřit především na nezaměstnanost, chudobu a rozvodovost, jako nejčastější

nepříznivé sociální situace, do kterých se rodiny s dětmi dostávají, na základě mých zjištěných informací.

2.1 Nezaměstnanost

Pojem nezaměstnanost označuje situaci, kdy člověk aktivně hledá zaměstnání, ale nedaří se mu jej najít (Hayes, 2023). Ztráta možnosti uplatnit své schopnosti a nadání na trhu práce se stává jak sociálním, tak i ekonomickým problémem, zejména pak dlouhodobá nezaměstnanost, která se projevuje i v individuální osobní úrovni a má vliv na život jedince (ČSÚ, 2014).

Nejčastěji používaným měřítkem nezaměstnanosti je míra nezaměstnanosti, která se vypočítá vydělením počtu nezaměstnaných počtem lidí v pracovní síle (Hayes, 2023). Podíl nezaměstnaných k ekonomicky aktivním, tj. součtu zaměstnaných a nezaměstnaných, dosáhl v červnu 2,6 % a míra mužů dosáhla 2,4 %, u žen 3,0 % (ČSÚ, 2023). V roce 2017 byla nezaměstnanost žen s malými dětmi více než dvojnásobná ve srovnání s bezdětnými ženami a navíc přes 60 % nezaměstnaných žen s dětmi do šesti let ztratilo zaměstnání hned po ukončení rodičovské dovolené (Konceptce rodinné politiky, 2017). Úřad práce České republiky evidoval k 31. květnu 2023 celkem 253 893 uchazečů o zaměstnání a v mezinárodním srovnání byla míra nezaměstnanosti druhá nejnižší v celé Evropské unii, činila 2,7 % oproti průměru EU, který je 6 % (Úřad práce ČR, 2023).

S nezaměstnaností se také váže zadluženost, přičemž příčinami, které zadluženosti předcházejí, bývají zejména: nízké příjmy, nízké vzdělání, alkoholismus nebo užívání drog či jiné závislosti (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015). Dle této metodické příručky také nezaměstnanosti může předcházet nízké vzdělání, jehož důvodem bývá předčasné opuštění školního systému, a jestliže rodič opustil školu předčasně, je pravděpodobné, že nebude kladen dostatečný důraz na vzdělání ani u jeho dětí a nebude důsledný, co se týká dohledu nad plněním školních povinností či docházky. Ve většině případů tak základní nebo nedokončené základní vzdělání souvisí se špatnými životními a finančními podmínkami v rodině (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015).

2.2 Chudoba

Chudoba označuje stav, kdy lidem nebo komunitám chybí finanční prostředky a další nezbytnosti pro minimální životní úroveň anebo chudoba také označuje socioekonomický

stav, který je výsledkem mnoha faktorů, jako je např. mimo jiné i rasa, sexuální identita, sexuální orientace a malý až žádný přístup ke vzdělávání (Chen, 2023). Stránský (2022) vnímá chudobu jako mnohorozměrnou deprivaci, kterou vysvětluje jako omezení schopnosti dosahovat na životní standard nebo průměrnou životní úroveň většiny obyvatel v dané společnosti, kdy společným znakem obou konceptů chudoby a deprivace⁵ je ohrožení sociálním vyloučením. Koncepce rodinné politiky (2017) vymezuje chudobu ze dvou perspektiv, první perspektiva se zaměřuje čistě na příjmy a zkoumá, zda je domácnost v ohrožení tzv. příjmovou chudobou, zatímco druhá perspektiva se soustředí na to, co si daná domácnost může dovolit z hlediska svých příjmů. Lidé mohou upadnout do chudoby kvůli negativním ekonomickým podmínkám, přírodním katastrofám nebo nárůstu životních nákladů, stejně jako kvůli drogové závislosti, depresím či jiným problémům s duševním zdravím (Chen, 2023). Také břímě současné sociálně-ekonomické situace v Česku, způsobené zejména následky pandemie Covid-19 a válkou na Ukrajině, dopadá i na mnoho českých rodin, kdy velká část z nich pak končí právě v chudobě (Vranešic, 2023).

Lidem, kteří se ocitnou v chudobě, by měla být nabídnuta určitá podpora k udržení jejich lidské důstojnosti, kdy tato pomoc v dnešních vyspělých zemích spočívá nejen v dobrovolné pomoci, ale také v právu na pomoc ze strany státu (Mertl 2023). Podle autora moderní státy řeší dopady chudoby pomocí systémů různých dávek, podpor i služeb, které jsou financovány pomocí rozsáhlých distribucí organizovaných státem. Dávky, které systém vynakládá k realizaci boje s chudobou, jsou určeny zejména nezaměstnaným, nekvalifikovaným, osamělým důchodcům, mladým lidem do 34 let a osamělým ženám s dětmi (Duková et al., 2013). V případě, že je rodina dlouhodobě závislá na dávkách státní podpory, ztrácí členové rodiny motivaci k nástupu do zaměstnání a mezi dalšími vedlejšími jevy se může objevovat i násilné chování, krádeže, závislosti na návykových látkách, zanedbání dětí a život ve vyloučené lokalitě (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015).

Podle mezinárodních statistik patří ČR k zemím s nejnižší mírou ohrožení příjmovou chudobou i nízkou mírou chudoby rodin s dětmi, a ačkoliv tyto ukazatele vyznívají pro Českou republiku pozitivně, mnoho rodin s dětmi čelí v situaci, kdy jejich příjmy jsou nedostatečné, a tak dlouhodobě žijí v podmínkách faktické chudoby (Vlčková a

⁵ Deprivace – dlouhodobý nedostatek tělesných či psychických potřeb jednotlivce.

Hošťálková, 2018). Dle autorek mají větší riziko chudoby domácnosti rodičů samoživitelů a samoživitelek, domácnosti s nižším vzděláním a nízkou ekonomickou aktivitou a dále také domácnosti se třemi a více dětmi. K nejtěžším patří tzv. extrémní chudoba, která značí, že jedinci nemají dostatečný přístup k základním životním potřebám, včetně jídla, vody, přístřeší nebo základní hygieny a zdravotní péče (Mertl, 2023). Autor také rozděluje koncepty chudoby na absolutní a relativní, přičemž absolutní chudoba označuje stav, kdy nedostatek prostředků brání uspokojování základních životních potřeb natolik, že je ohrožena vlastní existence člověka a hrozí mu smrt. Relativní chudoba je založena na příjmech v domácnosti, jejich pohyblivosti a obvykle je určena vzdáleností od jistého životního standardu společnosti (Mertl, 2023).

2.3 Rozvodovost

Pro děti bývají nejtěžší především problémy spojené s rozvodem rodičů, násilím nebo alkoholismem v rodině, přílišnou přísností rodičů nebo nepochopením, netolerancí a nezájmem ze strany rodičů (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015) Dle této metodické příručky mají tyto negativní situace uvnitř rodinného prostředí, kde dítě vyrůstá, veliký vliv na jeho psychický vývoj a často vedou k psychickým poruchám. George (2023) vymezuje rozvod jako zákonný konec manželství, kdy prostřednictvím rodinných soudů prohlásí soudce manželství za ukončené. Rozvod je považován za druhý nejvíce stresující podnět hned po náhlém úmrtí blízké osoby (Kuchařová et al., 2020). Podle autorky však může být rozchod s partnerem dokonce náročnější po emoční stránce než úmrtí partnera. Po období manželství nastává komplexní situace, v níž lidé mění své životní dráhy a ekonomické faktory hrají vedle faktorů partnerských a hodnotových velmi podstatnou roli v rodičovství (Fučík, 2013). S tím se ztotožňuje i Kuchařová et al. (2020), která uvádí, že samotný rozvod nebo rozchod partnerů současně významně ovlivňuje úroveň příjmů jejich nové vzniklé domácnosti a chod celé rodiny.

Manželství nemůže být rozvedeno, dokud není právně platné rozhodnutí o úpravě práv a povinností nezletilých dětí po rozvodu, a proto před vydáním rozhodnutí o rozvodu manželství týkající se rodičů nezletilého dítěte, musí soud nejprve stanovit práva a povinnosti rodičů vůči dítěti, zejména rozhodnout, komu bude dítě svěřeno do péče a jak každý rodič bude přispívat k jeho výchově (Porozvodové konflikty, 2009). Ekonomická aktivita partnerů může být také jednou z příčin vedoucí k rozvodu, neboť stabilita

partnerství přitom souvisí s ekonomickou závislostí partnerů a dělbou rolí v rodině (Kuchařová et al., 2020). Dle autorky ekonomické důsledky rozvodu mohou přetrvávat po různě dlouhou dobu, avšak s postupem let se příjmová situace rozvedených osob zvyšuje.

Rozvodovost se v roce 2021 dostala na 39,7 % a průměrná doba, po které se manželé rozhodnou pro rozvod, pak též v roce 2021 odpovídala 13,6 roku (Dorňáková, 2022). Dle autorky v roce 2021 vstoupilo do manželství 47 tisíc párů a rozvedlo se přes 21 tisíc. Dvě třetiny rozpadajících se vztahů většinou skončí ještě v době, kdy nejmladší dítě nechodí ani do školy, a tak rozvody a rozchody partnerů jsou z pohledu statistiky celkem pravděpodobným zakončením vztahu (Kodyšová, 2021).

2.4 Úmrtí

Úmrtí člena rodiny představuje psychicky velmi náročnou životní událost (Kuchařová et al., 2020). Je zcela běžné, že dotyčný věnuje méně času a pozornosti věcem, na kterých mu dříve záleželo, má méně energie na podporu ostatních lidí či ruší čas strávený s nejbližšími přáteli (Haley, 2015). Pokud jde o finanční dopady úmrtí člena rodiny, pozůstalí přicházejí o příjem zemřelého, mění se jejich nároky na sociální dávky, případně i daňová opatření a může se rovněž změnit i jejich účast na trhu práce (Kuchařová et al., 2020). Dle autorky mohou pozůstalostní důchody, ať už ve formě vdovských nebo sirotčích, posloužit ke stabilizaci situace a v případě rodin s více dětmi výrazně pomohou předcházet snížení životní úrovně. Zesnulý partner však musel splnit podmínky pro přiznání důchodu (Vyšínová, 2018). Autorka doplňuje, že jestliže dotyčný podmínky splnil, bude tak mít partner či nezaopatřené dítě zesnulého nárok na vdovský, vdovecký či sirotčí důchod, o který může zažádat na okresní správě sociálního zabezpečení v místě trvalého bydliště. Jestliže však rodiče dětí nebyli manželé, je dost pravděpodobné, že příjmová situace domácnosti bude o poznání horší (Kuchařová et al., 2020). Také Lichtenegerová a Jungvirtová (2021) uvádí, že pokud smrt z jednoho partnerů zasáhne finančně nezajištěnou rodinu, mohou být následky opravdu vážně, jelikož samotné vyřízení vdovského důchodu může trvat až 90 dní, kdy během této doby však rodina musí zaplatit pohřeb a fungovat bez příjmu partnera. Zaměstnavatel má také povinnost poskytnout třídní volno v případě úmrtí manželky, manžela, partnera, partnerky nebo dítěte a v případě úmrtí rodičů, sourozenců a dalších blízkých příbuzných osob nebo i nepříbuzných členů je zaměstnanec oprávněn k volnu v den pohřbu (Vyšínová, 2018).

Když někdo zemře, celý rodinný systém je svržen, truchlící členové rodiny zjistí, že nemají zájem nebo nejsou schopni se chovat způsobem, jakým se chovali dříve (Haley, 2015). Autorka konstatuje, že se smutkem se každý jedinec vypořádává individuálně a snaží se současně vypořádat se všemi dalšími možnými druhy stresu jako je navíc práce, škola, péče o děti a podobně, a proto k tomu i každý potřebuje jinak dlouhý čas, prostor a podporu. U dětí se jako projev smutku často objevuje vztek, agrese, sebepoškozování, mohou být agresivní na spolužáky nebo své okolí a často tak kopírují reakce samotných rodičů (Endrštová, 2017). Některé děti, které ztrácí rodiče za traumatických událostí (jako je smrt v důsledku násilí, sebevraždy, nehody, války nebo katastrofy) mohou trpět traumatickým zármutkem a děti tuto traumatickou událost mohou prožít znovu prostřednictvím dotěrných vzpomínek, myšlenek a pocitů (Bergman et al., 2017). Autor zmiňuje, že po smrti rodiče některé děti žijí se svým zbývajícím rodičem, zatímco jiné děti také s jinou osobou, např. s nevlastní matkou, nevlastním otcem, prarodičem, tetou, strýcem, sourozencem, pěstounem či adoptivním rodičem. V tíživých událostech jako je úmrtí, je vhodné využít krizovou terapii, která zahrnuje práci s nejbližší rodinou a sami dospělí a děti si mohou stanovit průběh terapie a vytvořit tak společně otevřený prostor pro sdílení emocí (Endrštová, 2017).

2.5 Pomoc rodině v nepříznivé sociální situaci

Dle Národní koncepce rodinné politiky (2005) lze rozlišit dva typy služeb k podpoře rodin, a to služby sociální povahy, které přímo poskytují pomoc rodinám v nesnázích, které se snaží zvládnout obtížnou sociální situaci. Druhým typem služeb pro rodinu jsou služby na podporu fungující rodiny, v rámci nichž lze rozlišovat např. služby zaměřené na podporu rodiny v péči o děti, služby zaměřené na funkce a soudržnosti rodiny a služby pomoci s vedením domácnosti. Tyto služby mají preventivní podpůrný charakter s cílem usnadnit a posílit partnerské vztahy a rodičovství (Národní koncepce rodinné politiky, 2005).

V Jihočeském kraji jsou dlouhodobě plánovány a podporovány sociální služby pro rodiny s dětmi v souladu se střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb Jihočeského kraje, který reflektuje zjištěné potřeby občanů a stávajících či potenciálních uživatelů sociálních služeb (Koncepce rodinné a seniorské politiky Jihočeského kraje 2021–2025). V Jihočeském kraji také např. existuje program pro rodiny s dětmi „Podpora rodinné politiky Jihočeského kraje“, který je určen pro rozvoj činností, které podporují fungování

rodin, sleduje podporu prevence u ohrožených dětí a zaměřuje se na včasné řešení tohoto ohrožení a tento program zároveň vytváří možnosti pro zachování základních funkcí rodiny, prevenci sociálního vyloučení rodin, s cílem zlepšit podmínky pro fungování rodin ve společnosti (Koncepce rodinné a seniorské politiky Jihočeského kraje 2021–2025). Vybrané sociální služby pro rodiny s dětmi dle zákona o sociálních službách jsou uvedeny v Příloze č. 1.

3 Sociální bydlení

Bydlení je jednou ze základních lidských potřeb a z hlediska mezinárodní úrovně je právo na bydlení součástí práva na přiměřenou životní úroveň, kterou definuje Všeobecná deklarace lidských práv (Metodika pro spolupráci orgánů veřejné správy, 2020). Dle této metodiky patří bydlení do komplexních jevů, které obsahují různé složky našeho života a jedná se tak o službu, kterou poskytuje stát potřebným občanům na základě bytové a sociální politiky prostřednictvím obcí. Na státní podpoře bydlení se podílejí dvě ministerstva, a to Ministerstvo práce a sociálních věcí a Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky (dále jen MMR), kdy obě ministerstva se hlavně soustředí na nové formy finanční podpory obcí na výstavbu, údržbu a renovaci bytového fondu a podporu mladých rodin (Kuchařová et al., 2020). Už několik let uběhlo od opuštění hromadné výstavby sociálního bydlení, protože tato forma sídlišť přinášela problémy spojené s prostorovým vyloučením sociálně znevýhodněných domácností (Lux, 2011). Dle autora představuje sociální bydlení převážně sféru nájemního bydlení, v níž se státní nebo obecní orgány snaží udržet obecnou rovnováhu na trhu s nájemním bydlením pro skupiny obyvatel, které si z různých sociálních či jiných důvodů nemohou na volném trhu s byty zajistit důstojné a odpovídající bydlení pro svou domácnost.

Sociální bydlení je zaměřeno především na jedince čelící bytové nouzi nebo jsou ohroženi bytovou nouzí, včetně těch, kteří vzhledem k výši svých příjmů nemohou adekvátně hradit náklady na bydlení (MPSV, 2023e). Podle informací MPSV (2023e) se sociální bydlení na lokální úrovni vždy realizuje prostřednictvím nabídky bydlení v bytech, a to může být propojeno s poskytováním sociálních služeb, např. prostřednictvím azylových domů, které slouží jako záchranná síť pro jedince v bytové nouzi. Podle Koncepce bydlení statutárního města České Budějovice (2019) se bytovou nouzí rozumí situace, kdy jedinec nemá dostatečné bydlení, čelí riziku ztráty bydlení, žije v neadekvátních bytových podmínkách či jak už bylo zmíněno, vynakládá na bydlení nepřiměřeně vysokou část svých příjmů. Za osobu v bytové nouzi je považována osoba, která se z důvodu své nepříznivé životní situace dostala do bytové nouze a tu není schopna řešit vlastními silami (Koncepce bydlení statutární město České Budějovice, 2019). Podle zprávy Platformy pro sociální bydlení žilo v roce 2018 v naší zemi okolo 83 tisíc osob v bytové nouzi, z čehož 20 tisíc dětí a do bytové nouze se tak každoročně dostává 11 700 domácností s dětmi, některé přitom opakovaně (Kalenda et al., 2021).

Systém sociálního bydlení má tři formy a zahrnuje službu:

- **sociální byt** – standardní byt určený k trvalému bydlení nacházející se mimo sociálně vyloučené lokality, který je přidělován na základě posouzení bytové nouze, zatímco je dostupná sociální práce s obyvateli bytu a je převážně určen rodinám s dětmi či osobám přežívajícím venku a ocitající se v bytové nouzi;
- **dostupné bydlení** – standardní byt určený k trvalému bydlení, který je určen pro osoby, kteří podporu sociální práce aktuálně nepotřebují nebo jí již přestali potřebovat, jedná se však převážně o seniory, osoby se zdravotním postižením, samoživitelky/samoživitele, oběti domácího násilí, osoby opouštějící instituce či pěstounskou péči;
- **krizové bydlení** – vytvořeno jako nouzový a záchytný systém pro osoby v naléhavých situacích, zpravidla se jedná o azylové domy, speciálně vyčleněné byty, které podléhají zrychleným postupům při schvalování nájemní smlouvy či smlouvy o ubytování a nabízejí krátkodobé ubytování, které trvá nejdéle jeden rok (MPSV, 2023e).

Dostupnost bydlení představuje podstatný faktor ovlivňující rozhodnutí mladých jedinců, zda začít nebo nezačít rodinu, či dokonce ji rozšiřovat (Národní koncepce rodinné politiky, 2005). Hlavní záměry vlády v řešení dostupnosti bydlení pro rodiny představuje Aktualizovaná koncepce rodinné politiky (2019), která obsahuje čtyři opatření, mezi které patří: rozšíření finanční podpory výstavby a modernizace obecního bydlení prostřednictvím Státního fondu rozvoje bydlení, zpřístupnění bydlení mladým rodinám formou půjček, legislativní a finanční podpora družstevního bydlení a vznik sociálních bytových družstev a zákona o dostupném (sociálním) bydlení. Koncepce sociálního bydlení a návrh zákona o sociálním bydlení vychází z doporučení Evropské komise nebo Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, kdy za nepřiměřené množství příjmů je považováno více než 40 %, přičemž rozhodující je i celková výše příjmů a hranice je stanovena na 1,6násobku životního minima po odečtení nákladů na bydlení (Zlonický, 2016). Základním východiskem pro stanovení 40 % disponibilních příjmů je to, že nejprve by na nedostatečné příjmy měla reagovat dávková politika státu, kam v oblasti bydlení patří hmotná nouze a státní sociální podpora, což je nutné vnímat jako součást celkové sociální a bytové politiky státu, a tedy jako klíčový prvek systému sociálního bydlení (Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025).

Obecně systém sociálního bydlení by měl snížit počet lidí bez přístřeší, v institucích či sociálně vyloučených lokalitách, na ubytovnách, současně by měl tento systém nadále snižovat počet jedinců, kteří vynakládají na bydlení nepřiměřeně vysoké částky, a zároveň by měl preventivně působit proti růstu bezdomovectví (Snopek, 2016).

3.1.1 Bydlení především (Housing First)

Koncept Bydlení především byl vyvinut s ohledem na jednotlivce, kteří vyžadují výraznou sociální podporu, aby mohli úspěšně opustit bezdomovectví (Bartošová et al., 2018). Dle autorky se bydlení především ukázalo být efektivní pro osoby, které zažívají dlouhodobé či opakované bezdomovectví a kteří navíc postrádají i sociální podporu, tzn. pomoc přátel či rodiny a nejsou součástí žádné komunity. Cílovou skupinou tohoto přístupu jsou zejména lidé bez domova, kteří mají špatný zdravotní stav, vážná duševní onemocnění, závislost na návykových látkách či další zdravotní omezení a pro udržení bydlení zároveň potřebují velkou míru podpory ze strany sociálních pracovníků (MPSV, 2023f). Hlavním limitem přístupu Housing First je nedostatek volných městských bytů, který se začíná řešit v některých městech spoluprací se soukromým sektorem a dále projekty v jednotlivých městech (Novotný, 2020). Základní principy tohoto konceptu zahrnují: možnost volby a kontroly na straně uživatelů, zaměření na zotavení, bydlení je lidské právo, minimalizace rizik, dobrovolné aktivní zapojení, individuální plánování a podpora na potřebnou dobu (Mikulec a Šnejdrlová, 2019). Do projektů a programů „Housing First“ se zahrnují pouze ty byty, které splňují základní standard, tzn. že jsou opravené a mají základní vybavení, dále je nutné také ověřit např. funkčnost poštovních schránek, domovních zvonků a případně kapacitu popelnic (Metodika Housing First, 2019). Dle této metodiky by pro každého uživatele měla být zajištěna nabídka alespoň dvou vhodných bytů ve dvou různých lokalitách. Programy „Housing First“ se liší od programů „Housing Ready“ především tím, že je bydlení poskytnuto rychle a bez přípravy a po zabydlení je uživatelům poskytována intenzivní podpora především formou sociální práce, která se zaměřuje na udržení bydlení, zdraví, životní spokojenost a sociální integraci (MPSV, 2023f).

3.1.2 Prostupné bydlení (Housing Ready)

Housing Ready představuje model reintegrace lidí bez domova do bydlení a je založen na předpokladu, že uživatel musí rozvíjet nebo posilovat své schopnosti v oblasti bydlení, aby mohl získat vlastní domov (Kalenda et al, 2021). Dle autorky je model prostupného

bydlení účinný u uživatelů, kteří kompetence k bydlení nikdy neztratili, ale o bydlení přišli z jiných důvodů. Lidem bez domova je umožněn vstup do systémů dostupného bydlení a prostup jednotlivými stupni systémů na základě splnění kritérií, prostřednictvím kterých se obvykle zjišťuje míra jejich kompetencí k bydlení (MPSV, 2023g). Dle MPSV (2023g) se tento přístup rozčlenil na krizové ubytování, tréninkové bydlení, sociální bydlení a dlouhodobé samostatné bydlení. Fungování systému spočívá v individuálním přístupu mezi jednotlivými stupni, přičemž uživatelé obdrží podporu odpovídající jejich konkrétním potřebám (Snopek a Matoušek, 2014). Kromě obcí se poskytovateli dostupného bydlení staly i registrované sociální služby, které rozvinuly služby sociální prevence, jako jsou terénní programy, nízkoprahová denní centra, noclehárny, azylové domy a pobytové sociální rehabilitace (MPSV, 2023g).

3.2 Uživatelé sociálního bydlení

Sociální bydlení je určeno především pro osoby bez domova, tedy jedná se o osoby bez střechy (osoby pobývající venku nebo v noclehárně), osoby bez domova (osoby bydlící v ubytovnách nebo např. sociálních ubytovnách, věznicích, azylových domech, zdravotnických zařízeních), osoby v nejistém bydlení (lidé žijící v přechodném bydlení u rodiny nebo přátel či ohrožené násilím nebo vystěhováním) a osoby v nevyhovujícím bydlení, tj. osoby žijící v provizorních nebo neobvyklých obydlích jako jsou např. přelidněné byty (MPSV, 2023e). Mít domov může být chápáno jako: mít přiměřené bydlení, které může osoba či její rodina využívat a mít prostor pro vlastní soukromí s možností budování sociálních vztahů (ETHOS, 2007). Tato evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR tedy člení osoby bez domova podle jejich životní situace nebo situace jejich bydlení na: osoby přežívající venku, osoby v noclehárně, osoby v ubytovnách pro bezdomovce, osoby v ubytovnách pro imigranty, osoby před opuštěním instituce, uživatelé dlouhodobější podpory, osoby žijící v nejistém bydlení, osoby ohrožené vystěhováním, osoby ohrožené domácím násilím, osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách, osoby žijící v nevhodném bydlení a osoby žijící v přelidněném bytě.

Ohroženou skupinou jsou tak rodiny bez stabilního bydlení (rodiny, které se stěhují z místa na místo mezi azylovými domy, ubytovnami, krátkodobými podnájmy apod.) a do většiny aktivit vedoucích k řešení situace rodin a dětí je téměř vždy zapojován orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OPSOD) (Institut projektového řízení, 2017).

Cílovou skupinou jsou také rodiny, kterým poskytnutí bydlení umožní návrat dítěte z náhradní péče a samoživitelky, samoživitelé (Mikulec a Šnejdrová, 2019).

3.3 Principy sociálního bydlení

Princip solidarity: tento princip je základním principem sociální politiky státu a spočívá v intervenci státu k potřebným osobám (MPSV, 2023e).

Princip bydlení v bytě: cílem tohoto principu je zabezpečit bydlení pro všechny v běžných bytech, a ne v dočasných ubytovnách, jako jsou např. ubytovny či azylové domy, protože životní podmínky v takových zařízeních mohou dále zhoršovat sociální situaci jednotlivců (MPSV, 2023e).

Princip potřeby: princip potřeby spočívá v přidělování sociálního bydlení osobám na základě potřeby, nicméně nájemce musí plnit povinnosti jako je např. řádné placení nájmu, služeb spojených s bydlením, řádná péče o byt, dodržování domovního řádu apod. (MPSV, 2023e).

Princip rovnosti a nediskriminace: diskriminace na základě věku, rasy, pohlaví, sexuální orientace, náboženského vyznání apod. je vyloučená a navrhovaná opatření předchází sociálnímu vyloučení (Koncepte sociálního bydlení České republiky 2015–2025).

Individuální a diferencovaný přístup: systém a prostředky sociálního bydlení by měly pružně reagovat na potřeby různých osob a efektivní systém sociálního bydlení by měl zahrnovat široké spektrum nástrojů od poskytování informací přes podporu sociálních pracovníků až po poskytování sociálního bydlení (MPSV, 2023e).

Princip nesegrese: v rámci tohoto principu by systém sociálního bydlení měl podporovat bydlení v důstojných podmínkách a předcházet vytváření sociálně vyloučených lokalit (Koncepte sociálního bydlení České republiky 2015–2025).

Princip posilování kompetencí: systém sociálního bydlení by měl vést u uživatelů k vlastní odpovědnosti ke schopnosti udržet si standardní bydlení, kdy součástí tohoto principu je také edukace o šetrném životním stylu vedoucí k předcházení plýtvání (MPSV, 2023e).

Princip prevence: tento princip si klade za cíl předcházení vzniku bytové nouze nebo jejího zhoršení (Koncepte sociálního bydlení České republiky 2015–2025). Nástroje

prevence zahrnují předcházení vystěhování, proti dluhové poradenství, bydlení s podporou, sociální dávky a také vzájemná provázanost těchto nástrojů (MPSV, 2023e).

Princip subsidiarity: konkrétní vhodný výběr nástrojů sociálního bydlení je nutné ponechat v závislosti na místních podmínkách na volbě příslušné úrovně veřejné správy a samosprávy (Koncepte sociálního bydlení České republiky 2015–2025).

Mezi další principy sociálního bydlení patří také princip sociální adaptace na podmínky bydlení, kdy se uživatelé učí obvyklému způsobu života nebo také princip dobrovolnosti, který zajišťuje, že nástroje sociálního bydlení nevyvíjejí nátlak na uživatele v určitém směru uspokojování bydlení (Koncepte sociálního bydlení České republiky 2015–2025).

3.4 *Financování sociálního bydlení*

Způsob a míra financování sociálního bydlení se do jisté míry odvíjí od zapojení jednotlivých aktérů sociální bytové politiky či provozovatelů sociálních bytů, může se jednat o stát či region, obec, obecní bytové družstvo, bytové asociace, města, soukromé odborové nadace, zaměstnavatelské či církevní organizace, které provozují sociální bydlení na neziskovém principu či soukromé investory (Hladká, 2017). Dle autorky je nejvýznamnější a nejdůležitější formou intervencí státu v oblasti bydlení finanční podpora z veřejných prostředků. Subjekty zapojené do plánování společně řeší možné zdroje financování a jejich klady a zápory s ohledem na program a potřeby cílové skupiny (Metodika Housing First, 2019). Dle Platformy sociálního bydlení (2014) existují tři zdroje prostředků na realizaci sociálního bydlení, a to evropské fondy, národní zdroje a obecní zdroje.

System sociálního bydlení vyžaduje finanční a materiální zdroje na tyto aktivity: zajištění rozsáhlých kapacit ubytovacích zařízení a bytů, prostředky v grantovém fondu pro řešení škod v bytech, náklady na sociální práci s uživateli, náklady na administraci systému a zdroje pro nájemníky na pokrytí nájemného a dalších nákladů na bydlení (Snopek a Matoušek, 2014). Autoři poukazují na dotační programy Ministerstva pro místní rozvoj: podpora výstavby podporovaných bytů, která je určena k poskytování sociálního bydlení pro osoby, jež mají ztížený přístup k bydlení a obce tak mohou žádat o dotace na výstavbu pečovatelských bytů pro osoby se sníženou soběstačností z důvodu věku či zdravotního stavu, nebo na výstavbu vstupních bytů pro osoby v nepříznivé sociální situaci, osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách nebo jsou ohrožené ztrátou bydlení apod.

V případě, že obec disponuje vlastním bytovým fondem, má možnost vyčlenit jeho část pro systém sociálního bydlení a přidělovat je domácnostem, které plní kritéria přidělení bytu a také může být fond rozšířen nebo nově vytvořen pomocí dotací nebo zvýhodněných úvěrů (Snopek a Matoušek, 2014). Jedním z aspektů sociálního bydlení je i výše nájemného, které by mělo být zpravidla nižší než tržní nájemné v dané lokalitě, a to rovněž ovlivňují státní dotace zaměřené na investice do sociálního bydlení (Mikulec a Šnejdrová, 2019). Pro účely dotačního programu „Rodina“ byla vydána Metodika MPSV ČR pro poskytování dotací ze státního rozpočtu nestátním neziskovým organizacím pro podporu rodin v roce 2023, kdy tato metodika stanovuje, že poskytované služby by měly posilovat rodičovské dovednosti, zlepšovat rodinné vztahy, podporovat rodiny v péči o děti, v jejich výchově a předcházet rizikovým situacím v rodině a řešit krizové situace (Dotační titul Rodina, 2022).

Sociální bydlení je také podporováno v rámci programu „IROP“, kde tato podpora je zaměřena na pořízení bytů, bytových domů, nebytových prostor a jejich adaptace pro potřeby sociálního bydlení a pořízení nezbytného základního vybavení a oprávněnými žadateli o dotaci jsou jak obce, tak nestátní neziskové organizace (MPSV, 2023h). MPSV poskytuje dotace obcím od roku 2015 dle § 103 zákona o sociálních službách. Také je možné čerpat prostředky z Evropského sociálního fondu, kdy pověření k tomuto výkonu má MPSV a jedná se o program „Zaměstnanost plus“, který rozděluje finance z tohoto fondu a státního rozpočtu obcím a dalším subjektům formou dotací (MPSV, 2023h).

3.5 Aktéři sociálního bydlení

Pro uspokojování potřeby bydlení občanů je předpokladem efektivně nastavená bytová politika, která musí být prováděna ve vzájemné součinnosti na úrovni státu a územních samosprávných celků, viz Příloha č. 2, kdy primárním úkolem státu je zajištění funkčního právního prostředí, koordinace bytové politiky⁶ na celostátní úrovni (Metodika pro spolupráci orgánů veřejné správy, 2020).

Obec

Podle zákona č. 128/2000 Sb. o obcích, ve znění pozdějších předpisů, usiluje obec o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů (Koncepce sociálního bydlení

⁶ Bytová politika – z hlediska státu je hlavním cílem a principem vytváření vhodného právního, institucionálního a fiskálního prostředí pro aktivity všech aktérů na trhu s byty.

České republiky 2015–2025). Majetek obce musí být využívání účelně a hospodárně v souladu s jejími zájmy a úkoly, přičemž obec je povinna pečovat o zachování a rozvoj svého majetku (Metodika pro spolupráci orgánů veřejné správy, 2020). Některé obce také mají svůj bytový fond a mohou též zaměstnat sociální pracovníky nebo zřídit a registrovat sociální služby (MPSV, 2022d). Dle MPSV (2022d) je pomoc občanům poskytována i prostřednictvím odboru sociálních věcí, který má důležitou úlohu např. v navrhování systému prevence ztráty bydlení, vyjednání se zájemci o provádění sociálního šetření u zájemců o sociální bydlení, poskytování podpory formou sociální práce a účast při strategickém a územním plánování, tvorbě a realizaci místních koncepcí. V oblasti bytového odboru se jedná např. o: efektivní nakládání s majetkem (výběr nájemného, vymáhání pohledávek), správu a údržbu bytového fondu, včetně technické podpory nájemníků sociálních bytů, účast při strategickém a územním plánování apod. (MPSV, 2022d).

Mezi hlavní výzvy bytové politiky na úrovni obce je snižující se dostupnost bydlení, a to především fyzická a finanční dostupnost bytů, dále malé bytové fondy, jelikož stále více obcí má malý počet bytů a také dalším rizikem stávajících bytových fondů představuje zadluženost, která vzniká např. neplacením dluhů, obecnou rostoucí zadlužeností domácností a rostoucího počtu exekucí (Metodika pro spolupráci orgánů veřejné správy, 2020). Dle metodiky jsou také problémy v nedostatečné komunikaci klíčových aktérů bytové politiky a sousedské problémy, kdy právě sousedské vztahy vystupují jako velmi významný faktor úspěchu podpory bydlení.

Kraj

Podle zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zajišťuje kraj na území svého správního obvodu koordinaci a metodiku v oblastech sociální práce a sociálních služeb, což by mělo vést k předcházení a řešení nepříznivé sociální situace (Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025). Kraje mohou pozitivně ovlivnit situaci na svém území prostřednictvím metodické podpory sociálním pracovníkům na obecních úřadech, poskytovatelům sociálních služeb a financováním sítě sociálních služeb, případně navazujících služeb (Mikulec a Šnejdrová, 2019). Krajské úřady mají podle autorů za úkol poskytovat metodickou a koordinační podporu sociálním pracovníkům v obcích, dále mají zajišťovat supervizní dohled při řešení náročných situací, koordinovat případy, provádět mediační činnosti a mít možnost realizovat projekty s celokrajským

dosahem. Krajský úřad má také roli kontrolní, kdy se soustředí na výkon sociální práce v přenesené působnosti obecních úřadů ORP a kontroluje odbornost sociálního pracovníka, jeho pracovní zařazení, průběžné vzdělávání v rozsahu nejméně 24 hodin za kalendářní rok a supervizi (Mikulec a Šnejdrlová, 2019).

Úřad práce České republiky

Stabilizace příjmů je důležitým předpokladem pro zajištění a udržení bydlení a v tomto ohledu hraje Úřad práce v ČR klíčovou roli, a to zejména prostřednictvím dávkové podpory, která zahrnuje opakované i jednorázové dávky a zároveň viz Příloha č. 3, poskytuje občanům nebo rodinám s nedostatečnými příjmy finanční pomoc k úhradě nákladů spojených s bydlením (Mikulec a Šnejdrlová, 2019). Autoři se domnívají, že velkou roli v této souvislosti hraje vzájemná součinnost kontaktních pracovišť Úřadů práce ČR a obecních úřadů. S Úřadem práce ČR lze konzultovat žádosti o dávky, dohodnout kontaktní osoby pro uživatele, lze s nimi sjednat předávání informací o typech a výši přiznaných dávek a také lze s nimi konzultovat překážky, které jsou pro splnění nároku zásadní a řešitelné (MPSV, 2022d). Dávkovou podporu Úřadu práce ČR pro oblast bydlení, tvoří systém státní sociální podpory – příspěvek na bydlení, systém pomoci v hmotné nouzi – doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc a dále systém dávek pro osoby se zdravotním postižením – příspěvek na zvláštní pomůcku (Metodika pro spolupráci orgánů veřejné správy, 2020).

Orgán sociálně-právní ochrany dětí

OSPOD se zaměřuje zejména na analyzování situace v oblasti sociálně-patologických jevů u dětí a mládeže a navrhování preventivních opatření, spolupráci s probační a mediační službou, pomoc dětem po propuštění z ústavního zařízení a zajištění návazné péče i po dosažení zletilosti (Koncepte rodinné a seniorské politiky Jihočeského kraje 2021–2025). Dle této koncepce patří mezi hlavní cíle zaručit dětem a jejich rodičům stejnou procesní kvalitu služeb v systému sociálně právní ochrany dětí, poskytnout systematizovaná data o dítěti, jeho rodině a širším sociálním prostředí a umožnit rychlý, transparentní a validní přenos informací o ohrožených dětech. OSPOD taktéž spolupracuje s Policií ČR, obecní policií, Probační a mediační službou ČR, okresním státním zastupitelstvem a nestátními neziskovými organizacemi a důležitým faktorem je tak nastavení efektivní spolupráce mezi institucemi, do jejichž působnosti spadá péče o

ohrožené děti a jejich rodiny (Koncepce rodinné a seniorské politiky Jihočeského kraje 2021–2025).

Nestátní neziskové organizace

Nestátní neziskové organizace (dále jen NNO) se převážně zaměřují na zájmové aktivity, které mohou uživateli pomoci s navázáním sociálních vazeb a upevňováním sociálních návyků (Metodika pro spolupráci orgánů veřejné správy, 2020). Podle metodiky je účast v zájmovém vzdělávání v organizacích neziskového sektoru často nezbytná pro získání finanční, právní a občanské gramotnosti, stejně jako pro rozvoj dovedností. Organizace orientující se na určitou problematiku, např. poskytování sociálních služeb konkrétní cílové skupině, mají odborné znalosti a přehled, a proto neziskové organizace mohou být důležitým aktérem také komunitního plánování a plánování politik na úrovni obcí a krajů (MPSV, 2022d).

Mezi sociálním pracovníkem ORP a sociálními službami je spolupráce vymezena zákonem o sociálních službách v § 92, odstavci d), podle kterého ORP „*na území svého správního obvodu koordinuje poskytování sociálních služeb a realizuje činnosti sociální práce vedoucí k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování osob*“ (Zákon o sociálních službách). Další formy spolupráce se odvíjejí od individuálních nepříznivých sociálních situací daných uživateli a poté je vhodné odkázat uživatele na služby sociální péče, pobytové služby apod. (Šimíková et al., 2015). Sociální pracovník má možnost informovat uživatele o dostupných dalších sociálních službách na základě důkladného seznámení se s případem uživatele a identifikací jeho individuálních potřeb (Metodika pro spolupráci orgánů veřejné správy, 2020).

Dalšími aktéry sociálního bydlení, jež mohou být podstatní v kontextu řešení prevence ztráty bydlení je také např. obvodní lékař, psycholog/psychoterapeut, domovník, majitelé nemovitostí, zdravotnická zařízení, školská zařízení či veřejný ochránce práv (Mikulec a Šnejdrlová, 2019). Dle autorů je častým problémem v podpoře bydlení nedostatečný přenos informací a nejasné představy o motivacích jednotlivých aktérů.

3.5.1 Case management

Mezi prostředky spolupráce mezi jednotlivými aktéry se řadí case management, který lze definovat jako proces plánování, vyhledávání, prosazování a monitorování služeb z různých sociálních a zdravotních organizací ve prospěch uživatele (Metodika pro

spolupráci orgánů veřejné správy, 2020). Hubíková (2018) definuje case management jako jednu z metod sociální práce, která si klade za cíl nastavit jednotný postup různých odborníků a služeb za účelem stabilizace situace osob a využívání jejich přirozených zdrojů. Case management je také vhodným prvkem pro koordinaci řešení bytové situace uživatele, kdy specifickým je to, že sociální pracovník nepracuje pouze se samotným uživatelem služby, ale i jeho sociálním prostředím (Mikulec a Šnejdrová, 2019). Vzhledem k tomu, že case management klade důraz na zprostředkování kvalitní péče, v souvislosti s ním můžeme hovořit o standardech kvality sociálních služeb, které se zaměřují na způsob poskytování sociálních služeb, podmínky poskytované ve službě, charakter vztahu mezi uživateli a pracovníky, ochranu práv a důstojnosti uživatelů a v neposlední řadě na dodržování principů při poskytování služeb (Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí zákon o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů). Uplatňování case managementu vyžaduje zejména odpovídající podmínky v oblasti financování, institucionálního financování, odborných kompetencí, dohody ohledně spolupráce všech zúčastněných stran a společné standardy vedení dokumentace (Hubíková, 2018). Case manager (českém překladu případový pracovník) má mít proto nejlépe vzdělání jak ve zdravotním, tak i sociálním oboru, buduje spolupracující síť několika subjektů ve formě interprofesního týmu a zároveň musí být schopen vytvářet mnohdy obtížné kombinace řešení situací (Šimová, 2023). Dle autorky do odpovědnosti case managera spadá odpovědnost za vedení případu, sjednocení týmu, získání souhlasu uživatele se sdílením informací s dalšími členy týmu, nestrannost, průběžné hodnocení a získávání zpětné vazby a pomoc při prosazování práv a zájmů uživatele.

Mezi hlavní nástroje case managementu se řadí případová konference, která znázorňuje plánované a koordinované setkání všech, kteří představují nebo mohou představovat podpůrnou síť pro uživatele a jeho rodinu (Metodika pro spolupráci orgánů veřejné správy, 2020). Cílem případové konference je výměna informací, zhodnocení situace uživatele, hledání optimálního řešení a plánování společného postupu, přičemž výstupem je individuální plán péče (Mikulec a Šnejdrová, 2019). Dalším nástrojem je depistáž, sloužící především pro vyhledávání uživatelů a zaměřující se primárně na osoby ohrožené ztrátou bydlení a na vyhledávání těch, kteří se v bytové nouzi již ocitli a každá ORP by měla realizovat depistáž opakovaně v určitých intervalech (Šimíková et al., 2015). Dle autorky by měl systém depistáže zachytit všechny potenciální uživatele a také mobilizovat všechny aktéry, kteří by se mohli podílet na řešení nepříznivé sociální situace

spojené s rizikem ztráty bydlení, vytvořit tak síť a zahájit spolupráci. V rámci depistáže je tak klíčová distribuce informací o pomoci, předávání kontaktů a informace o osobách, oslovování dalších aktérů a realizace informačních kampaní např. na webových stránkách úřadu, v periodikách či letácích (Šimíková et al., 2015). V rámci case managementu se také často využívá sociální rehabilitace, která představuje soubor specifických činností, směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, především rozvojem specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácviku běžných a pro život nezbytných schopností a kompetencí (Zákon o sociálních službách).

3.6 Sociální bydlení v zahraničí

Příkladem systému sociálního bydlení v zahraničí je Ministerstvo pro bydlení a rozvoj měst USA (HUD), které od roku 2015 poskytuje pomoc v oblasti bydlení milionům rodin a spolupracuje s místními veřejnými bytovými agenturami a taková pomoc je poskytována prostřednictvím desítek programů, které slouží různým cílům a skupinám obyvatel (Slopen et al., 2018). Autor doplňuje, že každý program obecně spadá do následujících tří širokých kategorií: veřejné bydlení, bydlení pro více rodin a poukázky na bydlení. Také je známý „The Family Unification Program“ (FUP), jež poskytuje poukázky na výběr bydlení pro rodiny zapojené do péče o děti, jejichž děti jsou ohroženy umístěním mimo domov nebo které se nemohou sloučit kvůli nestabilnímu bydlení a rodiny si vybírají své bydlení a zaplatí za něj 30 % svého příjmu, s platbou nepřesahující plošné tržní nájemné (Collins et al., 2020). Autor také upozorňuje na program ve státu Ohio „Partnering for Family Success“ v překladu partnerství pro rodinný úspěch, který zahrnuje partnerství s místním dítětem, sociálním systémem, služby veřejného bydlení, pracovními a rodinnými službami a místní univerzitou. Hlavním cílem tohoto programu bylo ubytovat osoby bez přístřeší a bytově nestabilní rodiny co nejrychleji a pak pracovat k bezpečnému přechodu dětí z umístění mimo domov zpět k rodinám (Collins et al., 2020). Autor se domnívá, že program byl jedinečný tím, že poskytoval zdroje pro budování vztahů mezi blahobytem dětí, veřejností, poskytovateli bydlení a další vládními a místními poskytovateli služeb.

Sociální pracovníci se obecně snaží uživatelům pomoci najít bydlení, naučit se ho udržovat a pomáhat s duševním zdravím, a jakmile se ustálí bytová situace, sociální pracovníci se zaměřují na koučování uživatelů v dovednostech samostatného života a na práci směrem k dlouhodobé soběstačnosti (Warren a Barnes, 2021). Autoři doplňují, že

sociální pracovníci také pomáhají s výukou uživatelů jak např. vytírat podlahy, dále modelování a koučování rodičovských postupů, s identifikací potřeb duševního zdraví, koučování komunikačních dovedností, zejména jak se orientovat v systému sociálních služeb a ve vztazích s pronajímatelem. Pro pomoc v začátcích je zásadní propojit uživatele služby se soucitnými case managery a systémy, kteří jsou kvalifikovaní v řadě oblastí, včetně práce s problémy duševního zdraví uživatelů, výuky rodičovských dovedností uživatelů, pochopení potřeb dětí a vhodného odkazování uživatelů na různé komunitní zdroje (Warren a Barnes, 2021). Např. v Austrálii existuje systém podporovaného bydlení a jedná se o novou cestu jak „doručit“ sociální a dostupné bydlení ohroženým skupinám obyvatel, zatímco tento systém spočívá v zabezpečení finančních prostředků a financování dostupného sociálního bydlení prostřednictvím fondu sociálního a dostupného bydlení (Institut projektového řízení, 2017). Dle Institutu jsou smluvní poskytovatelé zavázáni k zajištění 2 200 dostupných sociálních bytů (domovů) v různých oblastech podle potřeb a požadavků, součástí bydlení musí být zajištěn přístup k podpůrným službám, které musí být individualizovány dle potřeb uživatele a vzájemně koordinovány.

Obecným trendem v zemích je stále rostoucí poptávka obyvatel po sociálním, resp. cenově dostupném bydlení, a na druhé straně je nedostatek nabídky sociálních bytů (Máchová, 2018). Dle autorky je poslední dekáda charakteristická zejména rostoucími náklady na pořízení bytu, růstem nájemného, zvyšováním počtu lidí vyloučených z bydlení, růstem regionální nedostupnosti bydlení, a ačkoliv ve zkoumaných zemích mírně převládají veřejní poskytovatelé sociálního bydlení, a to především města a obce (Slovensko, Španělsko, Irsko). Jednoznačným trendem mezi příklady dobré praxe ze zahraničí je větší flexibilita a škála nástrojů (nikdo už nemluví o masové výstavbě uniformních sociálních bytů) a hlavně pak větší role neziskových organizací v oblasti bytové správy, respektive užší spolupráce obcí s neziskovým sektorem i s dobrovolníky (Máchová, 2018).

3.7 Role sociálního pracovníka v kontextu sociálního bydlení

Cílem sociální práce v oblasti bydlení je včasná identifikace domácnosti ohrožená ztrátou bydlení a stabilizace zabydlené domácnosti, práce na udržení si bydlení a následné postupné řešení oblastí, které si uživatel stanoví společně s pracovníkem (MPSV, 2023i). Působení sociálních služeb je založeno na interprofesní spolupráci a zajištění základních

činností služeb, přičemž v souvislosti s bydlením jsou nejvíce využívány tyto nástroje sociální práce: programy prevence ztráty bydlení (kombinace sociálního poradenství, oddlužení, pomoc s jednáním na úradech, vyhledávání bydlení), sociální realitní agentury pro zprostředkování bydlení v soukromém nájemním bydlení, participativní metody využívající spoluúčasti uživatelů na rozhodování, účast sociálních pracovníků ORP na zavádění a systematizaci administrace systému sociálního bydlení v obci, zavádění case managementu, sociální šetření a individuální plánování (Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025).

Sociální pracovník se při vstupním rozhovoru s uživatelem snaží odhalit jeho potřeby, obavy a přání, aby byl uživateli přidělen co nejvhodnější byt s ohledem na velikost, dispozice, dostupnost, lokalitu a sousedství (Mikulec a Šnejdrová, 2019). Autoři dále doplňují, že uživatel a sociální pracovník společně spolupracují s pronajímatelem, zajišťují dostatečný příjem peněz, sociální pracovník podporuje uživatele při stěhování a v neposlední řadě také společně upravují individuální plán. Podpora poskytovaná uživatelům v sociálním bydlení se nejčastěji také zaměřuje na tyto oblasti: vedení domácnosti (úklid, údržba, strava), door management (prevence a rychlé řešení narušení vztahů uživatele se sousedy), finanční gramotnost a hospodaření s penězi, hygiena, zdraví a výživa, podpora při budování režimu dne, podpora při hledání zaměstnání, právní podpora a poradenství (MPSV, 2023i). MPSV si uvědomuje podstatu sociální práce, a proto od roku 2016 realizuje projekt „Systémová podpora sociální práce v obcích“, jehož cílovou skupinou jsou především sociální pracovníci obecních úřadů a jehož účelem je koordinace metodické role výkonu sociální práce v rámci přenesené působnosti MPSV (Metodika pro spolupráci orgánů veřejné správy, 2020).

Jednou z forem participace v oblasti sociálního bydlení je i zaměstnávání osob se zkušeností s bytovou nouzí (Mikulec a Šnejdrová, 2019). Autoři tyto osoby definují jako peer pracovníky, kteří si prošli podobnou zkušeností jako lidé, kterým mají poskytovat podporu a jejich zapojení tak může být významné a přínosné jak pro ně samotné, tak i pro uživatele.

3.8 Problémy rodin v oblasti bydlení

Ztráta bydlení je velkým problémem kvůli finanční nedostupnosti bydlení, kdy poplatky za nájemné, služby a kauce více zatěžují rozpočty rodin (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015). Bydlení v dnešní době také komplikuje

preferenci vlastnického bydlení, nedostatek nájemních bytů, obecný růst nájmu a cen bytů, neefektivní boj s chudobou, neúspěšné řešení problematiky vyloučených lokalit, preference lidí bydlet ve městech (Kuchařová et al., 2020). Mezi další problémové oblasti, se kterými se rodiny s dětmi setkávají je např. návrat na trh práce po mateřské/rodičovské dovolené, diskriminace při vstupu na trh práce, nízký stupeň vzdělání, absence kvalifikace, regionální nezaměstnanost, nezvládnutí nároků práce (Mikulec a Šnejdrlová, 2019). Pro předcházení ztráty bydlení je důležité se zaměřit na rizikové faktory, jako je zejména nedostatek finančních prostředků, neplnění finančních závazků spojených s bydlením, a ztráta právního nároku na stávající bydlení (Šimíková et al., 2015). Dle autorky sociální pracovník při běžném výkonu své činnosti ovlivňuje každou z těchto úrovní a tyto rizikové faktory vznikají na různých společenských úrovních a zvyšují pravděpodobnost, že daná domácnost bude čelit ztrátě bydlení. Zakládání rodiny ztěžuje mladým lidem finanční nedostupnost kvalitního bydlení, kdy téměř třetina rodin s dětmi považuje náklady na bydlení za velkou zátěž, přičemž u rodin bez dětí je to jen asi čtvrtina domácností (Koncepce rodinné politiky, 2017). Pronajímatelé bytového fondu jsou proto klíčovými aktéry v prevenci ztráty bydlení, jelikož se aktivně angažují na zjišťování dluhu a jeho rozsahu, podrobností o obsahu nájemních smluv, vyjednávání o snížení nájemného a služeb spojených s bydlením, sjednávání splátkových kalendářů, vyjednávání o prodloužení nájemní smlouvy, o zvýšení kvality vybavení bytu, o nutných opravách bytu a o odpuštění dluhů (Šimíková et al., 2015).

4 Výzkumná část

4.1 Cíl práce

Cílem této práce je zjistit, jak Jihočeský kraj realizuje rodinnou politiku v oblasti sociálního bydlení pro rodiny s dětmi a jak sociální pracovníci obce s rozšířenou působností identifikují zdroje podpory a bariéry v tomto kontextu.

4.2 Výzkumné otázky

1. Jaká forma konkrétní podpory je poskytována rodinám s dětmi, které jsou ohroženy sociálním vyloučením v souvislosti s bytovou nouzí v Jihočeském kraji?
2. Jakým způsobem jsou posilovány kompetence sociálních pracovníků v oblasti sociálního bydlení a doprovodných služeb na straně obcí s rozšířenou působností?
3. Jak sociální pracovníci obcí s rozšířenou působností hodnotí síťování služeb a návaznost aktivit na další služby v dané lokalitě?

4.3 Metodika výzkumu

Pro mou diplomovou práci jsem se rozhodla využít kvalitativní výzkumnou strategii, metodu dotazování a techniku polostrukturovaného rozhovoru. K vyhodnocení získaných dat byla využita metoda zakotvené teorie.

Pro kvalitativní výzkumnou strategii jsem se rozhodla zejména z důvodu, neboť umožňuje hlouběji proniknout do složitosti zkoumaného jevu a nabízí hlubší porozumění bádané problematice a také lepší porozumění postojů jednotlivců, což může být klíčové pro interpretaci výsledků, a proto se domnívám, že volba kvalitativní výzkumné strategie je pro tuto práci vhodně zvolena. Také technika polostrukturovaného rozhovoru umožňuje zaměřovat pořadí na základě průběžných zjištění, a tím i lépe reagovat na neočekávané situace, klást doplňující otázky dle potřeby, a především tak upřednostňuje hlubší porozumění před striktním dodržováním pevně stanovených postupů.

4.3.1 Popis výzkumného souboru

Výzkumný soubor byl vybrán účelovým výběrem z řad sociálních pracovníků městských a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností v Jihočeském kraji, jež byli ochotní spolupracovat a podílet se na výzkumné části této diplomové práce. Osloveno bylo telefonicky a prostřednictvím e-mailové korespondence všech 17 správních obvodů obcí

s rozšířenou působností v Jihočeském kraji, kdy pracovníci byli seznámeni s tématem diplomové práce, výzkumnými otázkami a etikou výzkumu. Podmínkou pro výběr výzkumného souboru bylo poskytování sociálního bydlení danou obcí s rozšířenou působností. Tuto podmínku splnilo celkem 8 obcí s rozšířenou působností, přičemž sociální pracovníci souhlasili s účastí podílet se na výzkumu. Samotný výzkum probíhal s vedoucími sociálními pracovníky nebo s ostatními sociálními pracovníky městského či obecního úřadu, kteří se orientovali v dané problematice a pracovali v sociální či bytové oblasti.

4.3.2 Etika výzkumu

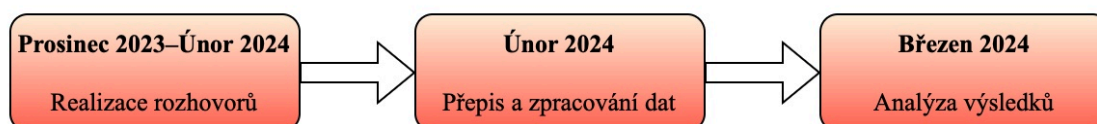
Výzkum probíhal podle zákona č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s nařízením Evropské unie 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů (GDPR). Informanti udělili svůj výslovný a svobodný souhlas se zpracováním veškerých svých osobních údajů, které poskytl během rozhovorů pořizovaných ve zvukové či audio-vizuální podobě nebo svůj souhlas projeví písemným podpisem v informovaném souhlasu, viz Příloha č. 4, v rámci výzkumného projektu k této diplomové práci. Před samotným zahájením rozhovorů jsem důkladně seznámila všechny informanty se smyslem výzkumu a účelem otázek. Informanty jsem ubezpečila, že rozhovor bude anonymní a jejich data budou použita pouze pro účely výzkumu této práce. V diplomové práci jsou uvedeny pouze citace, u kterých nelze rozpoznat identitu informanta, který poskytl dané informace.

4.3.3 Způsob analýzy výsledků

Rozhovory s informanty proběhly formou osobního setkání na městském či obecním úřadu a také telefonickou formou na základě domluveného termínu. V obou případech jsem využila předem připravený okruh otázek, který byl složen z 22 otázek, viz Příloha č. 5, kdy jsem zároveň ze všech rozhovorů pořídila audiozáznam pro přesné zpracování a analýzu dat. Většinu otázek jsem kladla v ustáleném pořadí, pokud jsem nerozuměla odpovědi informanta, aktivně jsem se dotazovala znovu. Možnost doptat se v případě nedorozumění měli také informanti. Délka rozhovorů se odvíjela od výřečnosti daného informanta, obvykle rozhovory trvaly 20–60 minut. Rozhovory jsem poté přepsala do dokumentu Microsoft Word.

Realizace a zpracování dat výzkumu se konalo v měsíci prosinec 2023 až březen 2024, viz Obrázek č. 1. V prosinci 2023 jsem oslovila informanty prostřednictvím telefonické a e-mailové komunikace a po domluvě termínů jsem zahájila realizaci rozhovorů. V únoru 2024 jsem následně přepisovala a zpracovávala získaná data z uskutečněných rozhovorů a v březnu 2024 jsem analyzovala výsledky.

Obrázek č. 1 – Harmonogram sběru dat

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

Pro vyhodnocení dat jsem využila metodu zakotvené teorie, protože jde o metodu budování teorie, která se zaměřuje na jednání a interakci, ať už zkoumá jednotlivce, skupiny nebo kolektivy, přičemž v každém případě zjišťuje, jak lidé jednají či reagují na konkrétní jevy v určitém kontextu nebo za určitých podmínek a snaží se tak vybudovat „novou“ teorii zkoumaného jevu na základě získaných dat (Strauss a Corbin, 1999).

Otevřené kódování je prvním krokem, který mi umožnilo objevovat nové významové jednotky a formovat další koncepty, kdy tyto jednotky představují pojmy, které označují jednotlivé události, zatímco kategorie znázorňují třídu pojmů, která vzniká tím, že se vzájemně porovnávají a třídí významové jednotky a údaje jsou tedy po otevřeném kódování uspořádány novým způsobem. Axiální kódování následuje po otevřeném kódování, kdy jsem data znovu upořádala a vytvořila se spojení mezi kategoriemi. Důležitým aspektem není pouze popis konceptů a kategorií, ale také pochopení procesů a vysvětlení vztahů mezi nimi (Strauss a Corbin, 1999). Selektivní kódování je poslední fází této metody, kdy dochází k výběru centrálního konceptu a jeho propojení s ostatními. Jelikož nebyla stanovena centrální kategorie, selektivní kódování jsem v mé práci nevyužila.

5 Výsledky

Tato kapitola se věnuje zhodnocení a prezentování výsledků vycházejících ze zjištěných dat z polostrukturovaných rozhovorů. Pro zajištění anonymity jsem informantům přidělila zkratky IN1–IN8.

5.1 Výsledky otevřeného kódování

Na základě kódování dat jsem stanovila tato témata:

- Způsoby vyhledání podpory rodinou s dětmi
- Podmínky podpory v řešení bytové situace
- Konkrétní forma podpory
- Vyhodnocení účinnosti podpory sociálními pracovníky
- Role sociálního pracovníka v oblasti sociálního bydlení
- Spolupráce s ostatními subjekty
- Individuální perspektiva podpory
- Postavení rodin s dětmi v řešení bytové situace
- Výzvy a překážky při poskytování podpory rodinám s dětmi v ORP
- Podpora sociálního bydlení v ORP

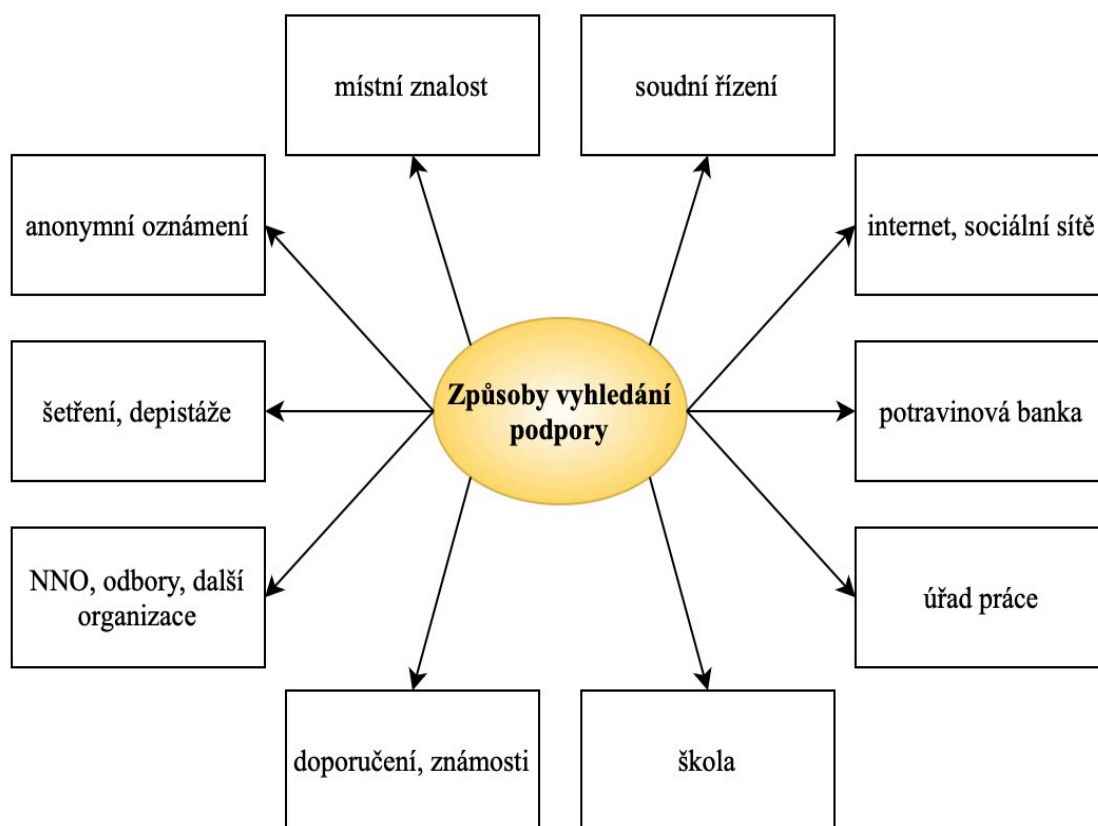
Způsoby vyhledání podpory rodinou s dětmi

Na otázku, jaké jsou hlavní cesty či komunikační kanály, kterými se rodiny s dětmi dostanou k sociálním pracovníkům pro poskytnutí podpory, shodně všichni informanti uvedli, že podporu rodiny s dětmi vyhledají sami na základě místní znalosti a vědomosti kontaktního místa pro bydlení v daném ORP a také prostřednictvím spolupráce s místními nestátními neziskovými organizacemi, nejčastěji občanskými poradny a vedlejšími odbory na úradech, zejména se jedná o OSPOD, právní odbor a odbor sociální pomoci (IN1–IN8). *Je to buď tady z vedlejšího oddělení, nebo na ten odbor sociálních věcí přicházejí ty rodiny na péči o děti, buď na OSPOD anebo my tady máme přímo na*

sociálním odboru kontaktní místo pro bydlení, takže přicházejí na to kontaktní místo přímo se zeptat na bydlení (IN5). Také IN2 zmínil, že způsob navázání spolupráce s rodinou a dětmi probíhá prostřednictvím bytového či právního odboru, kdy rodiny začínají dlužit za nájem, a tedy nastávají i problémy s bydlením. IN8 uvedl, že uživatelé, co se přestěhují do daného ORP a fungují na sociálním systému, dobře vědí, na koho se mají obrátit a koho musí kontaktovat, tudíž podporu vyhledají sami. IN3 uvedl, že je terénním sociálním pracovníkem, a tak rodiny s dětmi vyhledává on sám v terénu, nejčastěji na ubytovnách. *Ty lidi taky kolikrát neví, že se někam můžou obrátit, oni to prostě neví, to se taky stává...anebo někam zajdou, prostě ted'ka jak jsou v takový tý špatný situaci psychicky a ted' zase neví kam a co a stydí se zeptat, protože nechtějí být zase za takový ty hloupý lidi, který vlastně nic neví a ta společnost je i tak prostě bere* (IN3). IN1 uživatele vyhledává sociálním šetřením v místě působnosti, a to nejčastěji na základě anonymního oznámení, anebo rodinu objeví v rámci soudního řízení, kdy mimo jiné vyplývá na povrch, že rodina se ocitá v nepříznivé bytové situaci a finanční tísní. Podobnou odpověď uvedl také IN2, kdy první vyhledání pro poskytnutí podpory bývá v souvislosti probíhajícího soudního řízení o úpravě poměrů rozcházejících se rodičů a v rámci této činnosti se začíná zjišťovat, že rodina má finanční problémy a problémy spojené s bytovou situací. IN8 jako cestu vyhledání podpory uvedl depistážní činnost, kdy např. sociální pracovníci nechávají letáčky u lékařů, kde se pohybuje potenciální cílová skupina, viz Obrázek č. 2. Rodiny s dětmi vyhledají také příslušnou podporu díky doporučení, přes známé, ať už rodinu, přátele nebo např. i sousedy (IN3, IN4, IN7 a IN8). *Vlastně forma doporučení, že některá domácnost prostě mě zná, ta zná zase někoho, kdo je v nějakých prostě potížích, takže prostě doporučí, takže ty lidi si mě taky dohledají sami* (IN3). IN8 konstatoval, že cílovou skupinu mají opravdu širokou, a proto se jim i často stává, že k nim dochází již několikátá generace téže rodiny a členové rodiny je sami odkazují, kam se mají obrátit. IN1 zmínil jako cestu vyhledání podpory tzv. „*mail pro OSPOD*“, který je v počítačové síti, pracovníkovi se tento mail či zpráva vygeneruje a tím započne kontakt s uživateli a dále je posouvá, jak je potřeba na základě jejich individuálních potřeb a problémů. Další způsob pro poskytnutí podpory byla spolupráce s úřadem práce (IN2, IN5, IN6, IN8). *Případně ještě teda velký počet je z úřadu práce, protože pokud mají nepřiměřené bydlení nebo jsou na doplatku na bydlení, tak nám potom chodí podle zákon ten případ hodný zvláštního zřetele anebo podnět k sociální práci na nepřiměřenost bydlení* (IN5). IN6 sdělil, že úřad práce odkáže uživatele na příslušný úřad, když si žádají např. o dávky a potřebují nějakou další pomoc či poradenství. IN2 uvedl:

První cesta, když se nám rodiny s dětmi ocitají jakoby ve špatný situaci, ať už finanční nebo bytový, tak se ozývají školy většinou, kdy nám pak začínají hlásit, že třeba děti nemají zaplacený obědy, nemají dostatek finančních prostředků na těch školních pokladnách nebo na těch školních účtech, co teď v podstatě jakoby každá škola má, takže to je jeden takový hlavní zdroj. IN3 jako cestu vyhledání podpory uvedl potravinovou banku, kam se lidé obracejí, když nemají co jíst a dojde ke zprostředkování kontaktu, kde pak sociální pracovník provádí sociální šetření a řeší rovněž bytovou situaci.

Obrázek č. 2 – Způsoby vyhledání podpory rodinou s dětmi

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

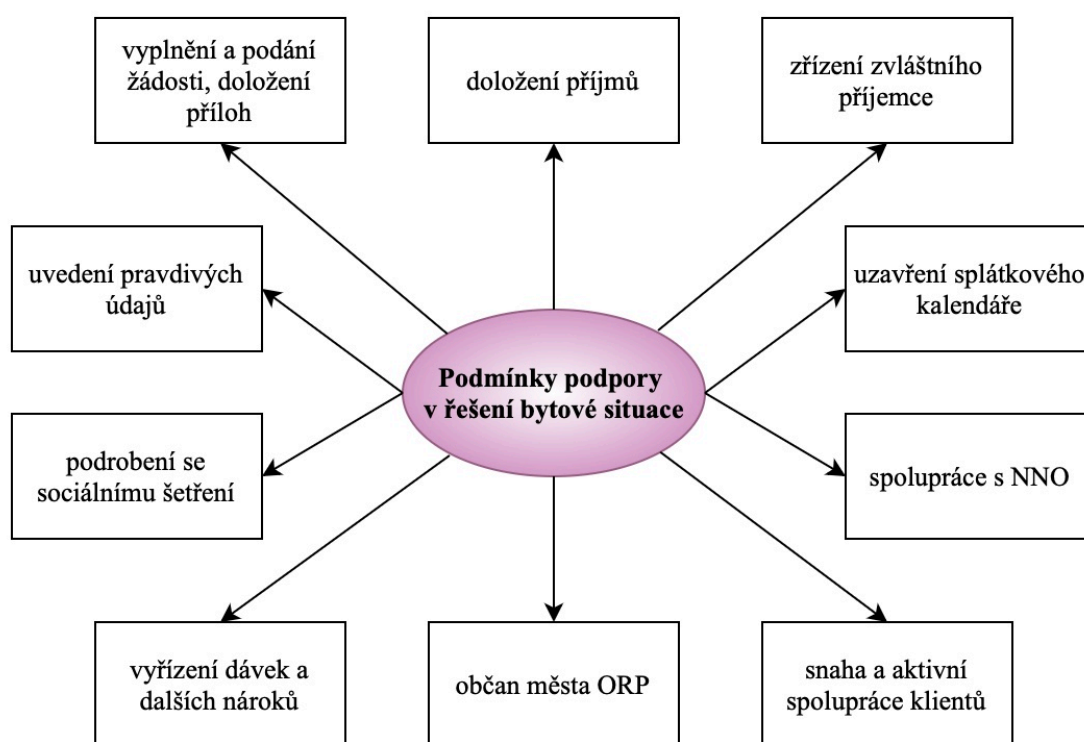
Nejméně častý způsob vyhledání podpory byl přes internet a sociální sítě, jako je Facebook či Instagram (IN3). IN8 uvedl, že možnost je také přes nemocnice, kdy spolupracují zejména se sociálními pracovníky nemocnic, kteří jsou s pacienty v bližším kontaktu a řeší s nimi různé záležitosti, a tedy i dávají kontakt na příslušné úřady, odkud poté proudí ke konkrétním sociálním pracovníkům. IN7 také uvedl jako způsob navázání podpory prostřednictvím lékařů a zdravotnických zařízení. IN6 uvedl, že občas navážou práci s rodinou v tíživé situaci i díky pečovatelské službě.

Podmínky podpory v řešení bytové situace

Na otázku, jestli je v ORP nějaký proces, kterým rodiny s dětmi musí projít, aby rodiny s dětmi získaly podporu, informanti uvedli jako hlavní podmínku podání žádosti. IN3 uvedl, že pro poskytnutí podpory v rámci sociálního bydlení je potřeba podat žádost, která se vyhodnocuje podle potřebnosti daného člověka a často se tak i stává, že žádost je přijata tomu, jehož potřebnost je třeba pouze o bod větší než jiného žadatele, což vede k velké demotivaci rodin, které pak nabývají pocitu, že je vše ztracené. IN3 doplnil, že po podání žádosti probíhá výběrové řízení, vyhodnocení, schválení rady města a předání bytu žadatelům. Jediná podmínka pro poskytnutí podpory je zkontaktování buď NNO nebo na magistrátu města odbor sociálních věcí nebo popřípadě správu domu, kde tedy u příslušného pracovníka podají žádost o byt a rodina následně obdrží informace o podkladech, které je potřeba k žádosti doložit, obvykle to jsou příjmy za 12 měsíců (IN1). Pro přidělení bytu se předpokládá spolupráce s NNO a že je již situace žadatele nějakým způsobem zmapovaná, a sociální pracovník poté jde na sociální šetření pro ověření informací a situace žadatele (IN1). IN1 dodává, že je velmi důležité, aby rodina uváděla do žádostí pravdivé údaje, jelikož občas se stává, že rodina může cítit stud za svou situaci, a proto neudává pravdivé údaje a bohužel může jít o rozhodující informace pro neudělení bytu, přestože samotné dluhy či exekuce nejsou překážkou pro přidělení bytu, ale je důležité znát jejich pravou výši. S tím se ztotožňuje i IN2, který také zmínil, že žadatelé o sociální byt mohou dlužit, ale musí mít uzavřený splátkový kalendář a rovněž mít požádáno o všechny dávky, viz Obrázek č. 3. U dlouhodobých dlužníků město vyžaduje tzv. zvláštního příjemce, který pomáhá s peněžními prostředky uživatele a pokud ani tehdy uživatel nechce spolupracovat, pak už jsou možnosti sociálních pracovníků vyčerpány (IN2). IN8 tato tvrzení předešlých informantů potvrdil a prohlásil, že si pracovníci na úřadu nechávají zasílat potvrzení od finančního odboru, a tím se následně zjišťuje, jestli dotyčný má či nemá vůči obci dluh a dále se s uživatelem pracuje. IN6 uvedl, že sociální bydlení je financováno z grantů z dotace, tudíž jsou přesně stanovené podmínky pro žadatele. IN6 konstatoval: *Nesmí být vlastníkem žádný nemovitosti nebo prostoru prostě určeného k bydlení, je tam maximální počet lidí, který tam může bydlet a tak dále, takže určitě musí podat tu žádost a pokud je to někdo místní nebo někdo poblíž, tak tam určitě nějaký sociální šetření proběhne.* IN7 uvedl, že ať přijde na odbor sociálních věcí kdokoliv, tak mu sociální pracovníci poskytnou pomoc a podporu. Pokud by šlo konkrétně o získání podpory v rámci sociálního bydlení, tak město poskytuje sociální bydlení lidem a rodinám s dětmi, které mají trvalý pobyt ve městě (IN7). IN7

dále doplnil, že však existují i výjimky, jako např. když je žadatel trvale pracovní zařazen v daném městě, a tedy trvale hlášený pobyt v jiném městě není překážkou pro neposkytnutí podpory ve formou bytu. IN1 také sdělil, že potenciální žadatel by měl být občanem daného města a nějak odůvodnit svou situaci, ale jinak žádost v příslušné ORP může podat kdokoli. IN8 se zmínil, že uživatelé z jiných obcí či ORP často argumentují zákonem o obcích, kde je uvedeno, že každá obec je povinna postarat se o své občany, a to i právě v oblasti týkající se bytové situace, nicméně pokud jsou to občané z jiných obcí, pravděpodobnost pro přidělení bytu je v jejich ORP minimální. Lze však k okolnostem přihlídnout tehdy, pokud uživatelé mají trvalý pobyt jinde, ale mají v ORP např. rodinné vazby, osoby, o které budou pečovat nebo např. už dříve v ORP dlouho bydleli, a právě zdejší vazby zůstaly (IN8).

Obrázek č. 3 – Podmínky podpory v řešení bytové situace

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

IN5 také uvedl, že proces zde úplně není, pouze pokud uživatelé přijdou na kontaktní místo na bydlení na příslušném úřadu, sociální pracovníci poskytnou veškeré poradenství, provedou anamnézu uživatele a vyhodnotí jeho situaci. IN5 dále uvádí, že poté co je vyhodnocena uživatelova situace, je možnost ho zařadit do projektu týkající se

sociálního bydlení, které v daném ORP aktuálně probíhá, a to je zejména pro uživatele, kteří potřebují asistenci v bydlení. Sociální pracovníci pomáhají i s hledáním soukromého bydlení ve spolupráci s konkrétní organizací věnující se bydlení v ORP (IN5). IN2 uvedl: *Město má k dispozici nějaké sociální byty, a i krizový byty, ale každopádně na druhou stranu musí se vidět i nějaká snaha těch lidí nějak tu situaci řešit. Takže ano, město je schopno poskytnout adekvátní podporu, ale vyžaduje, aby ten člověk se aktivně v té situaci stavěl a v případě, že teda nemá přiznaný sociální dávky, není v evidenci úřadu práce, tak je třeba začít všechny tyhle věci a kroky plnit.* IN8 také uvedl, že v rámci poskytnutí podpory a řešení bytové situace, u uživatele nejprve identifikují, jestli u něj jsou nějaké prostředky pro řešení situace. *Jo ono když jako ten člověk bude vyřazený sankčně z úřadu práce, nemá nárok na žádné dávky ze sociálního systému, nemá žádné příjmy, je nezaměstnaný, tak jako logicky jednoduše řečeno, bez peněz nevyřešíte bydlení nikdy žádný, ani azylový* (IN8). IN4 také uvedl, že jako podmínku pro přidělení sociálního bytu mají prohlídku bytu, jelikož se jim již v několika případech stalo, že rodině se byt nakonec nelíbil, a tedy byt nechtěla, a nakonec si bydlení vyřešila úplně jiným způsobem.

Informanti se víceméně shodli na tom, že pro poskytnutí podpory není třeba splnit nic konkrétního, než jen přijít na úřad v úřední dobu a dle potřeb rodiny se podpora individuálně odvíjí dál. Všichni sociální pracovníci pomůžou všem, poskytnout základní sociální poradenství, odkážou na další subjekty, které by mohly být přínosné v řešení situace rodiny. Je však důležité, aby se rodina k řešení své situace stavěla aktivně a spolupracovala se sociálními pracovníky.

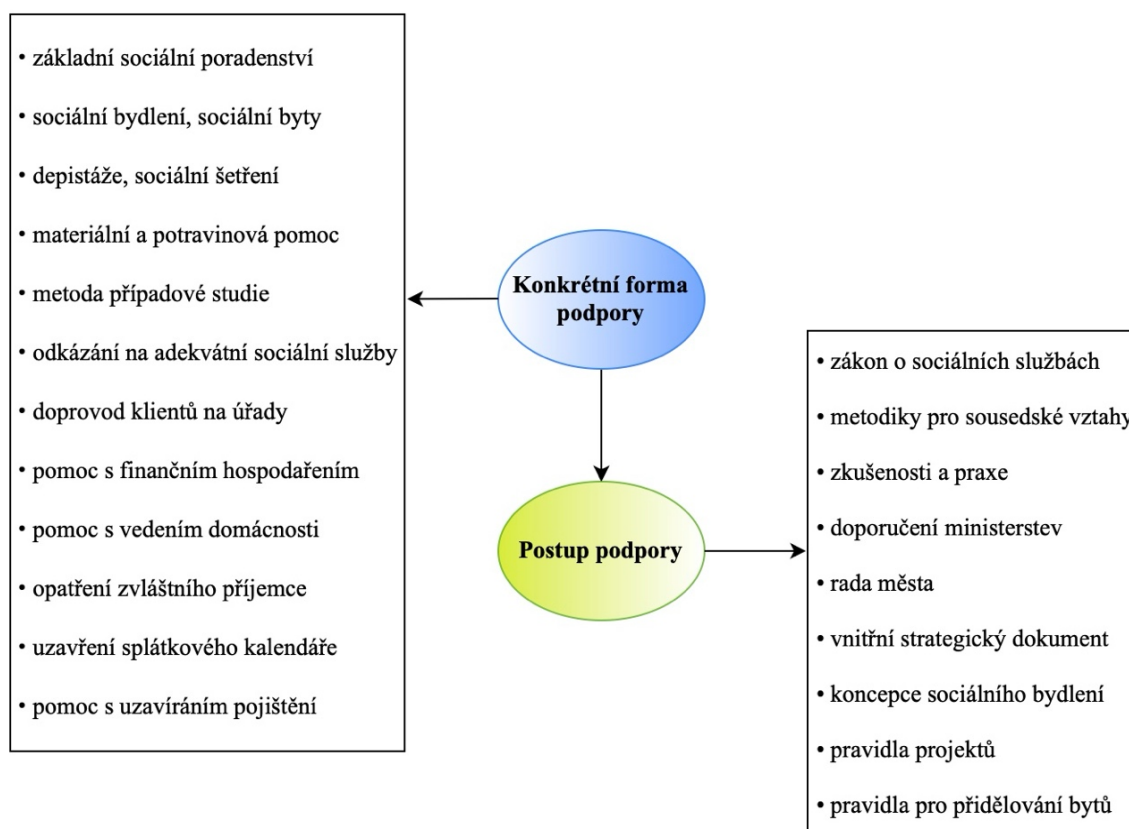
Konkrétní forma podpory

Na otázku, jakou formu konkrétní podpory sociální pracovníci zajišťují pro rodiny s dětmi v ORP v oblasti bydlení, uvedli informanti, že ve všech případech poskytují základní sociální poradenství dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Všichni informanti jako formu podpory poskytují sociální bydlení a sociální byty. IN8 pomáhá uživatelům s hledáním bytů, nejenom obecních či sociálních, ale řeší s uživateli i komerční bydlení v rámci realitních společností, obrací se i na bytová družstva a soukromé vlastníky. IN3 uvedl, že pokud mu přijde zájemce či žadatel o bydlení, je v první řadě pro něj podstatné vyslechnout si jeho příběh a jeho aktuální situaci a na základě toho se snaží rozklíčovat aspekty, které budou podstatné pro směřování podpory. Je také důležitá identifikace spolupráce s NNO, což ale často není, jelikož se uživatelé

stydí za svou situaci, protože např. probíhá týraní v rodině nebo se vyskytují velké dluhy, a proto na základě důkladného sociálního šetření sociální pracovník odkáže na adekvátní sociální službu, která se uživatelům bude věnovat v konkrétní oblasti (IN3). *Takže když prostě řeší dluhovou gramatiku, tak je odkázu prostě na neziskovku, která se tím zabývá, když prostě řeší nějaký násilí, tak nezisk, který se tím zabývá. Když prostě klasický poradenství, tak buď prostě to dáme v rámci odboru, nebo pokud to jsou rodiny s dětma, tak je zase odkážeme na příslušný neziskovky, který s nima pracujou* (IN3). IN3 dále zmínil jako formu konkrétní podpory domlouvání prvního kontaktu a doprovod uživatelů na úřady či do NNO. Uživatelé nemají důvěru sami v sebe, a tak je optimální uživatele doprovodit, i kdyby šlo pouze o představení uživatelů dalším pracovníkům z ostatních organizací (IN3). S tím se shoduje IN8, že v některých případech uživatele doprovázejí, jelikož mají problém s jednáním na úřadech, ale IN8 upozorňuje, že rozhodně to není tak, že by sociální pracovník řešil záležitosti za uživatele, pouze se snaží, aby uživatel byl zodpovědný sám za sebe. IN2 je toho názoru, že každá rodina je individuální a záleží, jak se k situaci daná rodina postaví, jakým způsobem se rozhodne svou situaci řešit a jaké má kapacity a zdroje pro řešení problému. *Máme rodiny, kde prostě zapojím i širší rodinu, tak se nám podaří tu situaci stabilizovat, že nemusíme přistupovat k dalším jakoby opatřením, takže stačí, když se třeba jakoby domluvíme a s tou rodinou jakoby víc pracujeme, upomínáme, připomínáme, aby si třeba vyřídily sociální dávky v případě, že mají nárok, aby řádně pracovaly s úřadem práce, a někdy takhle prostě stačí ta mírnější forma té sociální práce* (IN2). IN2 konstatoval, že pracují i s rodinami, které nereagovaly na klasickou sociální práci, protože buď nechtěly, nebo neměly síly situaci řešit a v tom případě sociální pracovníci přistoupili k opatření zvláštního příjemce, kdy si pracovníci sledují své přidělené rodiny, se kterými pracují intenzivně každý týden a pomáhají jim s finančním hospodařením. Zvláštní příjemce rodiny mají účet u města, ale úřad práce ustanovil zvláštního příjemce např. sociálních dávek např. pracovnice města, kdy zároveň jsou umořovány dluhy (IN2). IN8 se také snaží vést uživatele k finanční gramotnosti, aby věděli, že z dávek je třeba nejdříve zaplatit nájemné a vyřešit nejdůležitější věci podstatné pro život a až pak si mohou kupovat další věci. *No v některých případech, není to pravidlem, když jako ta matka nebo ty rodiče jsou fakt jako hodně v těch věcech neschopní, tak s nima v některých případech děláme i že s nima hospodaříme a to znamená, že opravdu prostě přinesou, co zaplatili a řešíme to každé měsíc a těch je spíš míň, ale jsou. Ale je to teda strašná práce, to si málokdo umí představit* (IN8). IN2 poskytuje formu podpory materiální pomoc pro rodiny s dětmi, které mají nedostatek

nábytku, a tak město má pro tyto případy uskladněno nějaký nábytek formou nábytkové banky, když je nouze nejvyšší. IN5 vypověděl, že v jejich ORP disponují velkou sítí sociálních služeb, a tedy v první fázi poskytují sociální poradenství, sbírají anamnézu o uživateli, poté poskytují také bytové poradenství, ale vše se řídí dle zakázky uživatele, se kterou přijde, viz Obrázek č. 4. IN2 jako formu konkrétní podpory zmínil též potravinovou pomoc, kdy město je zapojeno v projektu Potravinová a materiální pomoc.

Obrázek č. 4 – Konkrétní forma podpory

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

IN8 se domnívá, že by poskytovaná podpora měla fungovat jako cukr a bič, tudíž rodina se musí aktivně podílet při řešení své bytové situace a pokud tomu tak je, i sociální pracovník se snaží dané rodině vyjít více vstříc, když vidí snahu a zájem rodiny. *Prostě oni k nám přijdou, a když vidím, že jste udělala všechno, co jste mohla, tak teď'kon za to, že jste udělala, co jste mohla, a vidím, že ty prostředky nemáte, my vám dáme potravinovku třeba* (IN8). IN5 se snaží přistupovat k uživatelům metodou případové studie, kdy sociální pracovníci na úřadech jsou klíčovými pracovníky, ale využívají, koordinují a kontaktují i jiné organizace na základě konkrétní zakázky uživatele, tedy

rodiny. IN4 zmínil, že i jako formu konkrétní podpory zajišťují společně s OSPOD krizový byt pro specifické případy, kdy je např. v rodině týraná žena nebo když se rodina dostane do nějaké mimořádné nepříznivé situace. Sociální pracovníci také v rámci podpory provádějí sociální šetření. IN1 a IN8 konstatují, že jako sociální pracovníci na úřadech, fungují spíše jako koordinátoři podpory a nemají úplně tolik časové kapacity se intenzivně věnovat každému uživateli, proto pokud např. se jedná o rodinu, kde jsou děti nějakým způsobem ohroženy, tak navazují na sociálně aktivizační službu anebo potom spolupracují s vedlejším oddělením sociální pomoci, která jim podobně jako sociálně aktivizační služba pomáhá s vyřizováním dávek, dluhů a podobně. IN1 také ještě doplňuje, že rodiny s dětmi, které jsou v nějaké opravdu tíživé situaci, tak sociální pracovníci zasílají rodinám podpůrné dopisy k žádostem o bydlení. IN8 vnímá podporu také formu depistáže, kdy pravidelně rozesílají letáčky různým firmám, institucím a dalším organizacím, u kterých ví, že tam jsou nějakým způsobem zadlužené rodiny např. z důvodu půjček. IN3 dále v rámci podpory edukuje své uživatele, jak se chovat k sousedům, dbát na svou domácnost a jak ji pravidelně udržovat, aby se předešlo např. přenosu štěnic. IN6 též uvedl, že jednou ročně musí podávat zprávy o tom, komu byly byty přiděleny, na jak dlouhou dobu, dále dokládají nájemní smlouvy a potvrzují, že žadatelé splnili všechny příslušné podmínky. IN8 při poskytování podpory dále zjišťuje, jestli jsou v rodině nějaké prostředky, které se dají nějakým způsobem zvýšit a zjišťuje nároky u svých uživatelů či žadatelů o bydlení. Při poskytování podpory dále IN8 uvedl, že uživatel může dát pracovníkovi souhlas, že výhradně majiteli bytu mohou sociální pracovníci podávat informace o uživatelovo situaci v kontextu bydlení a zda spolupracuje a hradí řádně účty.

Na otázku, jestli v dané ORP mají vytvořenou metodiku či jiný dokument týkající se bytové situace, dle kterého postupují, zazněly následující odpovědi. IN3 uvedl, že při poskytování podpory se řídí podle různých metodik pro sousedské vztahy a radí některým uživatelům, jak se chovat v domácnostech a přistupovat k sousedům a podněcuje je k tomu, aby si zjišťovali různé zvyky v bytových jednotkách, např. kdo má daný týden na starost úklid chodby apod. IN3 dodává, že v takových situacích postupuje podle sebe a říká: *Když prostě prostě nějaký problém nastane, tak vždycky říkám, kupte třeba kytku, bonboniéru...prostě něco. Když někoho vytopíte... panebože, stát se to může, jsem lidi a omluvíme se.* IN3 že pravidelně pomáhá uživatelům s vyřízením pojistek právě pro předcházení možných vzniklých škod v souvislosti s vedením a udržováním domácnosti.

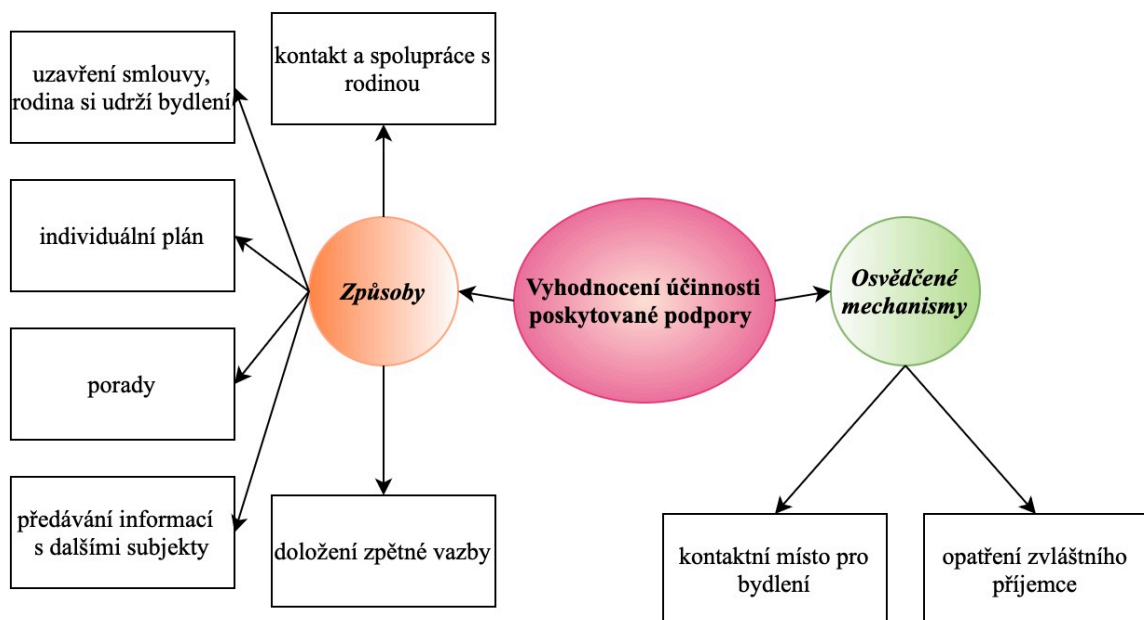
IN8 postupuje při poskytování podpory zejména ze svých vlastních předešlých zkušeností a z praxe, jinak se však při své práci řídí doporučeními z ministerstev. IN8 ještě doplňuje, že se domlouvají s radou města, kde to funguje tak, že sociální pracovníci radě posílají průběžně podstatné materiály, které se dotýkají nějakým způsobem jejich činnosti a navzájem se snaží vyjít vstříc. IN3 uvedl, že jsou v příslušné ORP pouze pravidla pro přidělování bytů, která jsou obsažena na stránkách i společně s datovou kategorií, jak celý proces zabydlování funguje a podle toho se pracovníci primárně řídí. IN2 postupuje podle přímo vytvořené koncepce v sociálním bydlení v daném ORP, kterou pravidelně aktualizují. IN7 zmínil, že mají vytvořený vnitřní strategický dokument, podle kterého se tyto agendy řídí, včetně sociálního bydlení a pracují na vytvoření nové koncepce sociálního bydlení. Také IN5 má svou koncepci bydlení města, jelikož se to hodně týká jak sociálního, tak i dostupného bydlení a dále se řídí pravidly projektu, ve kterém je ORP zapojena. IN1 se řídí podle metodik zpracované v rámci majetkového odboru, který primárně rozhoduje o přidělování bytů. IN4 a IN6 na tuto otázku odpověděl, že se při poskytování podpory neřídí žádnou metodikou či vytvořeným dokumentem, ale převážně dle zákona č. 108/ 2006 Sb., o sociálních službách.

Vyhodnocení účinnosti podpory sociálními pracovníky

Na otázku, jak sociální pracovníci vyhodnocují účinnost poskytované podpory v oblasti bydlení, informanti uvedli, že se zabydlenou rodinou jsou nadále v kontaktu, rodina má možnost se na příslušné pracovníky obrátit v případě nějakých potíží a dále s rodinou spolupracují, a tak i mají možnost sledovat, jak se rodině vede a kde by byla potřeba podporu zaměřit. Podporu tedy převážně vyhodnocují na základě toho, zda se rodině podaří či nepodaří bydlení udržet. IN2 odpověděl, že zejména u uživatelů, kteří mají zřízeného zvláštního příjemce, hodnotí podporu jako velice efektivní, přičemž sociální pracovníci na příslušném úřadu ORP nabývají pocit, že si uživatelé na tento systém zvykli a je to pro ně jednodušší při řešení situace dané rodiny, viz Obrázek č. 5. Dle IN3 se podpora nejlépe vyhodnocuje, když se rodina zabydlí a když se rodině podaří byt udržet. IN3 dále doplňuje, že vyhodnocení podpory také probíhá přes individuální plán. IN6 odpověděl, že jen malému počtu rodin se podaří ze sociálního bydlení pokračovat do klasického nájemního bydlení, protože rodinám vyhovuje finanční výhodnost, nicméně občas se může stát, že i některým rodinám se nepodaří udržet sociální bydlení, a tedy se vrací zpět třeba do azylového domu. IN5 konstatoval: *Co se týče projektů, kde je opravdu ta asistence v bydlení, tak to velmi kvitujeme, protože tam opravdu ty lidi dostávají*

veškerou podporu, kterou potřebují k tomu, aby v tom bytě mohli být a zůstali. Myslím si, že kdyby to bylo bez té podpory, tak že to nájemní bydlení velice rychle ztratí, už jenom prostě vyběhat si všechno s tou domovní bytovou správou na městě, na SIPO, na energiích a vůbec nějaký to soužití v domě, vybavení nábytkem, tak to je opravdu velká pomoc pro ně. IN5 dále v podpoře rodinám s dětmi vyhodnocuje pozitivně kontaktní místo pro bydlení, které se nachází přímo na úradě, kde je zaměstnanec z domovní bytové správy, který má na starost technický stav bytů, nájemní smlouvy správy bytu a společně s ním je na kontaktním místě ještě sociální pracovník, tudíž jsou tam zastoupeny obě oblasti, jak technická správa bytů, tak i sociální sféra, což se v příslušné ORP velmi osvědčilo.

Obrázek č. 5 – Vyhodnocení účinnosti poskytované podpory sociálními pracovníky

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

IN7 vyhodnocují účinnost poskytované podpory průběžně v rámci porad, kde probírají případy a své uživatele v rámci sociálního bydlení a občas se i na poradách objeví členové sociální komise či vedení rady, které chtějí o sociálním bydlení v daném ORP vědět. IN8 uvedl, že si nechají nějakým způsobem od uživatele doložit zpětnou vazbu např. prostřednictvím doložením smlouvy, faktury o zaplacení a dalšími podobnými způsoby. IN8 dále doplňuje, že zpětnou vazbu mají sociální pracovníci do té míry, že vědí, že s uživatelem vyřešili dávky, uživatel zaplatil bydlení, v bytě dále přebývá, ale v tu chvíli obvykle spolupráce s uživatelem služby končí. IN8 uvedl: *Zpětná vazba a spolupráce je*

tam nějaká, ale dost často se nám stává, že někomu něco vyřešíte, zajistíte a v okamžiku, kdy ho netlačí pata, tak s vámi přestane spolupracovat. Zda rodina funguje a v bydlení se jí daří, si sociální pracovníci zjišťují také ověřením od dalších zainteresovaných stran, jako je např. poskytovatel bydlení a úřad práce (IN8). Pro IN8 by byl ideální případ, kdyby byla doložená zpětná vazba přímo od uživatele, přičemž by došlo k vyřešení všech jejich problémů, které rodinu tížily, a následovalo by uzavření případu. Realita je však jiná a mnohdy se stává, že s uživateli je potřeba pracovat na dalších jiných záležitostech, např. oddlužení rodiny (IN8).

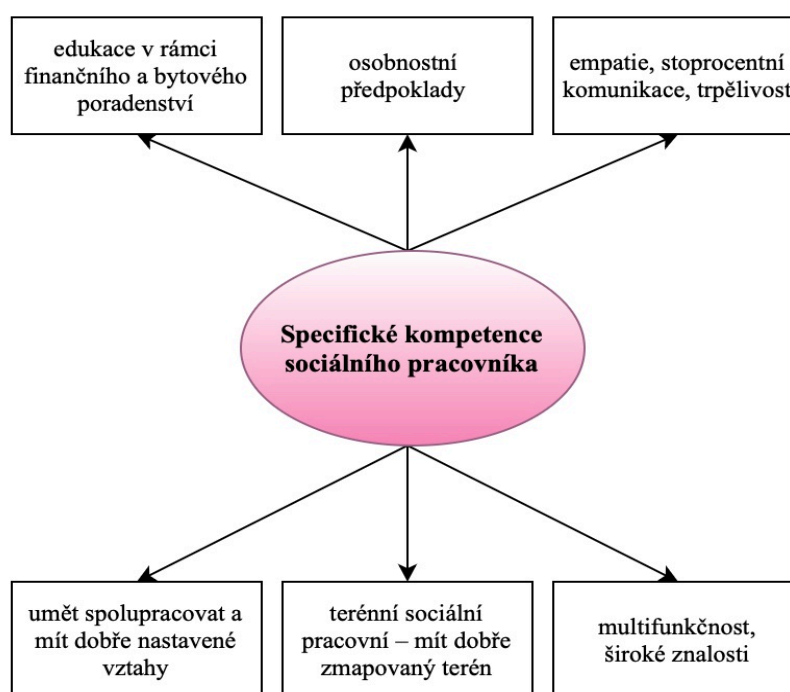
Podporu tedy sociální pracovníci vyhodnocují pozitivně, pokud dojde k uzavření smlouvy, rodina s dětmi bydlí a zároveň to pro sociální pracovníky značí, že rodina se osamostatnila a začala fungovat.

Role sociálního pracovníka v oblasti sociálního bydlení

Na otázku, jaké specifické kompetence či dovednosti by měl mít sociální pracovník v oblasti sociálního bydlení na obecním či městském úřadu, se informanti shodli, že by měl mít standardní vzdělání, určitou míru empatie, mít přehled o zákonech, a i znát zákony, které souvisí s bydlením a měl by umět zjistit nároky daného uživatele. IN4 doplnil, že by měl rozumět dané problematice, vyznat se v dávkovém systému, mít osobnostní předpoklady a podporovat rodiny v zabydlování a udržení si bydlení. IN6 také zdůraznil, že je klíčové, aby sociální pracovník chtěl lidem pomáhat a byl s uživateli trpělivý. *Musí tam bejt ta chuť těm lidem pomáhat, někdy i přes to, že oni vlastně nechtějí, protože kdybych...když to teda řeknu úplně takhle lidově, tak kdybych se na to vykašlala a před uplynutím doby tý jejich nájemní smlouvy jim to nepřipomněla, třikrát je neurgovala, potom jim nedonesla ty žádosti o prodloužení a pak jim nepomohla teda s tím vyplněním a s tím, aby tam bylo všechno, co má být doloženo, tak oni to prostě neudělaj (IN6).* Dle IN2 by kromě běžných dovedností a znalostí, jako jsou základní teorie a metody sociální práce, by sociální pracovník měl mít rozhodně právní povědomí, nejen z oblasti zákona o sociálních službách, ale také z oblasti občanského zákoníku a rovněž by měl být edukován v možnostech splácení dluhů, exekucí a měl by umět stoprocentně komunikovat a umět uživatele přesvědčit k přistoupení na nějaké řešení, které pro rodinu může být zpočátku obtížné, ale po čase by se třeba osvědčilo. Dle IN5 by měl mít sociální pracovník pracující v bytové oblasti větší povědomí týkající se nájemních smluv, legislativy kolem bydlení a také poukázal na svou zkušenost, že jako sociální pracovníci

příslušného úřadu, si museli ze začátku hodně věcí dostudovat ve spolupráci s bytovou správou, aby pochopili principy např. kolem soudního vystěhování, kde jsou různé lhůty a podmínky. IN3 se domnívá, že člověk, který má na starosti bydlení, by měl být terénním sociálním pracovníkem a mít zmapovaný terén, protože v terénu se také nachází spousta potenciálních zájemců a navíc je přínosné znát zájemce z jejich přirozeného prostředí, viz Obrázek č. 6. IN7 uvedl, že sociální pracovníci u nich v ORP nejsou nikterak specificky zaměřený, ale jsou všichni multifunkční a umí poradit jakékoliv cílové skupině, v čemž informant spatřuje velkou výhodu, protože mají obrovské množství informací a v terénu si pak dokáží poradit v podstatě s čímkoliv.

Obrázek č. 6 – Specifické kompetence sociálního pracovníka

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

Dle IN8 by měli být sociální pracovníci na úřadu jako ostatní, ale měli by umět maximálně komunikovat a mít dobře nastavené vztahy a spolupráci, protože sociální pracovníci často komunikují a spolupracují např. se správou majetku, s finančním úřadem, NNO, školami, policií, nemocnicemi a musí mít tedy obecně dobře nastavenou spolupráci v rámci celého úřadu a ostatních subjektů. *Na těch obcích je komplikovaný, že vlastně spolupracujete se všema těma ostatníma organizacema, čili to není jenom vůči*

tomu klientovi bejt schopnej komunikovat a mít empatii ke klientovi, ale je to jednoznačně i o respektu a nastavení si nějakých komunikačních kanálů se všema ostatníma (IN8).

Na otázku, jaký je rozsah a obsah odborného vzdělání a školení poskytovaného sociálním pracovníkům v oblasti sociálního bydlení, IN2 uvedl, že souhlasí s povinným vzděláváním a domnívá se, že je určitě na místě, jelikož společnost se neustále vyvíjí a změny v legislativách jsou neustále, viz Tabulka č. 1. *Já souhlasím s tím, že 24 hodin povinného vzdělávání je v tuhle chvíli na místě, určitě je to napříč v rámci toho celého průřezu těch problémů, takže školení v oblasti legislativy i v oblasti nějaké psychohygieny, umění komunikace, je důležitý taky umět pracovat se stresem a je teda důležitá nějaká psychohygienu, takže průřezově se snažíme ty témata vybírat od těch nověch trendů v legislativě až po tu psychohygienu (IN2).* IN2 dále doplňuje, že při náporu práce 24 hodin povinného vzdělávání považuje za dostačující, ale když se vyskytne nějaké další zajímavé školení nad rámec 24 hodin povinného vzdělávání, tak ho pracovníci uvítají. Dle IN8 je povinné vzdělávání 24 hodin za rok také dostačující, jelikož dle něj tam jsou přísná pravidla a výběr témat je dle informanta pestrá. Občas také krajský úřad realizuje školení, která jsou akreditovaná a poměrně zajímavá, nicméně pokud jde o opravdu významné školení pro zaměstnance, tak si školitele přívou přímo na úřad a školení se tak účastní např. celý odbor (IN2). Samozřejmě vzdělávání pracovníků probíhá i formou samostudia dle potřeby (IN2). IN3 uvedl, že absolvoval odborná školení týkající se krizové intervence, základy finančního poradenství a spíš se témata školení vybírala dle zájmů sociálního pracovníka. Pokud však jde o nějakou konkrétní problematiku, ve který sociální pracovník nemá tolik znalostí, raději uživatele odkáže na příslušnou službu či organizaci věnující se dané problematice. *Pro mě, jako pro sociálního pracovníka, který má na starost to bydlení, tak já se primárně potřebuji orientovat vlastně v tý otázce toho sociálního bydlení, samozřejmě i nějaký základní a odborné sociální poradenství, ale pro mě v uvozovkách... pro mě lepší než prostě abych já spouštěla a rozjížděla třeba oddlužení nebo něco, tak toho člověka nebo tu rodinu takhle prostě vezmu a předám ho prostě organizaci, která zase to dělá od A do Z (IN3).* IN4 uvedl, že školení si vybírají podle toho, co zrovna upřednostní či jaká přijde aktuální nabídka školení, jelikož se dle informanta jedná o menší ORP s rozmanitými cílovými skupinami, a tedy si nemohou dovolit zabývat se jedinou konkrétní cílovou skupinou, ale je potřeba se zaměřit obecně na všechno. IN6 by si představoval, aby vzdělávání pro sociální pracovníky bylo zaměřeno více prakticky, aby sociální pracovníci měli možnost konzultovat s ostatními

sociální pracovníky z jiných ORP, kde sociální bydlení funguje a mohli si tak vzájemně předávat praktické zkušenosti, jak konkrétní situace řešit. IN5 by v rámci vzdělávání uvítal větší povědomí o legislativě, která ale nebývá obvykle akreditovaná, a tak se těžko hledá školení týkající se sociálního bydlení nebo aby školení bylo nějakým způsobem inovativní či se školení dalo provázat se sociálním bydlením. IN7 si myslí, že vzdělávání týkající se sociálního bydlení moc podpory nedostává a někdy pokulhává i kvalita některých školení. *Za mě dobrý, ale kvalita, byť těch akreditovaných školení...některá je teda tristní. Přednáší kde kdo, kde co* (IN7). IN7 k tomu upozorňuje, že sociální pracovníci úřadů a institucí veřejné správy mají navíc ještě zvláštní odbornou způsobilost, což když sociální pracovník absolvuje, tak se IN7 domnívá, že má nějaké penzum vědomostí a znalostí a má ucelený přehled. Kromě školení, sociální pracovníci mají pravidelnou možnost supervize s psychologem, které jsou individuální (IN2).

Tabulka č. 1 – Vzdělávání

Možnosti vzdělávání	Obsah vzdělávání
<ul style="list-style-type: none"> • Povinné vzdělávání 24 hodin za rok • Akreditovaná školení poskytované krajským úřadem • Pozvání školitele na úřad • Samostudium • Doplnující odborná způsobilost sociálního pracovníka pracující ve veřejné správě 	<ul style="list-style-type: none"> • Legislativa týkající se bydlení • Krizová intervence • Základy finančního poradenství • Komunikace • Psychohygiena • Dle individuálního výběru pracovníka
Spokojenost v rámci vzdělávání	Potřeby ve vzdělávání
<ul style="list-style-type: none"> • Dostačující • Malý výběr z akreditovaných školení • Nízká kvalita některých školení 	<ul style="list-style-type: none"> • Zaměření vzdělávání více praktickým způsobem • Více akreditovaných školení zaměřených na legislativu • Více inovativních školení dle aktuálních trendů

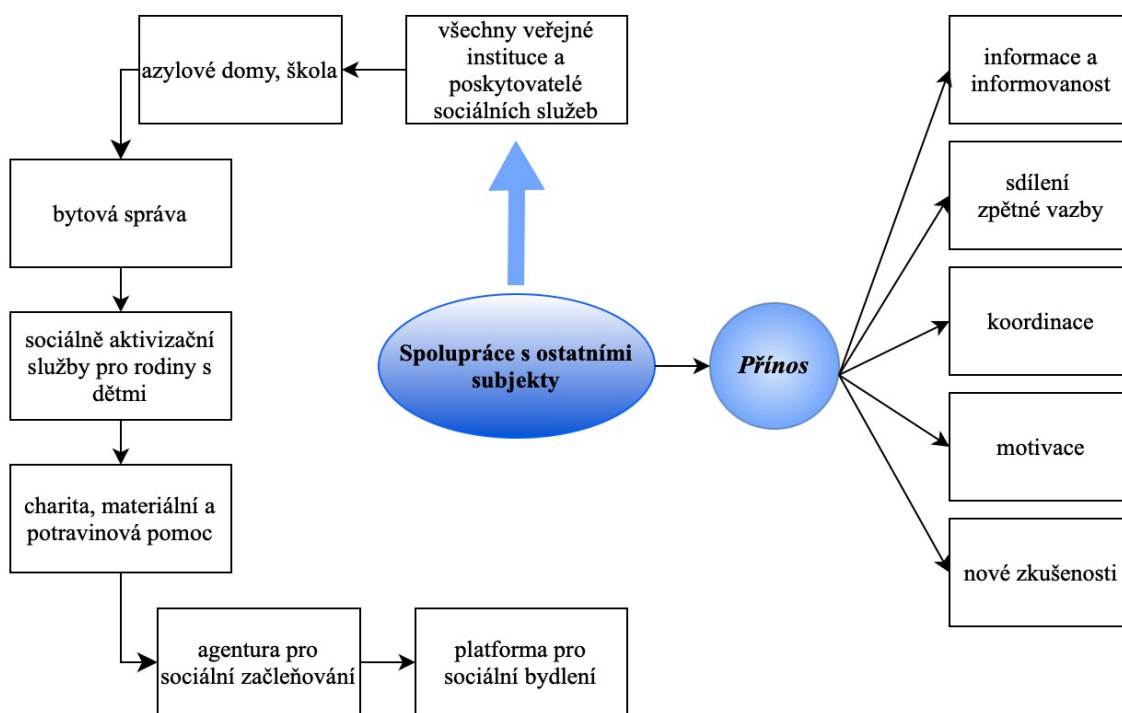
Zdroj: vlastní výzkum, 2024

Spolupráce s ostatními subjekty

Na otázku, s jakými organizacemi, institucemi či agenturami nejčastěji sociální pracovníci spolupracují v otázce řešení sociálního bydlení a jaký je jejich hlavní přínos,

odpověděli informanti následovně. IN2 uvedl, že spolupracují v podstatě se všemi veřejnými institucemi od zdravotnictví po školství, i přes orgány týkající se trestního řízení. IN2 zdůraznil velmi dobrou spolupráci s Probační a mediační službou a s nemocnicí, ale i NNO v dané ORP, viz Obrázek č. 7. IN2 zahrnuje mezi další subjekty, se kterými spolupracuje, zejména azylový dům pro matky s dětmi, službu odborného sociálního poradenství, středisko výchovné péče, dále charitu, ať už jde o sociálně aktivizační službu či noclehárnu, také nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a v neposlední řadě kontaktní místo zřízené ve spolupráci s PREVENT 99. IN7 také uvedl, že spolupracují se všemi orgány veřejné správy a poskytovateli sociálních služeb.

Obrázek č. 7 – Spolupráce s ostatními subjekty

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

IN2 konstatuje, že kombinace problémů, se kterými se setkávají při řešení bytové situace je velká, od finanční stránky přes další jako je např. užívání návykových látek. IN2 uvedl jako příklad dobré spolupráce školu, kdy sociální pracovníci společně domluvili konkrétně u rodin s dětmi zřízení zvláštního příjemce a škola navíc žádá o obědy z nadace a město příslušné ORP pak hradí např. pomůcky a školní výlety, takže dítě zůstává začleněné v kolektivu. IN5 nejčastěji spolupracuje s Agenturou pro sociální začleňování a dále jsou ve spolupráci s Platformou pro sociální bydlení. Také IN4 uvedl jako hlavní

spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování, které jim poskytuje poradenství. Mezi další subjekty, se kterými probíhá spolupráce, se řadí i domovní a bytová správa, dluhová poradna, materiální pomoc, charita a služba podporovaného zaměstnávání. IN5 hodnotí spolupráci s ostatními subjekty jako velmi zdařilou. *Podařilo se nám nastavit tu spolupráci, scházíme se, vlastně i ty naše pravidla pro přidělování bytů, třeba to bodování těch žádostí, tam jsou zástupci odboru správy majetku, kontaktního místa pro bydlení, což je bytůvek, sociální odbor, je tam předsedkyně bytové komise u toho, takže je to nastavený dobře* (IN5). IN6 uvedl největší spolupráci s úřadem práce, azylovými domy a OSPOD. Dle IN8 horší spolupráce v jejich ORP bývá s majiteli bytů či organizacemi, které mají byty ve vlastnictví.

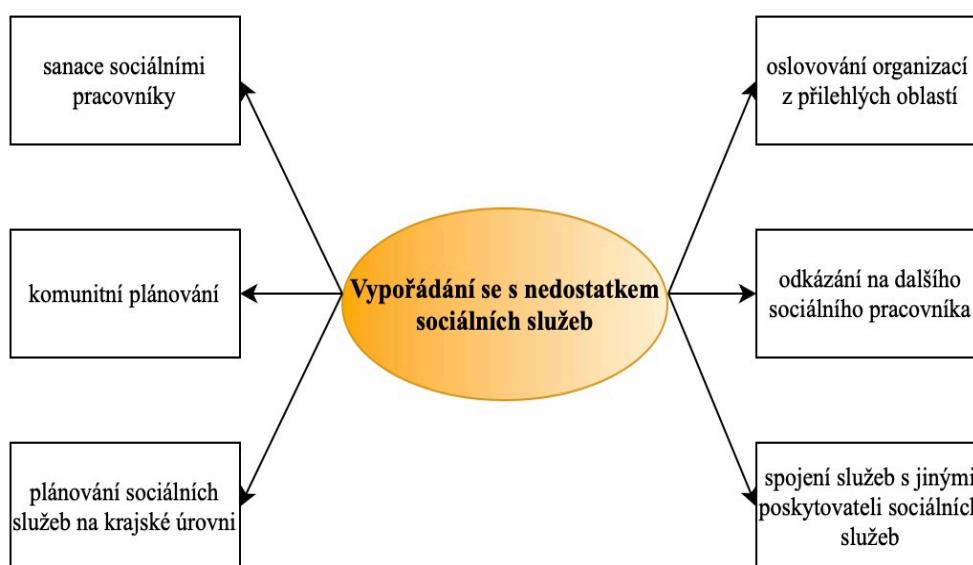
Přínosem spolupráce pro sociální pracovníky s ostatními subjekty jsou primárně čerstvé informace a informovanost o situacích uživatelů a také sdílení zpětné vazby, že rodina např. někam dochází či plní domluvené povinnosti. V případě, že rodiny s dětmi nespolupracují, organizace si informace vzájemně sdílí (IN2). IN5 vnímá hlavní přínos ve spolupráci a koordinaci a uvedl i motivaci ve smyslu, když měli díky spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování a Platformou pro sociální bydlení, možnost se podívat do jiných měst a poznávat, jak mají ostatní nastavená pravidla pro přidělování bytů a jak např. realizují projekty, což je velká zkušenost pro IN5.

Na otázku, jak sociální pracovníci vnímají síťování služeb a návaznost aktivit na další služby ORP v oblasti bydlení, IN7 uvedl, že na tom neustále pracují a usilují o zlepšení sítě sociálních služeb a jejich provázanost, kde se toto daří primárně v rámci ostatních úřadů, kde se pravidelně realizují schůzky, aby si pracovníci sdíleli informace o uživatelích a nějakým způsobem tyto informace korigovali, nicméně IN7 uvedl, že bývá obvykle těžší spolupráce ve vztahu k NNO, kde obvykle nejsou ochotni sdílet informace. IN4 uvedl, že síťování v dané ORP se také moc nedaří, protože nemají dostatek sociálních služeb, se kterými by síťování mohli realizovat. Dle IN6 se snaží informace předávat a spolupracovat a uvádí také problém komunikaci s NNO, kdy je často obtížné se domluvit. IN5 mají síťování služeb a návaznost aktivit na další služby zahrnuté celkově v komunitním plánování. IN5 zmínil, že u nich to funguje tak, že sociální pracovníci na odboru sociálních věcí iniciují komunitní plánování nebo bytové koncepce. IN5 doplnil, že spolupráce a komunikace v rámci ORP je výborná a je to tak nastavené i díky osobní znalosti, kdy sociální pracovníci z jiných organizací se navzájem znají díky různým školením a schůzkám, což hraje velkou roli při nastavování spolupráce. Dobře

spolupracují i s bytovým odborem, takže informace jsou rychlé a flexibilní a sociální pracovní dostávají zpětnou vazbu od jiných zainteresovaných stran.

Na otázku, jakým způsobem se sociální pracovníci vypořádávají s nedostatečnou dostupností některých sociálních služeb v ORP, viz Obrázek č. 8, IN7 uvedl: *To zůstává na sociálních pracovnících. Když tu službu tady nemáme, protože u nás třeba jsou sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětma v menšině, celkem to nechce nikdo poskytovat, no tak potom je to na sociálních pracovnících těch jednotlivých agend, aby prostě v nějaký míře částečně to zasanovali, ať už jsou to kolegové ze sociálně právní ochrany nebo sociální pracovníci* (IN7). Také IN4 se snaží zastřešit nedostatek služeb sociálními pracovníky, ale není to možné vzhledem k množství práce.

Obrázek č. 8 – Způsoby vypořádání se s nedostatkem sociálních služeb v ORP

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

IN5 se vypořádává s nedostatkem sociálních služeb na základě komunitního plánování a když je potřeba, tak také oslovují ostatní organizace z jiných měst, jestli by neměly zájem o připojení či spojení služeb, ale víceméně hodnotí síť sociálních služeb kladně. Kromě komunitního plánování IN4 řeší malou kapacitu služeb i v rámci plánování sociálních služeb na krajské úrovni. IN6 se snaží hledat nedostupné služby v jiných okresech nebo i jiných krajích, pokud však jde o nějakou krizovou situaci, tak řeší problémy s krajským úřadem v Českých Budějovicích, protože mnohdy mají více možností, než má příslušná ORP. IN3 se domnívá, že v dané ORP je dostatek sociálních služeb a jediným problémem

mohou být čekací lhůty, kdy v případě, že někdy nemá sociální pracovník čas na uživatele, odkáže na jiného sociálního pracovníka, které se bude věnovat případu daného uživatele. IN8 také uvedl, že si činnosti rozdělují s ostatními pracovníky, pokud nemají dostatečné kompetence a znalosti v řešení situace uživatele. *My o sobě víme, já si ty informace zjistím, ale my si rozdělíme kompetence, tohle budete dělat vy, tohle my, protože není nikdy dobře, když jako dva vrtají do stejného* (IN8).

Individuální perspektiva podpory z pohledu sociálních pracovníků

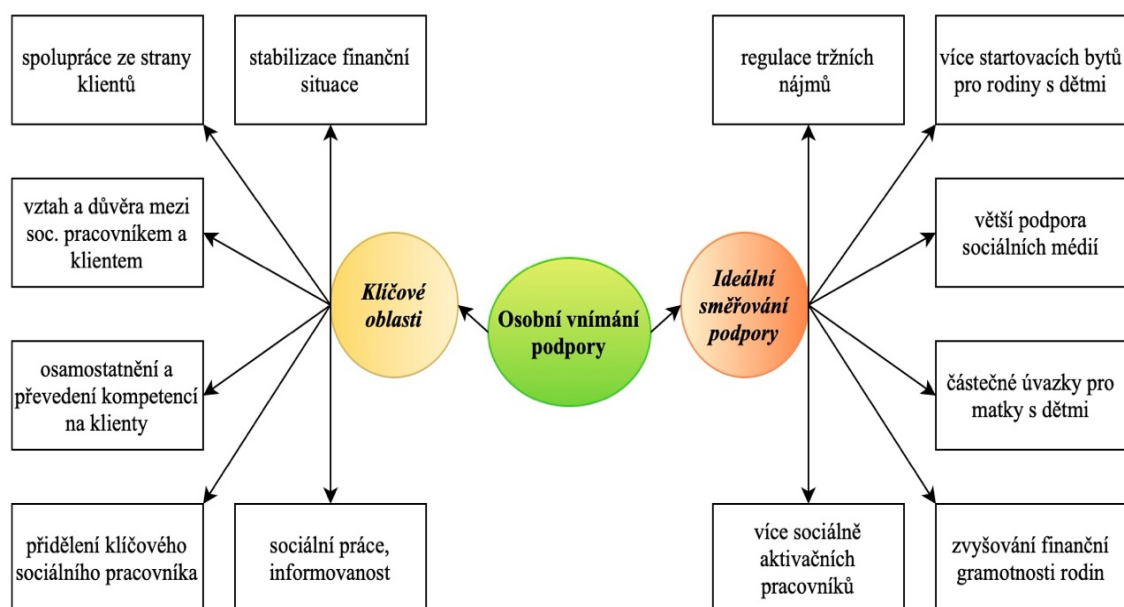
Informantům byla položena otázka, co oni osobně v podpoře rodin s dětmi vnímají jako důležité. Od všech informantů zaznělo, že nejdůležitější je, aby uživatelé chtěli spolupracovat. IN2 vypověděl, že vnímá dále jako velmi důležitou stabilizaci finanční situace, protože když se situace rodiny podaří stabilizovat a lidé mají kde bydlet a mají nějakou jistotu, tak IN2 se domnívá, že i problémy s nimi jsou daleko menší. *Když nám ty lidi ztratí to bydlení a stěhují se nám od rodiny k rodině, po nějakých příbuzných a známých, tak je problém, že i ty rodiny se dostávají do problémů, ve kterých oni jsou a ty děti prostě neví, čí jsou. Ty děti nemají pevný zázemí, nemají pevný bod, a to tam vnímám jako úplně zásadní* (IN2). Pro IN3 je podstatné mít vytvořený vztah s daným uživatelem, aby vztah byl postavený na důvěře, jelikož často jde o citlivé příběhy, za které se uživatelé často stydí a sociální pracovník by měl k uživateli přistupovat bez jakýchkoliv předsudků a přesouvat kompetence na uživatele, i když se to občas nemusí povést. *Já všem říkám, ať se podívají na můj prst, že nemám Arabely prsten, ale ať se podívají pak na své ruce, protože všechno mají ve svých rukou a ve své hlavě, takže je to prostě o tom vztahu a samozřejmě ne s každou domácností a s každým klientem, se to prostě povede* (IN3). IN3 dodává, že podpora je hlavně o daných lidech a cílem sociálních pracovníků je, aby se uživatelé osamostatnili a v budoucnu věděli, jak při podobné situaci postupovat. IN1 vnímá v podpoře rodiny s dětmi jako podstatné, aby měli rodiče s dětmi vytvořený nějaký vztah, protože i když si rodina nežije úplně ideálně, tak když mají společně vybudovaný nějaký vztah, IN1 nabírá přesvědčení, že si pak rodina dokáže udržet bydlení a více spolupracuje s pracovníky. IN4 podporuje zabydlování rodin a je zastáncem toho, aby dostali příležitost bydlet a měly k dispozici nějakou doprovodnou službu, která jim pomůže si bydlení udržet, poskytovat finanční poradenství a dostane se tak rodině komplexní podpora. IN5 vnímá jako důležité v bydlení, aby měla rodina klíčového sociálního pracovníka, kterého bude mít k dispozici a na kterého se bude moci obrátit, protože stěhování a zabydlování bývá pro rodinu hodně zátěžovou situací. Také by bylo

dobré předcházet ztrátě bydlení, a aby rodina měla informace, na koho se může rodina obrátit, protože se často stává, že rodina chodí od úřadu k úřadu a nemá nic vyřešeného a neví, jak vlastně má postupovat, na koho se obrátit. IN7 popisuje, že vnímá jako klíčovou samotnou sociální práci, protože díky ní jsou schopni sociální pracovníci vést rodinu k tomu, aby si bydlení udržela, a kromě toho také v příslušené ORP je sociální práce a spolupráce uživatelů podmínkou v nájemní smlouvě pro přidělení sociálního bytu. IN8 vnímá jako jeden z problémů, že nefungují vzory v rodině a měla by se také zvyšovat finanční gramotnost rodiny. Sociální práce by měla být směřována ke zvyšování odpovědnosti a zodpovědnosti rodin, aby nespolehaly, že sociální pracovníci vyřídí záležitosti sami a pokud možno ten sociální systém rodiny využívaly opravdu v případě nouze a dle IN8 neparazitovaly na společnosti, pokud se jejich problém opakuje nestále dokola.

Na otázku, jakou sociální pracovníci mají představu do budoucna, jak by podpora mohla vypadat, by si IN2 představoval, že by mělo být nějakým způsobem možné regulovat si tržní nájmy či nájemní byty a měla by se vytvořit ideálně nějaká regulace podle cenové mapy, ačkoliv si IN2 je vědom, že to legislativně není úplně možné. IN2 také upozornil na skutečnost, že by se soukromí vlastníci bytů měli více starat o kvalitu bytů včetně jejich vybavení a oprav, když ubytovávají více početné rodiny, které jim platí vyšší nájemné. IN1 uvedl, že by bylo pro něj ideální, kdyby bylo dostatek sociálně aktivizačních pracovníků, kteří rodinu vedou a podporují, aby nespadaly do dluhů a neplacení nájemného, protože dle IN1 jsou v mnoha ohledech rodiny negramotné a byla by potřeba s tím nějak do budoucna pracovat, aby to vedlo k větší finanční gramotnosti. S tím se ztotožňuje také IN6, podle jehož názoru není bydlení úplně dostačující, jelikož rodiny s dětmi nemají úplně naučeno, že je potřeba hradit nájem, elektřinu, služby, a i přesto že je možnost zřízení zvláštního příjemce, tohle je pro rodiny hodně velký problém. Ve spojitosti s tím se IN6 domnívá, že chybí nějaká organizace či společnost v rámci okresu, která by k rodinám jezdila a poskytovala jim větší pomoc přímo v rodině a jejich přirozeném prostředí, pokud by byl zájem. Také by bylo na místě, kdyby mladé rodiny s dětmi měly šanci dostat startovací byt, ale to je problém, jelikož v příslušné obci se nové byty nestaví (IN1). IN1 také zmínil, že by bylo dobré, kdyby matky od malých dětí mohly mít částečný úvazky a mohly práci skloubit s péčí o malé děti, viz Obrázek č. 9. Také by byla na místě větší podpora médií, aby orgány veřejné správy a zejména OSPOD nevybarvovaly úplně v černém světle, protože i to může být důvod, proč potenciální

uživatelé neřeší své problémy zavčasu a leckdy by se tak dalo i nějakým problémům dříve předejít (IN1). Také IN6 uvedl, že rodiny vnímají úřady spíše negativně, protože jsou v médiích vykreslovány ne úplně dobře, a tak spolupráce a důvěra, často na těchto předsudcích a obavách vážne. Pro IN4 by bylo do budoucna důležité, aby města měly dostatek bytů pro rodiny s dětmi, a i vyčleněný nějaký počet bytů pro rodiny, které jsou v nepříznivé sociální situaci a byla lépe nastavená forma podpory a lepší nastavení terénní sociální služby. IN7 by měl představu do budoucna, aby stát více podporoval sociální práci. *A to, jak se týká jakoby jejího kreditu, aby to nebylo úplně na chvostu, že to jsou nějaký služby, který všechno zaříděj, jako to bývá, tak i finančně, protože třeba sociálně právní ochrana je ze 100 % dotovaná státem. Neříkám, že sociální práce, aby byla ze 100 %, ale ty města nechtějí, na ty sociální pracovníky přispívat, nechtějí zvyšovat jejich počet, což nám by se hodilo, protože nemám tolik spolupracovníků, který by jim tu podporu poskytly v žádoucí formě (IN7).*

Obrázek č. 9 – Osobní vnímání podpory a ideální forma podpory ze strany sociálních pracovníků

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

Postavení rodin s dětmi v řešení bytové situace

Informantům byla položena otázka, kolik takových rodin, které potřebují pomoc v oblasti bytové nouze, se k sociálním pracovníkům ročně dostane. IN3 uvedl, že s k nim dostane

ročně kolem 40 ti rodin, z toho 4–5 rodin to dotáhne do konce, což znamená, že si sociální bydlení udrží a dál se přesouvá do klasického nájemného bydlení. IN2 uvedl, že v jejich ORP se k sociálním pracovníkům ročně dostane kolem 80 rodin s dětmi. IN4 se domnívá, že se rozmezí může pohybovat kolem 10–20 rodin. Dle IN6 počet rodin s dětmi bude kolem 40, maximálně do 50 rodin. IN7 odpověděl, že mají ročně kolem 50–60 rodin s dětmi. IN5 uvedl, že v jejich ORP je bydlení hodně řešeným problémem a mají velkou spolupráci s úřadem práce, tudíž je velká informovanost v příslušném ORP, a tak se počet rodin s dětmi pohybuje kolem 120 rodin ročně. IN1 a IN8 nemají přehled o konkrétním počtu rodin s dětmi. Rozmezí se tedy pohybuje od cca 4 do 120 rodin ročně.

Na otázku, s jakými očekáváními podpory rodiny přicházejí za sociálními pracovníky v bytové oblasti, se většina informantů shodla, že se obracejí na sociální pracovníky primárně z důvodů dluhů a exekucí. Může jít však i o oběti domácího násilí a v rodině se také mohou vyskytovat výchovné problémy, špatná školní docházka nebo celkově špatná sociální situace (IN3). IN1 navíc doplnil, že rodiny s dětmi vyhledávají také podporu sociálních pracovníků, když potřebují upravit poměry v rodině, nejčastěji tedy když se rodiče rozcházejí či rozvádějí. IN4 uvedl, že rodiny se nejčastěji na sociální pracovníky obrací v souvislosti s bytovou nouzí a z důvodu materiální nebo potravinové pomoci. Dle IN6 rodiny s dětmi často zjišťují od sociálních pracovníků, jaké jsou podmínky a možnosti získání bytu. IN7 uvedl, že se nejčastěji setkávají s rodinami, které se na ně obrací v souvislosti s tím, že nemají zaměstnání. Na IN7 a IN8 se obracejí uživatelé nejčastěji právě v souvislosti s bytovou situací.

Na otázku, jestli mají v ORP nastaven nějaký mechanismus mapování aktuální situace a potřeb rodin s dětmi, IN3 uvedl, že tohle spadá do činností sociální komise, která se zabývá procesem plánování sociálních služeb pro rodiny s dětmi v příslušné ORP a pak se také zjišťuje situace prostřednictvím NNO. IN2 uvedl, že mechanismus mapování aktuální situace a potřeb rodin s dětmi mají nastavený tak, že v rámci odboru sociálních věcí mají dvě oddělení, a to oddělení sociálně-právní ochrany dětí a oddělení sociálních služeb, přičemž oddělení sociálně-právní ochrany dětí má vyloženě výkon sociálně-právní ochrany a pak je druhé oddělení sociálních služeb, kde jsou zařazeny sociální pracovnice, které jsou určeny k výkonu sociální práce. Základem tohoto mechanismu je úzká spolupráce pracovníků z těchto dvou oddělení, která spolu úzce spolupracují, předávají si informace a v případě, že se řeší problematika nejen nedostatečné péče o děti, ale i např. problematika dluhů a problematika v tom smyslu, že nemají dostatek

materiálních věcí a jídla, se tyhle záležitosti řeší komplexně v rámci obou oddělení, což v praxi funguje tak, že rodinu navštěvuje jak sociální pracovník, který dělá klasickou sociální práci, tak i pracovnice sociálně-právní ochrany dětí (IN2). IN2 dále doplňuje, že je dlouhodobě nastavená spolupráce s ostatními institucemi v ORP, takže informovanost o situacích a potřebách uživatelů je poměrně dobře nastavená. IN1 uvedl, že mapují situaci rodin s dětmi na základě plánu sociálních služeb, který je v rámci kraje a v rámci jednotlivých obcí. IN4 se snaží do budoucna nějaký mechanismus mapování aktuální situace nastavit, ale zmiňuje, že na to zatím nejsou časové ani personální kapacity. IN6 také uvádí, že žádný takový mechanismus zatím nemají. IN7 konstatoval, že v rámci jejich ORP je tato problematika řešena prostřednictvím komunitního plánování, u kterého je každý rok pravidelná aktualizace, a tak se IN7 domnívá, že to je nejlepší řešení pro monitorování situace a potřeb rodin s dětmi. IN5 uvedl, že situaci mapují prostřednictvím terénních sociálních pracovníků. IN3 doplňuje, že sledují aktuální situaci navíc prostřednictvím poskytovatelů a pracovních skupin.

Na otázku, jaké nejčastější příčiny vedou ke ztrátě bydlení, od sociálních pracovníků jednoznačně zaznělo, že hlavním důvodem jsou finance a dluhy. IN3 odpověděl na tuto otázku následovně: *Samozřejmě tam je hlavně stránka zaměstnání, nebo tam může být ztráta partnera, většinou teda prostě výpadky příjmů nebo tam může třeba i porušení nějakých domovních smluv, neplacení nájmu, závislosti nebo neplacení energie. Prostě jakmile vypadnou příjmy, tak asi v tom spatřuji tu příčinu.* IN2 uvedl, že dluhy jsou opravdu velkým problémem, kdy rodina dluží na zdravotním pojištění, dluží u energetické společnosti a mají různé půjčky. IN1 se domnívá, že příčinou ztráty bydlení jsou schopnosti dané rodiny a jejich úroveň, protože podle výpovědi informanta často rodiny nejsou schopné dávky investovat do potřebných věcí, ale investují je jinam a pak se začínají zadlužovat. IN7 doplňuje, že vnímá příčiny ztráty bydlení rodin s dětmi z důvodu prostituce a většího počtu dětí.

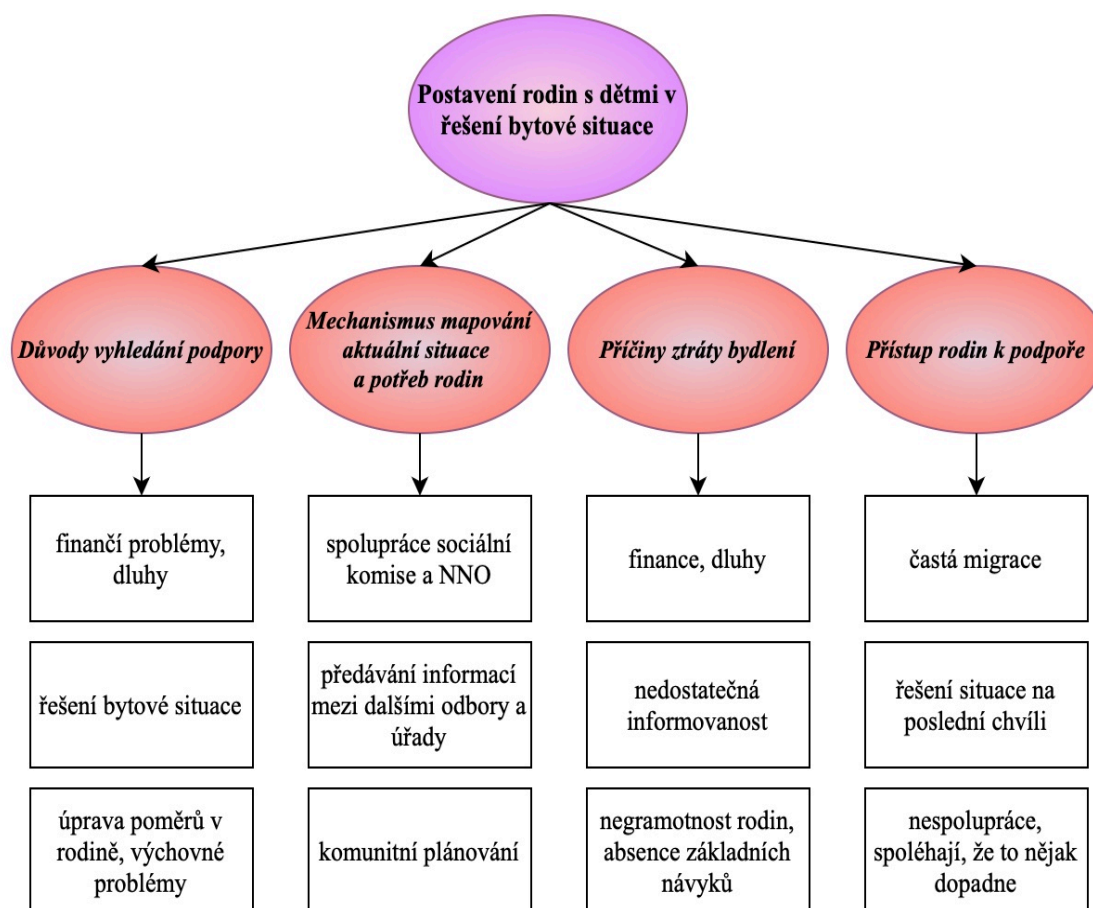
Dle sociálních pracovníků je přístup rodin k podpoře rozmanitý. Rodina to obvykle dotáhne do konce, když se jí věnuje nějaká NNO, naopak často se i stává, že rodina si bydlení rozmyslí nebo se stěhuje do jiného města (IN3). Dle IN3 rodiny obvykle přicházejí na poslední chvíli s tím, že jim za měsíc nebo dokonce za týden končí nájemné a uživatelé se k situaci staví pasivně a spoléhají, že to nějak dopadne, viz Obrázek č. 10. Když už se s bytem na rodinu usměje štěstí, tak nezískají finance na složení jistoty, protože si ji třeba již v minulosti vyčerpaly v rámci mimořádné okamžité pomoci, tím

pádem to úřad práce neuzná anebo se třeba stane, že žádost rodiny podají, ale nevydrží čekat ještě 7 týdnů na daný byt, a tak volí bydlení, který není úplně zcela v pořádku a rodina platí za byt o velikosti 1KK částku 18–20 000 Kč. IN2 uvedl: *To jsou lidi, kteří prostě žijí ze dne na den a jsou schopni určitou větší částku peněz prostě utratit nebo vynaložit na úplně jiné účely. Vkládají to do nějakých prapodivných projektů, někomu půjčit, koupit si za to něco jinýho... Ani jsme se teď nesetkali s tím, že by to všichni propíjeli, to bylo dřív, ale jsou schopný to utratit za mobilní telefony a další technologie, tímhle směrem prostě.* Také IN5 uvedl, že se v poslední době setkávají se zdražováním, kdy rodina platí např. 24 000 Kč, což je nad jejich možnosti, bohužel dle informanta majitelé bytů mají v tomto ohledu volnou ruku. IN1 konstatoval, že pokud rodina nechce spolupracovat na řešení své situace, tak potom se dostávají do situací, kdy nemají zaplacený nájem nebo je jim odejmuta energie. Děti s rodinami občas žijí v opravdu zvlášť těžkých podmínkách a často se informant setkává s tím, že rodiče dávají přednost např. návykovým látkám, než aby zajistily nejdříve potřeby svým dětem. *Většinou to padá na tom, že prostě ty lidi buď nefungují, že nechtěj anebo je tam souvislost s nějakou návykovou látkou nebo psychiatrickým onemocněním, který taky dost často souvisí právě s tím zneužíváním návykových látek u těch mladejch rodin* (IN1). IN6 uvedl, že i když by sociální pracovníci byli ochotni a schopni rodinám něco zařídit nebo jim pomoci, tak rodiny o to mnohdy ani nestojí. IN6 také doplňuje, že rodiny často spoléhají na to, že se to nějakým způsobem vyřeší a někdy je těžké od těchto rodin vůbec mít nějakou zpětnou vazbu, že ten byt stále chtějí a usilují o něj. IN5 uvedl, že se často setkávají s tím, že rodina nevěří, že je obec nebo majitel soukromého bytu vystěhuje a domnívá se, že obec pro ně má nějaké náhradní bydlení, do kterého budou moci jít, a tedy si neuvědomují vážnost situace.

IN3 také uvedl, že rodiny s dětmi mají problém se uchytit v bydlení kvůli předsudkům společnosti. *Samozřejmě když potom zase další nájemníci zjistí... hele, to je prostě člověk, který byl na azyláku a všichni už tam mají zase ty klapky, předsudky a odsoudí ho zase, než vlastně ten dotyčný má šanci se tam vůbec nějak uvést* (IN3). Ostatní nájemníci také odsuzují např. i podle vzhledu, i když ve skutečnosti za tím může stát třeba psychické onemocnění (IN3). Rodiny také často nechávají dluhy na ubytovnách, městských bytech, pak přechází např. na další ubytovnu, kde opět nechají dluhy, poté mohou jít k dalším poskytovatelům bydlení, kde zase dluží, a tak se to opakuje (IN3). IN3 navíc doplňuje, že zvlášť problémy mají romské rodiny, které jsou zadlužené a zneužívají sociální dávky,

což pak vede k tomu, že některé dávky jsou jim odebrány a tím se tedy zhoršují i jejich možnosti bydlení. IN2 upozornil na riziko, že je stále více migrujících rodin v rámci celé České republiky, kdy v příslušné ORP vydrží např. 3 měsíce a pak se stěhují zase jinam, což bývá většinou problém ve větších městech, kde je větší anonymita a dle IN2 se tam rodiny ztrácejí a vytrácí se jejich identita. Přibývá také mnoho rodin, které jsou ve finanční tísní, ale nevyužívají finanční podpory ze strany státu a žijí z jiných příjmů, které jsou mnohdy nelegální. IN8 uvedl, že je také problém u rodin s dětmi, že často žijí pohromadě a jde o několika generační skupiny.

Obrázek č. 10 – Postavení rodin s dětmi v řešení bytové situace

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

Výzvy a překážky při poskytování podpory rodinám s dětmi v ORP

IN2 na otázku, jaké jsou hlavní výzvy a překážky při poskytování podpory rodinám s dětmi v ORP, informanti odpověděli, že výzvou je pro ně v podstatě každý případ. IN3 uvedl jako výzvu zavedení on-line poradny pro uživatele a aktualizaci letáčků a jejich

větší propagaci. IN5 vnímá do budoucna jako výzvu garanční fond, kdy se pronajímateli bytu garantuje, že pokud nájemník neplatí nájem či udělá nějakou škodu na bytě, tak je to za něj následně zkompenzováno. IN5 by uvítal výstavbu nových obecních bytů, které by byly v běžných lokalitách a byty nebyly převážně jen v těch vyloučených lokalitách. IN8 se domnívá, že bude do budoucna velkou a nezbytnou výzvou výstavba starobinců pro seniory, protože je nebude kam umístit.

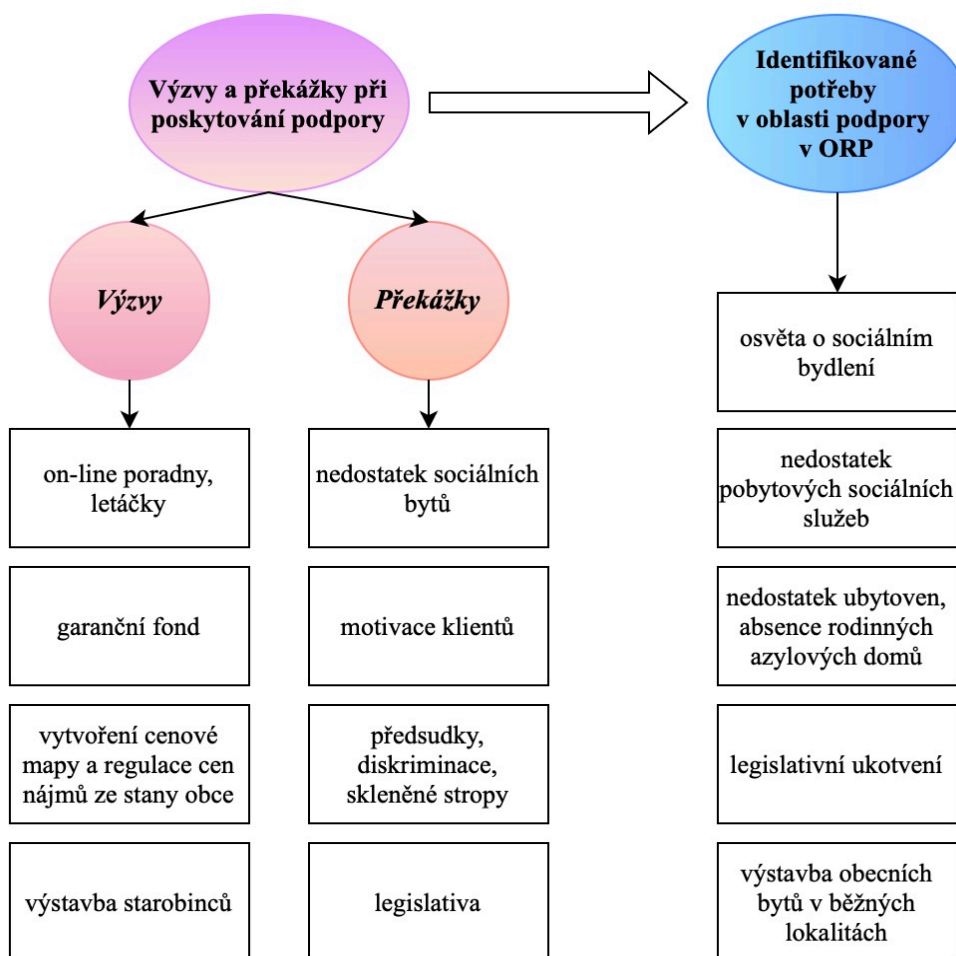
IN2 vnímá jako překážku při poskytování podpory rodinám s dětmi legislativu, která je neustále novelizovaná a upravovaná, i přesto že neodpovídá realitě, proto IN2 uvedl, že musí překonávat překážky, které jsou dány legislativou. Pro IN2 je překážkou to, že si obec nemůže nějakým způsobem vytvořit cenovou mapu a regulovat trh s byty, alespoň pro cílovou skupinu, rodiny s dětmi. Hodně informantů také uvedlo, že velkým problémem je nedostatek sociálních bytů v ORP. *Když už ta obec vystaví nějaký byt, tak to nejsou sociální byty, ale byty pro rodiny s dětmi, protože potřebují rozvoj té obce, že jo, takže podporovat porodnost v té obci, a tam půjdou lidi, co té obci jako něco přinesou, co se týká pracovních věcí, a tak a my se bavíme o lidech, kteří ne vždy jsou uplatnitelní na tom trhu práce z nějakých určitých důvodů a samozřejmě ani pro ty obce není prioritou stavění sociálních bytů* (IN2). IN3 a IN4 také uvedl, že by potřebovali větší počet bytů a aby měli k dispozici i větší velikosti bytů. IN3 spatřuje jako překážku velké předsudky vůči romským rodinám, a i více početním rodinám. IN5 uvedl, že v jejich ORP se také opakovaně setkávají s prodejem nemovitostí s několika bytovými jednotkami, kde lidé žijí např. 30 let a najednou se stane sociálním pracovníkům, že mají několik seniorů a neví, kde jim zajistit náhradní bydlení, když nejsou prostory. IN5 uvedl jako překážky v ORP vnější vlivy, jako jsou pronajímatelé, obchod s chudobou na ubytovnách, ale jinak IN5 neshledává více překážek, naopak vyzdvihuje činnost obce, která zastavila prodej obecních bytů. IN7 zmínil jako největší překážku při poskytování podpory rodinám malou motivaci lidí řešit svou situaci, neochotu podvolit se nějakým způsobem a spolupracovat se sociálními pracovníky. I když se stane, že motivaci uživatelé na začátku mají, tak v průběhu času ji ztratí (IN7). Ochotu na straně žadatele uvedl jako překážku také IN6, přičemž ale i sociální pracovníci by měli mít uživatelům co nabídnout, protože občas se stane, že požadavky uživatelů se neshodnou s tím, co sociální pracovníci jsou schopni nabídnout či poskytnout, protože počet sociálních bytů je omezený a v případě, že rodina nesplňuje omezující pravidla v rámci sociálního bydlení, tak sociální pracovníci nemohou byt přidělit, protože by to nebylo podporováno příslušnou dotací. IN8 uvedl

jako překážku poskytování podpory navýšení cen i u nízkoprahových zařízení, jako je třeba azylové bydlení, protože většina azylových domů si klade jako podmínku zaplacení kauce. IN8 také upozorňuje na překážku tzv. skleněného stropu, kdy např. v realitě se poskytuje podpora nějakým způsobem dle nepsaných pravidel, ale oficiálně to být nesmí, jelikož v podpoře a jejích podmínkách je obsaženo něco, co zákon nedovoluje. IN8 uvádí jako příklad skleněného stropu romské rodiny, kdy majitelé bytů se narovinu ptají sociálních pracovníků při pronajímání bytů, jaké rasy daní lidé jsou. *Majitelé často nechtějí Romy, vícečlenný rodiny, anebo aby měly dluhy nebo aby ten dotyčný byl na sociálních dávkách. Velmi častou podmínkou těch majitelů je, že pokud jim budou pronajímat byt, tak si od nich nechají doložit potvrzení o tom, že nemají nikde žádný dluhy a exekuce, což jsou právě v uvozovkách ty skleněný stropy, který standardně jakoby být nesmí* (IN8). Často tedy podpora padá už při otázce ze strany majitelů bytů, které mají jasné představy o svých nájemnících (IN8). IN8 také zmiňuje problém, kdy MPSV začalo zavírat ubytovny, protože ubytovny jsou stále dosti využívaným způsobem bydlení a pro některé rodiny není bohužel vhodnějšího bydlení. Dle IN8 často rodiny motivovaly ubytovny v tom smyslu, že věděly, pokud nezaplatí nájemné, budou se muset vrátit do nižší bytové úrovně, což jsou právě zmiňované ubytovny, které mají své místo na trhu, ať už jsou lepší nebo horší. IN8 dále naráží na problém s azylovými domy, kdy naprostá většina z nich je určená jen pro matky s dětmi, a tak se v podstatě stane, že dojde k rozdělení rodiny. Navíc azylové domy bývají často obsazené. Zde se může opět objevit skleněný strop v tom smyslu, že mezi azylovými domy platí nepsané pravidlo, že neberou ženy, které mají staršího syna 15 ti let, který může narušovat chod azylové domu a sexuálně obtěžovat další ženy (IN8). Dle IN8 bylo dříve více peněz na bydlení, kdežto v dnešní době se dávky zkracují a je běžná realita, že částka na bydlení nepokryje náklady na bydlení, takže se stává, že rodina musí doplácet z dalších dávek, které jsou ale určené na živobytí a na základní potřeby. Celé to pak ústí k tomu, že nájemné není hrazeno, což pak vede i k horší komunikaci mezi sociálními pracovníky a soukromými vlastníky bytů a nemovitostí.

Na otázku, jaké další potřeby sociální pracovníci identifikují (na základě konkrétních situací a výzev) v oblasti sociálního bydlení v jejich ORP, uvedl IN2, že se setkávají s cílovou skupinou uživatelů, kteří z důvodu věku, ztrátě soběstačnosti a zhoršeného zdravotního stavu, se ocitají v situacích, kdy dotyčné osoby nemohou bydlet sami a v ORP je těžké zajistit pobytovou sociální službu, do které by daní jedinci mohli ihned

přejít. Dalším problémem, které ORP řeší, je propad dětí do rizikové oblasti v souvislosti s užíváním návykových látek, přičemž adiktologů a obecně psychiatrů je pro tuto cílovou skupinu od 13 do 18 let velmi málo, což vnímá IN2 jako zásadní u dětí a mládeže. IN7 se domnívá, že by byla celkově potřeba větší osvěty ve společnosti o sociálním bydlení, aby lidé věděli, že tu je forma podpory, která je stany státu podporovaná a potřebná a na osoby v sociálním bydlení se nepohlíželo jako na ty sociálně slabší ve společnosti. *Já bych byla pro nějakou tu osvětu, aby i normální lidi, kteří zrovna aktuálně nějaký takovejhle problém neřeší, tak aby byli seznámeni s tím, co to sociální bydlení je, k čemu slouží, a i pro ty, co to můžou využít, nebo jsou potenciální uživatelé, tak aby věděli, kde co najdou, nějakou tu informovanost a že to taky není o tom, že si přijde kde kdo, hejkne a dostane byt* (IN7). IN7 také doplňuje, že větší osvěta by byla potřeba i pro odbourání předsudků, které ve společnosti panují.

Obrázek č. 11 – Výzvy a překážky při poskytování podpory rodinám s dětmi v ORP

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

Dle IN1 by byla potřeba, aby byly nastavené jasné hranice a pravidla v rámci obce pro zřizování sociálního bydlení, podle kterých by se pracovníci řídili, protože podle informanta to není nijak legislativně ukotvené, což způsobuje potíže, viz Obrázek č. 11. IN4 také uvedl, že by potřebovali mít zpracovanou koncepci sociálního bydlení, protože v ORP nejsou řádně zpracovány podmínky pro přidělování bytů samosprávou. IN8 rovněž uvedl jako potřebu v ORP dotační tituly pro obce, kdy by pak ORP mohly mít nějaké větší bytové fondy, se kterými by obec mohla disponovat výhradně za účelem řešení sociálního bydlení.

Podpora sociálního bydlení v ORP

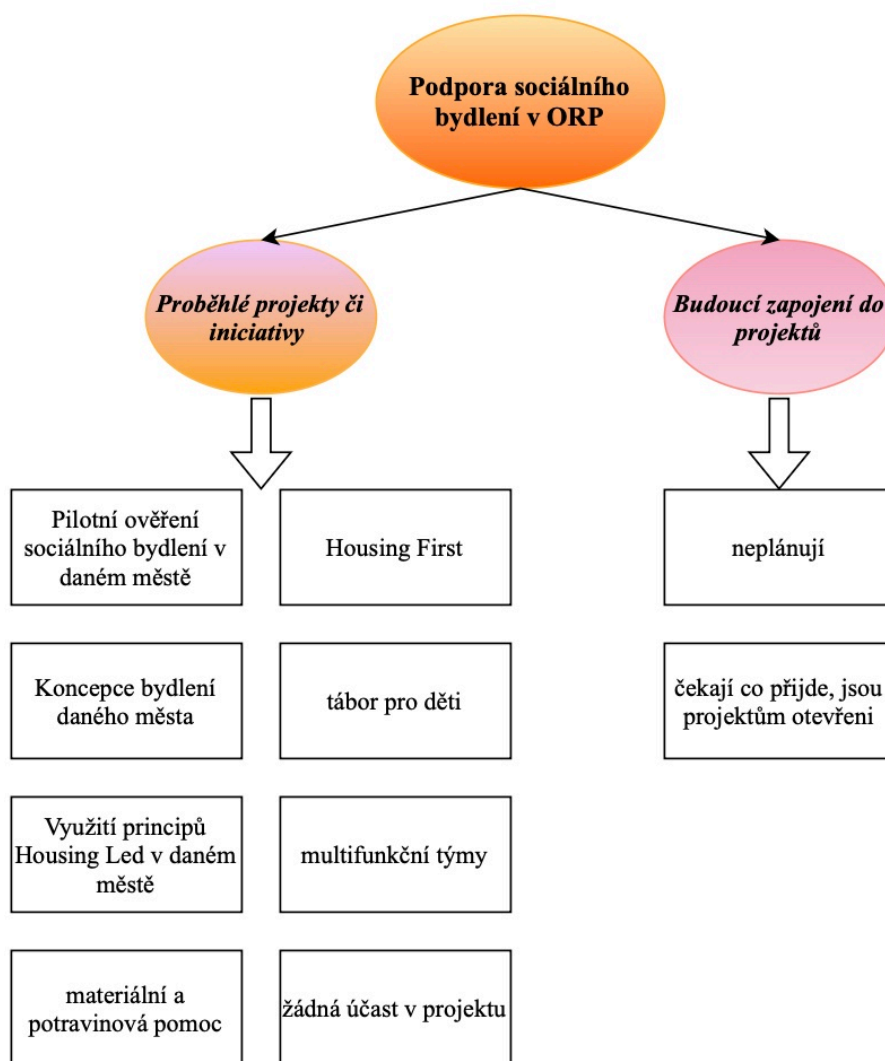
IN2 uvedl, že pokud město přiděluje sociální byt, tak to přiděluje zejména rada města, přičemž vlastníkem bytů je město, které poskytuje nižší nájemné oproti ostatním bytům a většinou se jedná o malometrážní byty, garsonky, tedy 1+1 maximálně 2+1, čímž obec zohledňuje to, že lidé jsou v nějaké finanční tísní a nebudou muset platit za komerční nájem. IN2 uvedl, že v jejich ORP je kolem 8 sociálních bytů, a i když lidé mají uzavřené smlouvy na dobu určitou, ale pokud plní své závazky a povinnosti vyplývající z nájemní smlouvy, tak zůstávají v bytech nadále za stejné nižší nájemné. Nájemné se navyšuje pro nově přidělené byty, což pro standardní sociální byty činí 66 Kč za metr čtvereční a byty se sníženou kvalitou činí 55 Kč (IN2). IN6 uvedl, že mají v jejich ORP 24 bytů a jsou populární zejména pro matky s dětmi, které jsou umístěné v místním azylovém domě, zatímco jim sociální pracovníci pomáhají se dostat k lepšímu bydlení. Sociální bydlení je obvykle na dobu určitou, na 1 rok a poté je potřeba znovu doložit příjmy rodiny a dále se zjišťuje, zda tíživá životní situace v rodině přetrvává a zda sociální bydlení potřebují, protože komu přesně sociální bydlení je určeno a za jakých podmínek se řídí dotacemi. Sociální pracovníci musí jednou ročně podávat zprávy o tom, komu byly byty přiděleny, na jak dlouhou dobu, dokládají nájemní smlouvy a celkově potvrzují, že žadatelé splňují veškeré podmínky pro přidělení a přetrvávání v sociálním bytě. IN7 uvedl, že sociální bydlení v jejich ORP je specifické tím, že hledají byty pro uživatele dle jejich potřeb. *Díky tomu že máme svůj bytový fond, tak my máme klienty a hledáme pro ně byty, takže my to máme podle toho, jak máme velkou rodinu nebo jednotlivce a jaký má nároky, že potřebují třeba já nevím...bezbariérovost nebo nevyleze dost vyš než do 3. patra nebo být v určitý části města, protože byl třeba drogově závislej a tam se pohyboval a potřebuje na druhý části města být, tak my hledáme byty pro klienty* (IN7). IN7 doplňuje, že uživatele rozmisťují po celém městě do klasických bytových jednotek a tam za nimi

sociální pracovníci dochází. Pokud se uživatel osvědčí a získá nájemní smlouvu třeba na dobu neurčitou, tak se dále nikam nestěhuje, ale mění se status bytu ze sociálního na klasické nájemné bydlení (IN7). IN2 se k umístění sociálních bytů vyjádřil následovně: *Máme jeden dům, který je trochu na okraji města, ale je tam autobusová zastávka, doprava všechno, to jsou ty byty nižší kvality, tam jsou chroničtí neplatiči, který mají problém i s dodržováním zákona, ale pak ty sociální byty máme v běžné zástavbě, to znamená, jeden byt máme třeba v paneláku, že jsme se chtěli vyhnout té segregaci a nechceme kumulovat jako větší počet lidí na jednom místě a všechny ty sociální byty jsou obsazený.* IN3 uvedl, že o tom, kde se sociální byt bude byt nacházet, rozhoduje správa domu, která vyhláší výběrové řízení a ta také určí, v jakém domě a v jaké lokalitě byt bude umístěn. IN6 uvedl, že rekonstrukce sociálních bytů je prostřednictvím Integrovaného regionálního operačního programu, který poskytuje dotace na zlepšení kvality života v regionech. Podle IN7 náklady, které jsou spojené se sociálním bydlením, jsou náklady ve formě platů sociálních pracovníků, všechno ostatní sociální pracovníci v souvislosti se sociálním bydlením řeší prostřednictvím sociálních dávek a pomocí potravinové a materiální pomoci, dalších NNO a poskytovatelů sociálních služeb.

Informantům dále byla položena otázka, jestli mohou popsat některé projekty či iniciativy, jichž se účastnili a které byly úspěšné při posilování sociálního bydlení. IN2 uvedl, že se zapojili do projektu Pilotní ověření sociálního bydlení v daném městě, prioritní osa operační program Zaměstnanost, sociální začleňování a boj s chudobou, který realizovalo MPSV v rámci koncepce sociálního bydlení a smyslem projektu bylo ověření, zda sociální práce úzce souvisí se systémem poskytování sociálních bytů. IN2 doplňuje, že se jim hypotézu podařilo potvrdit a výsledkem projektu bylo zřízení dvou pracovních míst, která po skončení projektu zůstala zachovaná, což IN2 velice ocenil, protože počty uživatelů neustále stoupají a personální kapacity ubývají. Na základě tohoto projektu se dle IN2 vytvořilo spousta metodik a analýz, jako třeba metodika bytové nouze, metodika hodnocení bytové nouze, analýza prostorové segregace či metodika prevence ztráty bydlení. IN2 uvedl, že se také účastnili projektu Materiální a potravinová pomoc nejchudším osobám. IN2 také zmínil jejich vlastní projekt v ORP, který provozují již skoro 30 let, a to je desetidenní tábor pro děti, které jsou v evidenci OSPOD a děti tráví 10 dnů mimo bydliště, celková kapacita tábora je 30 dětí a tábora se také účastní sociální pracovníci, přičemž tábor je zaměřen preventivně v kontextu kriminality a obecně rizikového chování. IN5 v jejich ORP popsal projekty Koncepce bydlení daného

města, kdy šlo primárně o přípravu této koncepce, scházely se pracovní skupiny bydlení a na základě tohoto projektu vzniklo i kontaktní místo pro bydlení. Druhý projekt Využití principů Housing Led v daném městě, navazoval na první projekt, kde se ukázalo, že je nutné se více zaměřit na bydlení v ORP pro sociálně slabší občany, viz Obrázek č. 12.

Obrázek č. 12 – Podpora sociálního bydlení v ORP

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

IN8 konstatoval: *Já to vidím tak, že projekty jsou k ničemu, pokud nemám byty, tak co budu projektovat, co budu vymýšlet, když nemám jako s čím. V podstatě momentálně máme všechny páky k tomu, abychom mohli řešit věci, pokud budu mít byty, ale když je nemám, tak co. My jsme menší a nemáme takovou možnost třeba jako ve větších městech, kde vlastně si budou brát zodpovědnost za soukromý byty, který budou dávat sociálním pracovníkům, tak tohle třeba u nás není, ale my na to jako fakt ani nemáme.* IN7 popsal

iniciativu, která byla úspěšná při posilování sociálního bydlení v ORP prostřednictvím interprofesních týmů, které se setkávají při řešení jednotlivých problémů uživatelů, kdy se dle IN7 sdruží určitý množství specialistů, kteří jsou specifické pro rodinu, což mohou být např. zástupci školských zařízení, lékaři atd. To IN7 vnímá jako veliké obohacení práce, které vede i k vyšší úspěšnosti bydlení. IN1, IN4, IN6 uvedl, že se neúčastnili zatím žádného projektu.

Na otázku, je ORP zapojena v nějakém grantovém programu jako aplikační partner či spoluřešitel, uvedl IN1, IN2, IN4 a IN6, že o žádném nevědí. Pouze jedna OPR je zapojena v grantovém programu ve spolupráci s Jihočeskou univerzitou, kde vystupují jako aplikační partner. IN3 zmínil, že jejich OPR byla zapojena v Housing First, který skončil v roce 2022 a díky tomuto projektu se ukázalo, že domácnosti se dají zabydlet a rodiny si bydlení zvládnou udržet.

Na otázku, do jakého projektu či programu se plánují sociální pracovníci ORP v budoucnu zapojit, IN2 konstatoval, že momentálně jsou zapojeny pouze do komunitního plánování sociálních služeb v rámci Jihočeského kraje a pokud se v budoucnu objeví nějaký projekt, který sociální pracovníky osloví a bude žádoucí se do něj zapojit, tak se určitě bránit nebudou a rádi se zapojí. IN1, IN3, IN4, IN5 a IN7 zapojení do projektů zatím neplánují. IN8 momentálně také neplánuje žádné zapojení, nicméně se nevyklučuje, že se v budoucnu ORP zapojí do nějakých projektů, když budou nějaké zajímavé, ale hlavním problémem pro danou ORP zůstává nedostatek bytů.

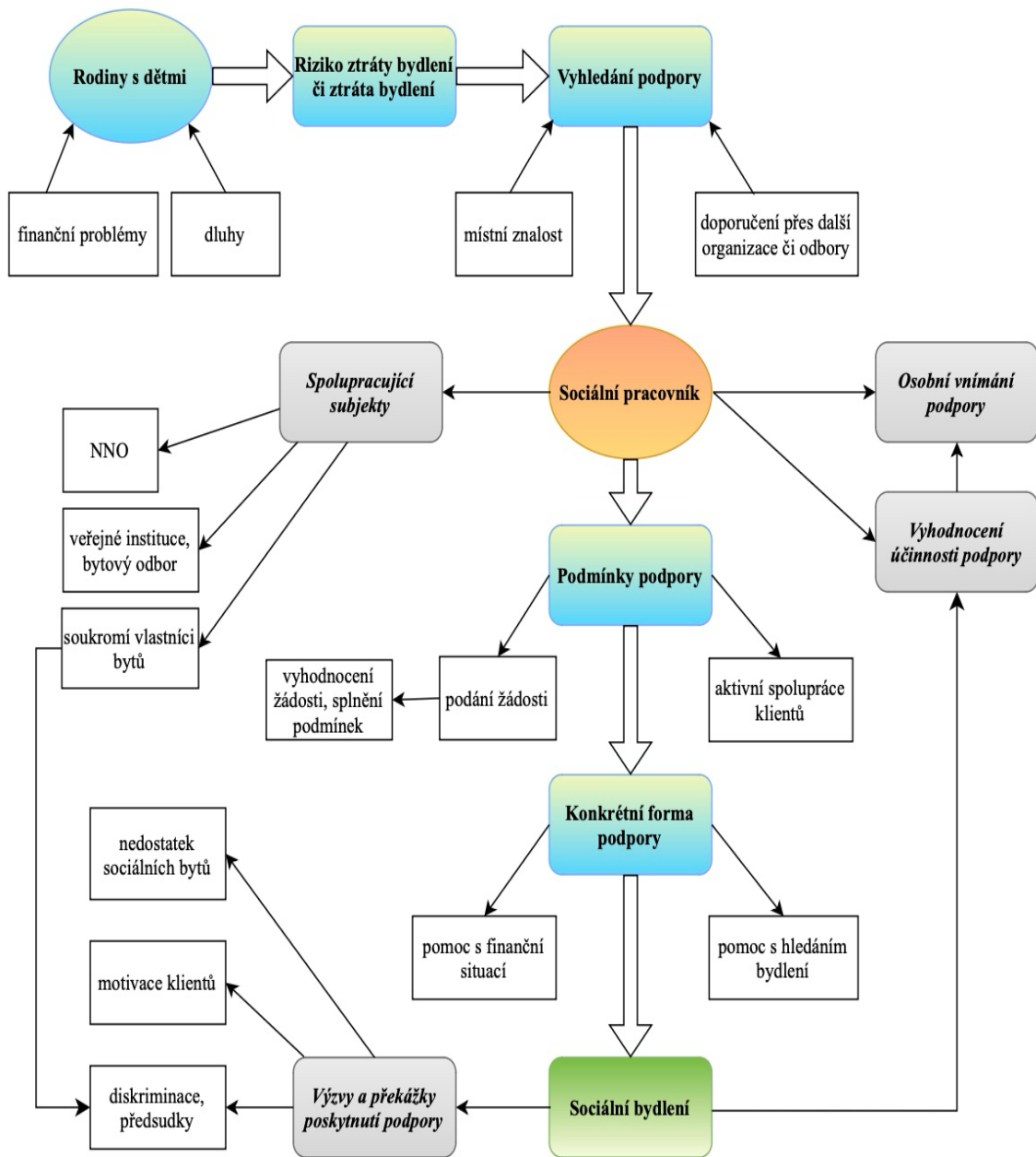
5.2 Axiální kódování

Na základě otevřeného kódování byla hlavní témata a podkategorie vzájemně propojeny pro vznik axiálního kódování. V následujícím schématu ilustruji vztahy mezi hlavními tématy, příčinné faktory, které přispěly k danému jevu a dále intervenující strategie, kontext a proměnné důsledky.

Za příčinné souvislosti rodin s dětmi, které vedou k riziku ztráty bydlení a následné vyhledání podpory byly uvedeny jako klíčové body finanční problémy a dluhy. Pokud se rodina dostane do takových tíživých problémů v souvislosti s nedostatkem cenově dostupného bydlení, dle zjištěných dat to vede k riziku ztrátě bydlení či samotné ztrátě bydlení. Rodina se následně rozhodne vyhledat podporu, což nejčastěji bývá díky místní znalosti nebo přes doporučení organizací, odborů či dalších jiných veřejných institucí a

poskytovatelů sociálních služeb. Rodina se dostane k příslušnému sociálnímu pracovníkovi, který se pohybuje v bytové či sociální oblasti a zjišťuje, zda rodina splňuje podmínky pro přidělení sociálního bytu. Jde primárně o podání žádosti a následné vyhodnocení žádosti, u které jsou vyhodnoceny další dílčí podmínky. V celém procesu se však předpokládá aktivní spolupráce uživatelů. Poté co jsou splněny podmínky rodinou pro získání sociálního bydlení, sociální pracovník dále pomáhá rodině s její finanční situací a v případě řešení dalších problémů, odkazuje na další adekvátní služby a pomáhá s hledáním bydlení, což při úspěšnosti vede k získání sociálního bydlení, viz Obrázek č. 13. Sociální pracovník při poskytování podpory v kontextu řešení sociálního bydlení spolupracuje s NNO, veřejnými institucemi, bytovým odborem a také soukromými vlastníky bytů. Účinnost konkrétní formy podpory sociální pracovník obvykle vyhodnocuje primárně získáním a udržením si sociálního bydlení rodinou a na podporu individuálně nahlíží. Výsledkem intervenujících strategií a následkem jednání je pak získání sociálního bydlení, které však mohou ovlivňovat výzvy a překážky v dané ORP, které brání rodinám s dětmi v přístupu k sociálnímu bydlení, jako je nedostatek sociálních bytů, motivace a snaha uživatelů či diskriminace a předsudky zejména ze strany soukromých vlastníků bytů.

Obrázek č. 13 – Schéma axiálního kódování

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

6 Diskuze

Tato diskuze reflektuje poznatky získané v teoretické a praktické části této diplomové práce. Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak Jihočeský kraj realizuje rodinnou politiku v oblasti sociálního bydlení pro rodiny s dětmi a jak sociální pracovníci obce s rozšířenou působností identifikují zdroje podpory a bariéry v tomto kontextu. Za tímto zjištěním byly vytvořeny tři výzkumné otázky. První výzkumná otázka zněla, jaká forma konkrétní podpory je poskytována rodinám s dětmi, které jsou ohroženy sociálním vyloučením v souvislosti s bytovou nouzí. Z uvedených odpovědí vyplynulo, že všichni sociální pracovníci poskytují základní sociální poradenství a případně uživatele odkazují na další adekvátní sociální služby v souvislosti s řešením jejich bytové situace. Všichni informanti také jako formu podporu uvedli poskytování sociálního bydlení, pomoc při hledání sociálních bytů či zajišťování jiné formy bydlení, aby se zajistily vhodné podmínky pro život a stabilizovala se tak situace rodiny. Na tuto skutečnost upozorňuje také Mašatová (2023), která konstatovala, že může být pro mnoho lidí frustrující, když přebývají v nevyhovujících bytových podmínkách, a tak je důležité zajistit vhodné místo pro život, které působí pozitivně zejména pro děti a jejich vývoj. Často se stává, že s bytovou nouzí souvisí více problémů naráz, a tak sociální pracovníci mnohokrát naráží primárně na finanční situaci rodin. V této souvislosti sociální pracovníci doprovází uživatele na úřady či jiné veřejné instituce a pomáhají jim s vyřízením daných záležitostí. Mimo jiné je také uživatelům pomáháno s finančním hospodařením, což ale bývá pro pracovníky časově velmi náročné, a tak se nejčastěji zřizují zvláštní příjemci, kteří hospodaří s financemi uživatele a zajišťují, že uživatel bude mít zaplacené vše podstatné. Obvykle se tak i stává, že dochází k uzavření splátkového kalendáře, jelikož tato skutečnost často bývá podmínkou pro získání sociálního bytu. Mašatová (2023) též uvádí, že finanční situace způsobuje velké potíže, kdy mnoho rodin se může dostat do situace, v níž jsou nuceny žít právě v nevyhovujících podmínkách a na nevhodných místech, často z důvodu nezaměstnanosti nebo zadlužení. Dle konkrétní situace dané rodiny sociální pracovníci také pomáhají s materiální a potravinovou bankou. Dále sociální pracovníci vykonávají podporu i v terénu prostřednictvím sociálního šetření a depistáží. Pokud dojde k získání sociálního bydlení, někteří sociální pracovníci rovněž pomáhají uživatelům s hospodařením a vedením domácnosti, což by mělo vést k osvojení si základních návyků v péči o své zázemí, jelikož spousta rodin tyto návyky zažité nemá, a tak kolikrát ani neví, jak se chovat v domě či k ostatním sousedům. Sociální pracovníci na úřadech však spíše

plní roli koordinátorů podpory a mají omezené možnosti věnovat se každému uživateli intenzivně, neboť často čelí časovému omezení, a proto je klíčová spolupráce s dalšími subjekty. Zajacová (2022) konstatuje, že v mnoha situacích je spolupráce a koordinace mezi různými aktéry klíčová pro úspěšnou práci s uživateli, ať už jde o sociální pracovníky, pedagogy, sousedy nebo vedoucí členy komunity a zapojení a aktivizace těchto osob jsou základními kroky v práci sociálního pracovníka. Autorka dále doplňuje, že sociální pracovník tak aktivně řídí poskytování služeb uživateli a zajišťuje jeho zapojení do všech etap procesu, motivuje a posiluje schopnosti uživatele a zároveň koordinuje spolupráci s ostatními osobami a subjekty. Nejčastěji uživatelé vyhledají příslušnou podporu primárně díky místní znalosti a spolupráci s dalšími NNO, poskytovateli sociálních služeb a veřejnými institucemi v dané lokalitě, jako jsou např. občanské a právní poradny, vedlejší odbory na úřadech (např. OSPOD, odbor sociální pomoci), dále díky úřadům práce, školám, nemocnicím či bytovým správám. Naopak nejméně využívaný způsob vyhledání podpory rodinou je prostřednictvím internetu a sociálních médií. Samotné důvody vyhledání podpory rodin s dětmi plynou z velké části ze špatné finanční situace, kdy rodina se potýká s dluhy a exekucemi, a tak počet zadlužených rodin neustále stoupá. To shodně uvádí i Mašatová (2023), která se domnívá, že v době ekonomické krize zadluženost českých rodin stoupá, což souvisí se zdražováním zboží a nárůstem nezaměstnanosti, jakožto i nakupování zboží, spotřebičů a aut, u nichž existuje možnost splácet cenu po částech. Autorka tuto situaci popisuje jako tzv. „dluhovou past“, kdy nadměrné zadlužení může vést až k rozpadu rodiny, a dokonce k umístění dětí do institucionální péče, zejména pokud rodiče po ztrátě majetku již nejsou schopni zajistit základní potřeby dětí, jako je strava nebo bezpečné bydlení, a tak se tato situace odráží v osobním, partnerském, rodinném, sociálním či pracovním životě. Pro kvalitní mapování potřebné podpory je zapotřebí systematický nástroj – soupis oblastí, v nichž lidé z naší cílové skupiny mohou potřebovat pomoc (Johnová, 2019). Pro získání sociálního bydlení je nevyhnutelné, aby uživatel podal žádost, která může být rozhodující pro přidělení či nepřidělení bytu a na základě které se pak vyhodnocuje i situace uživatele. Další vedlejší podmínky vztahující se k žádosti zahrnují např. doložení příjmů, jestliže má rodina dluhy, obvykle se zřizuje již zmíněný zvláštní příjemce či se uzavírá splátkový kalendář. Při vyplňování žádosti je podstatné uvedení pravdivých údajů a také snaha a aktivní spolupráce uživatelů. Sociální pracovníci vyhodnocují účinnost poskytované podpory rozmanitě. Někteří ji vyhodnocují v průběhu kontaktu a spolupráce s rodinou či v rámci pravidelných porad, předáváním informací s dalšími subjekty nebo doložením

zpětné vazby od rodiny. Někteří však podporu vyhodnocují na základě toho, zda dojde u rodiny k uzavření smlouvy s vlastníkem bytu a rodina si následně dokáže byt udržet, což je považováno za největší úspěch. Sociální pracovníci při poskytování podpory vnímají jako nejdůležitější stabilizaci finanční situace, aktivní spolupráci ze strany uživatelů, důvěru mezi pracovníkem a uživatelem, osamostatnění uživatele a převedení kompetencí na uživatele. Co se týká budoucího směřování podpory, sociální pracovníci by si představovali regulaci tržních nájmu, více startovacích bytů pro rodiny s dětmi, celkově větší podporu sociálních médií v rámci jejich činnosti, také zvyšování finanční gramotnosti rodin a v neposlední řadě více sociálně aktivizačních pracovníků, kteří by rodinám pomáhali při zabydlování. Jeden informant také vnímá v rámci podpory největší smysl v samotné sociální práci, nicméně zdůraznil, že je obtížné to vysvětlit lidem, kteří pravidelně chodí do práce a žijí řádný život, neboť v příslušné ORP existuje relativně velká skupina občanů, kteří naopak nežijí úplně patřičným způsobem, ale i přesto je potřeba, aby se jim příslušná pomoc dostala. Zároveň je proto důležitá neustálá obnova sociální struktury, protože poskytování pomoci je lepší než osoby v tíživé situaci ignorovat a pomoc jim neposkytovat.

Druhá výzkumná otázka zněla, jakým způsobem jsou posilovány kompetence sociálních pracovníků v oblasti sociálního bydlení a doprovodných služeb na straně obcí s rozšířenou působností. Informanti vypověděli, že kromě obecných předpokladů a znalostí dle zákona o sociálních službách, by měl být sociální pracovník obeznámen sociálním bydlením, mít znalosti ohledně dávkového systému, ale také z občanského zákoníku, měl by být také vybaven osobnostními schopnostmi, včetně určité míry empatie a trpělivosti a v neposlední řadě by měl umět aktivně podporovat rodiny při hledání a udržení si vhodného bydlení. Sociální pracovník specializující se na oblast bydlení by měl mít rovněž hlubší znalosti o nájemních smlouvách a legislativě týkající se bydlení. Z výsledků také vyplynulo, že osoba pověřená řešením bytové situace, by měla být terénním sociálním pracovníkem a mít detailní povědomí o terénu a své cílové skupině, jelikož i v terénu lze nalézt mnoho potenciálních zájemců a je užitečné znát svou cílovou skupinu z jejich přirozeného prostředí. Zajacová (2022) se domnívá, že právě terénní sociální práce je velmi důležitá, neboť pro účinnou pomoc je důležité, aby sociální pracovník obecního úřadu svoji činnost vykonával převážně v přirozeném prostředí uživatelů, a tak zjistil faktické potřeby daného člověka či skupiny. Sociální pracovník by měl také umět komunikovat a mít dobře nastavené vztahy a spolupráci s dalšími

zainteresanými stranami pro řešení bytové situace a mít kvalitní vztah se svým uživatelem. Mezi hlavní priority v oblasti sociálního bydlení na straně sociálního pracovníka by měla být schopnost pracovat na kvalitě vztahu uživatele a sociálního pracovníka, účinně pomáhat uživateli se stanovením primárních cílů, umět účinně zhodnotit možnosti pomoci, umět koordinovat poskytovanou pomoc, zvyšovat manažerské schopnosti sociálního pracovníka a zahrnovat finanční gramotnost uživatelů jako součást všeobecného vzdělávání (Metodika sociální práce v sociálním bydlení, 2019). Své kompetence a dovednosti si sociální pracovníci rozšiřují ať už povinným vzděláváním 24 hodin za rok, tak celoživotním vzděláváním či samostudiem. Vzdělávání sociálních pracovníků v kontextu problematiky sociálního bydlení bývá obvykle zaměřeno na legislativu týkající se bydlení, krizovou intervenci, komunikaci, psychohygienu či základy finančního poradenství. Již na základě předešlých výzkumů z minulosti vyplynulo, že by sociální pracovníci v oblasti sociálního bydlení, potřebovali doplnit znalosti týkající se např. antidiskriminační legislativy, postupů při podávání stížnosti uživatele vůči institucím, základů dluhového poradenství, NNO a spolupráce s nimi, příkladů místních politik sociálního bydlení na místní úrovni v ČR, ochrany osobních údajů při práci v systému sociálního bydlení či postupů hodnocení bytové nouze (Havlíková et al., 2017). Co se týká spokojenosti sociálních pracovníků v oblasti vzdělávání, většině z nich přijde nabídka vzdělávání dostačující, ačkoliv někteří z nich uvedli, že je úzký výběr akreditovaných školení či nízká kvalita některých školení a uvítali by, aby vzdělávací kurzy, semináře, workshopy byly zaměřeny více prakticky a odvíjely se od aktuálních trendů a novinek a byly realizovány více interaktivně či jinou kreativní formou. Pro upevňování znalostí a dovedností sociální pracovníci využívají kromě zákona o sociálních službách také metodiky pro sousedské vztahy, různá doporučení ministerstev, vnitřní strategické dokumenty a řídí se též pravidly projektů, ve kterých jsou příslušené ORP zapojeny. Dále vycházejí z pravidel pro přidělování bytů, z koncepcí sociálního bydlení a při práci s uživateli také uplatňují své již nabyté zkušenosti z praxe.

Třetí výzkumná otázka zněla, jak sociální pracovníci obcí s rozšířenou působností hodnotí síťování služeb a návaznost aktivit na další služby v dané lokalitě. Z výsledků na tuto otázku vyplynuly různé odpovědi. Většina sociálních pracovníků však uvedla, že síťování sociálních služeb v dané oblasti není úplně vyhovující a usilují o zlepšení sítě sociálních služeb a o rozšíření sociálních služeb, protože v některých lokalitách je jich

dle sociálních pracovníků nedostatek. Informanti vnímali v určitých oblastech jako problematickou spolupráci s NNO, kdy některé z nich nejsou otevřené ke sdílení informací, a tak nepřispívají k řešení situace daného uživatele. Někde však síťování sociálních služeb a komunikace s ostatními subjekty je výborně nastavená, avšak z výpovědí je patrné, že nejlepší spolupráce bývá v rámci ostatních úřadů, zejména mezi úřadem práce a odbory jednotlivých obcí s rozšířenou působností, kde se realizují pravidelné schůzky a probíhá vzájemná výměna informací. Sociální pracovníci při síťování služeb a v rámci návaznosti aktivit na další služby v dané lokalitě nejvíce spolupracují s veřejnými institucemi od zdravotnictví po školství, přes orgány týkající se trestního řízení. Konkrétně však nejčastěji jde o úřad práce, školy, nemocnice, probační a mediační službu, azylové domy či charity. Jejich hlavní přínos spočívá převážně ve vzájemné informovanosti, koordinaci podpory a sdílení zpětné vazby. Spolupráce mezi jednotlivými aktéry pomoci by měla být navržena tak, aby co nejúčinněji pokryla všechny občany příslušné ORP bez bydlení nebo ohrožené ztrátou bydlení a zároveň motivovala co nejvíce subjektů, které by mohly přispět k řešení nepříznivé sociální situace spojené s hroznou ztrátou bydlení. To by mělo vést k vytvoření kvalitní podpůrné sítě, k pravidelné komunikaci mezi jednotlivými lokálními aktéry a tím k efektivní pomoci uživatelům v oblasti sociálního bydlení (Metodika spolupráce lokálních aktérů, 2018). Jestliže zde chybí síť sociálních služeb či spolupráce s ostatními subjekty selhává, nezbyvá nic jiného, než aby chybějící služby v některých případech zasedali sami sociální pracovníci, což je ale náročné vzhledem k velké administrativě a málo času. Tyto mezery v sociálních službách se řeší také prostřednictvím komunitního plánování či plánování sociálních služeb na krajské úrovni nebo se taktéž stává, že sociální pracovníci oslovují organizace z přilehlých oblastí pro navození spolupráce či se snaží o spojení služeb s jinými poskytovateli sociálních služeb. Příčinou mohou být nedostatečné personální kapacity na plánování sociálních služeb, kdy chybějící zázemí, a především personální zdroje neumožňují dostatečné zpracování požadavků poskytovatelů a správné nastavení systému financování (Doporučení pro spolupráci v plánování/zajišťování sociálních služeb mezi obcemi a kraji, 2020). Kromě nedostatku sociálních služeb v některých ORP sociální pracovníci naráží i na jiné výzvy a překážky v jejich oblasti. Výzvou do budoucna by mohly být on-line poradny a větší distribuce letáčků a jejich propagace o činnosti úřadů. Nabízí se zde i garanční fond jako záruka případné škody vzniklé na bytě způsobené uživatelem či vytvoření cenové mapy a regulace cen nájmu ze strany obce. Ke snížení počtu lidí v bytové nouzi by měl vést návrh zákona o podpoře bydlení, který by měl platit

od roku 2025, kdy kromě zřízení sítě kontaktních center pro bydlení by měl tento zákon rovněž motivovat vlastníky nemovitostí a obce, aby pronajímali byty ohroženým skupinám díky uzákonění systému garancí a příspěvků, jež by zároveň zajistil poskytovatelům bydlení a soukromým vlastníkům bezproblémový pronájem (Nguyen, 2023). Cenová mapa se v současnosti do budoucna připravuje, poněvadž nájemné neustále rostou, lidé mají potíže vyjít s penězi a úředníci mnohdy nemají přesné informace, kolik nájemné v konkrétních lokalitách obvykle stojí, a tak tato cesta by mohla být účinným nástrojem pro nastavení limitů nájmu a také omezení obchodu s chudobou (Janda, 2024). Co se týká plánovaného zákona o podpoře bydlení, jeden informant vyjádřil svůj osobní názor, že je administrativně a finančně náročný a navrhovaný zákon podle něj příliš zatěžuje obce. Místo toho by informant preferoval vytvoření plánu zabydlení a domnívá se, že lidský přístup a koordinace pracovníků jsou klíčovými prvky v tomto kontextu. Výzvou by také mohla být výstavba obecních bytů pro sociální bydlení nacházející se v běžné zástavbě, protože se nadále stává, že některé sociální byty jsou ve vyloučených lokalitách. Pro tyto lokality je charakteristická nízká kvalita bytového fondu, nevyhovující infrastruktura a v domácnostech se může objevovat plíseň, vlhkost či nadměrný ruch z ulic, což vede k nižším šancím pro úspěšné sociální začlenění (Agentura pro sociální začleňování, 2023). Většina ORP však usiluje, aby sociální byty byly rovnoměrně rozmístěné po městech v běžných zástavbách. Co se týká překážek při poskytování podpory, z výpovědí informantů vyplynula jako překážka stále měnící se legislativa, která neodpovídá reálnému systému a dále nedostatek sociálních bytů, což je velkým problémem téměř ve všech ORP. V ČR stále chybí nová pravidla týkající se sociálního bydlení, přičemž tato absence pravidel je zvláště patrná v oblastech s výrazným tržním selháním, zejména tedy ve velkých městech a v oblastech s výskytem ghet a ministerstvo proto vytvořilo informační webové stránky, které obcím a občanům poskytují návod, jak postupovat v této záležitosti (Cerqueirová, 2018). Na nedostatek sociálních bytů upozornil i jeden informant v souvislosti s ruskou invazí na Ukrajinu, kdy všechna města v republice obdržela kvótu na ubytování osob z Ukrajiny, tudíž obce se musely nějakým způsobem postarat o přijetí těchto osob, a to na úkor svých vlastních obyvatel, což vyvolalo napětí a nespokojenost občanů. Objevil se zde i náznak diskriminace vůči občanům bydlících v příslušných ORP. Jako překážka se také objevila forma rasismu převážně vůči romským rodinám a také malá snaha ze strany uživatelů aktivně řešit svou situaci. Diskriminace a rasismus vůči romským rodinám se objevil již dříve, kdy Brož (2013) konstatoval, že romské rodiny jsou v českém nájemním trhu tak

silně diskriminováni, že mají v mnoha oblastech jen minimální šanci najít běžný byt mimo sociálně vyloučené lokality a často tak končí v opuštěných a problematických částech města nebo na ubytovnách. Jeden informant také zmínil překážku tzv. skleněného stropu, kdy jde o neviditelnou bariéru, která brání nějakému postupu (Popelková, 2016). V souvislosti se sociálním bydlením bylo v této souvislosti informantem poukázáno na fakt, že v praxi se pomoc poskytuje v souladu s neformálními pravidly, ale oficiálně se tato skutečnost nesmí přiznat, protože některé aspekty podpory porušují platné zákony. V souvislosti s překážkami vyplynuly i na povrch identifikované potřeby sociálními pracovníky, z čehož vyplynula i potřeba více pobytových sociálních služeb, výstavba nových bytů, více ubytoven a v neposlední řadě zejména osvěta o sociálním bydlení a činnosti úřadů, neboť ve společnosti stále přetrvávají negativní postoje a předsudky vůči veřejným institucím, což vede často uživatele k tomu, že danou podporu nevyhledají včas, a proto by byla na místě větší podpora i ze strany médií, kde by se význam sociálního bydlení a činnosti úřadů mohl dostat k většímu počtu lidí a vytvořil se tak lepší pohled ze strany společnosti na činnost veřejné správy.

Z těchto poznatků je tedy možné vyvodit, že důraz by měl být kladen na poskytování praktické podpory rodinám s dětmi a posílení spolupráce mezi různými organizacemi a institucemi, aby se efektivně řešily problémy spojené s bydlením. Dále by bylo vhodné zaměřit se více na nedostatek sociálních bytů, kdy tento problém tkví téměř ve všech ORP a nabízelo by se též další hledání inovativních přístupů k zajištění kvalitního a dostupného bydlení pro všechny.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak Jihočeský kraj realizuje rodinnou politiku v oblasti sociálního bydlení pro rodiny s dětmi a jak sociální pracovníci obce s rozšířenou působností identifikují zdroje podpory a bariéry v tomto kontextu.

Z výsledků je patrné, že mezi hlavní formy konkrétní podpory, která je poskytována rodinám s dětmi ohrožené bytovou nouzí, se řadí jednoznačně základní sociální poradenství a odkazování na další adekvátní sociální služby v souvislosti s bytovou situací. Jelikož většina uživatelů se nachází ve finanční tísní, sociální pracovníci také pomáhají primárně s finančním hospodařením uživatelů, zřízením zvláštního příjemce a uzavřením splátkového kalendáře. Aby sociální pracovníci dokázali vhodně podpořit rodiny s dětmi v bytové nouzi, své kompetence posilují neustálým vzděláváním. Při poskytování podpory rodinám s dětmi však může být stěžejní samotná motivace a přístup rodin, taktéž diskriminace a předsudky vůči rodinám v nepříznivé sociální situaci a v neposlední řadě obecný nedostatek sociálních bytů. Z výsledků dále vyplynulo, že sociální pracovníci na úřadech plní spíše roli koordinátorů podpory a je pro ně velmi podstatná spolupráce s ostatními subjekty. Svou roli zde sehrává tedy i management jakožto proces plánování, organizování, rozhodování a vedení uživatelů služeb, aby bylo dosaženo vytyčených cílů díky efektivnímu využití různých zdrojů v daných ORP. V souvislosti s tím docházím k závěru, že jednotlivé ORP v rámci Jihočeského kraje realizují rodinnou politiku trochu odlišně v závislosti na dané oblasti a již zmíněných zdrojích, které pro řešení bytové situace v dané lokalitě jsou a z kterých sociální pracovníci mohou čerpat.

Dle mého názoru se podařilo dosáhnout stanoveného cíle díky analýze situace sociálního bydlení v příslušných ORP z pohledu sociálních pracovníků. Přínos práce tak spatřuji v tom, že poukazuje na obvyklé způsoby práce v řešení sociálního bydlení, ale také obsahuje osobní vnímání a náhled sociálních pracovníků na poskytovanou podporu a z jejich strany identifikované podpory a bariéry v kontextu sociálního bydlení. Získané výsledky mohou tedy využít především sociální pracovníci zabývající se danou problematikou, tak i NNO při plánování projektů sociálního bydlení a jejich dalšího rozvoje. Výsledky této práce mohou být rovněž informačním zdrojem pro veřejnost, další poskytovatele sociálních služeb, sociální komise a veřejné instituce, zejména bytové správy, úřady práce a školy.

Seznam použitých zdrojů a literatury

1. Agentura pro sociální začleňování, 2023. *Bydlení* [online]. Odbor Agentury pro sociální začleňování, Praha [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/bydleni/>
2. *Aktualizovaná Koncepce rodinné politiky*, 2019. [online]. Praha: MPSV. [cit. 2023-08-21]. Dostupné z: https://amsp.cz/wp-content/uploads/2019/07/Aktualizovan%C3%A1-Koncepce-rodinn%C3%A9-politiky-ma_KORNBCMLPJ69.pdf
3. *Analýza inovativních postupů a služeb pro rodiny a děti v České republice*, 2017. [online]. Institut projektového řízení a. s. Praha: MPSV. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <http://www.socialnibydeni.mpsv.cz/images/soubory/Analiza-inovativnich-postupu-a-sluzeb-pro-rodiny-a-deti-v-Ceske-republice2017.pdf>
4. *Analýza vývoje nemocenského pojištění*, 2022. [online]. Praha: MPSV, odbor sociálního pojištění. [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225490/Analýza+NP_2022.pdf/cdd09219-aa75-cf4a-e039-5d65aafb28ab
5. BARNARD, A. J., 2022. *Diverse Forms of Cohabitation': Modern Czechia's New Family Dynamics* [online]. [cit. 2023-08-08]. Dostupné z: <https://www.expats.cz/czech-news/article/czech-families-with-children-on-the-rise-but-so-is-living-alone>
6. BARTOŠOVÁ I., ČERNÁ E., FERENCOVÁ M. et al., 2018. *Metodika inovačního řešení „Pilotní testování rychlého zabydlení rodin s dětmi (Rapid Re-Housing)“* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita, fakulta sociálních studií. 154 s. [cit. 2023-08-17]. ISBN 978-80-7599-050-1. Dostupné z: <https://dokumenty.osu.cz/fss/publikace/metodika-zabydleni-rodin.pdf>
7. BERGMAN, A.-S., AXBERG, U., HANSON, E., 2017. *When a parent dies – a systematic review of the effects of support programs for parentally bereaved children and their caregivers* [online]. [cit. 2023-08-17]. Dostupné z: <https://bmc-palliat-care.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12904-017-0223-y>
8. BROŽ, M., 2013. *Sociálním bydlením proti diskriminaci?* [online]. [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/15229-socialnim-bydlenim-proti-diskriminaci>

9. CERQUEIROVÁ, A., 2018. *Obce trápí nedostatek sociálních bytů. Ministerstvo spustilo web o sociálním bydlení* [online]. [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: <https://nasregion.cz/obce-trapi-nedostatek-socialnich-bytu-ministerstvo-spustilo-web-o-socialnim-bydleni-55116/>
10. COLLINS, C.C. et al., 2020. *Housing instability and child welfare: Examining the delivery of innovative services in the context of a randomized controlled trial*. Children [online]. 108, DOI: 10.1016/j.childyouth.2019.104578. ISSN 01907409.
11. ČSÚ. 2014. *Využití lidských zdrojů, Nezaměstnanost* [online]. Praha: Český statistický úřad [cit. 2023-08-15]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/13-1132-06-za_rok_2005-3_3__nezamestnanost
12. ČSÚ. 2023. *V květnu odešlo z evidence Úřadu práce ČR téměř 40,5 tisíce lidí, nezaměstnanost klesla* [online]. Praha: Český statistický úřad [cit. 2023-08-15]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/-/v-kvetnu-odeslo-z-evidence-uradu-prace-cr-temer-40-5-tisice-lidi-nezamestnanost-klesla>
13. *Doporučení (metodický materiál) pro spolupráci v plánování/zajišťování sociálních služeb mezi obcemi a kraji*, 2020. [online]. MPSV. [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/KA+5_Doporučení+%28metodický+materiál%29_v2.pdf/59420cdf-e7cc-aed2-8625-0605847e853c
14. DORŇÁKOVÁ, T., 2023. *Svatby a rozvody v Česku: Nevěst pod třicet ubývá* [online]. [cit. 2023-08-16]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-svatby-a-rozvody-v-cesku-nevest-pod-tricet-ubyva-194899>
15. *Dotační titul Rodina, Metodika Ministerstva práce a sociálních věcí pro poskytování dotací ze státního rozpočtu nestátním neziskovým organizacím v oblasti podpory rodiny pro rok 2023*, 2022. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <file:///D:/Users/Administrator/Downloads/DP/Dokumenty%20k%20DP/Methodika%20NDT%20Rodina%202023.pdf>
16. DUIGNAN, B., 2023. *Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Queer Community* [online]. [cit. 2023-08-09]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/toApic/lesbian-gay-bisexual-transgender-and-queer-community>

17. DUKOVÁ, I., DUKA, M., KOHOUTOVÁ, I., 2013. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada. 200 s. ISBN 978-80-247-3880-2.
18. ENDRŠTOVÁ, M., 2017. *Děti za smrt v rodině někdy viní sebe, reagují agresí, říká terapeutka* [online]. [cit. 2023-08-17]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/trauma-poradna-vigvam-deti-terapeut-umrti-ztrata.A170814_162446_domaci_nub
19. *ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí ČR*, 2007 [online]. FEANTSA. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: https://www.feantsa.org/download/cz___8621229557703714801.pdf
20. FUČÍK, P., 2013. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. Brno: Masarykova univerzita. 170 s. ISBN 978-80-210-6093-7.
21. GEORGE, E.L., 2023. *Divorce Articles, Research, and Resources* [online]. [cit. 2023-08-16]. Dostupné z: <https://www.mentalhelp.net/articles/divorce/>
22. GOLA, P., VAŘEČKA, J., 2023. *Slevy na dani: Kdy je můžete uplatnit?* [online]. [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/finexpert/danove-priznani/slevy-na-dani-kdy-je-muzete-uplatnit-1355964#dite>
23. HALEY, E., 2015. *Family Misunderstanding After a Death* [online]. [cit. 2023-08-17]. Dostupné z: <https://whatsyourgrief.com/family-misunderstanding/>
24. HAMPLOVÁ, L., 2016. *Tradiční rodina již přes sto let neexistuje. Není to ale špatně, říká socioložka* [online]. [cit. 2023-08-08]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/existuje-jeste-tradicni-rodina.A160924_150515_ln_domov_ELE
25. HAVLÍKOVÁ, J. et al., 2017. *Vzdělávací potřeby sociálních pracovníků obecních úřadů ve vztahu k zajišťování bydlení* [online]. VÚPSV, v. v. i. Praha. 125 s. [cit. 2024-04-04]. ISBN 978-80-7416-312-8. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_430.pdf
26. HAYES, A., 2023. *What is unemployment? Understanding Causes, Types, Measurement* [online]. [cit. 2023-08-15]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/u/unemployment.asp>
27. HERENTIN, V., 2023. *Emoční potřeby dítěte a důsledky jejich deprivace* [online]. [cit. 2023-08-16]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/emocni-potreby-ditete-dusledky-jejich-deprivace#deprivace-emocnich-potreb-a-jeji-dusledky>
28. HLADKÁ M., 2017. *Současný stav financování sociálního bydlení*, 2017 [online]. [cit. 2023-08-23]. Dostupné z: <http://anno-cr.cz/wp->

- content/uploads/2018/08/Marie-Hladk%C3%A1-Sou%C4%8Dasn%C3%BD-stav-financov%C3%A1n%C3%AD-soci%C3%A1ln%C3%ADho-bydlen%C3%AD.pdf
29. HÖHNE S., KUCHAROVÁ V., PALONCYOVÁ J., 2016. *Rodiny s dětmi v České republice, Sociodemografická struktura, finanční a materiální podmínky*. Praha: VÚPSV. 176 s. ISBN 978-80-7416-246-6.
 30. HUBÍKOVÁ, O., 2018. *Možnosti a podmínky uplatňování Case managementu v sociální práci na obecních úřadech zaměřené na klienty v životních situacích dlouhodobé péče* [online]. [cit. 2023-09-16]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/756919/Projekt_VUPSV-S2-5_Hlavni_vystup.pdf/6ce2ac29-eeeb-f64c-4fdf-1f0126fe81f4
 31. CHEN, J., 2023. *What's Poverty? Meaning, Causes, and How to Measure* [online]. [cit. 2023-08-15]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/p/poverty.asp>
 32. *Individuální projekt MPSV: Inovace systému kvality sociálních služeb, „Institut příznivá sociální situace“ je východiskem a předmětem poskytování sociálních služeb*, 2015. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-17]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/clanek_3.pdf/1df9d345-5077-6a03-6f27-fb03a2de6c03
 33. *Informace o systému podpory rodiny v České republice*, 2009. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-14]. Dostupné z: file:///D:/Users/Administrator/Downloads/DP/Dokumenty%20k%20DP/informace_podpora_rodiny.pdf
 34. JANDA, J., 2024. *Stát si vytváří vlastní cenovou mapu nájmu. Chce ji využít i pro sociální dávky* [online]. [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/ekonomika/cenova-mapa-najmu-20250108.html>
 35. JIŘIČNÁ, L., NOVOTNÁ, K., 2023. *Co je to karta, průkaz TP, ZTP a ZTP/P* [online]. [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: <https://www.pohyblivost.cz/co-je-to-karta-prukaz-tp-ztp-a-ztpp.php>
 36. JOHNOVÁ, M., 2019. *Mapování potřebné podpory* [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/online-clanky/mapovani-potrebne-podpory/>
 37. KALENDA S., GLUMBÍKOVÁ K., GOJOVÁ A., 2021. *Děti v bytové nouzi aneb o dopadech nestability bydlení*. Ostrava: Ostravská univerzita, Fakulta sociálních studií. 159 s. ISBN 978-80-7599-219-2.

38. KARASOVÁ, J., 2023. *Poplatí měsíční výdaje a jsou na nule. Z krize vychází nejhůře chudší rodiny s dětmi, jejich počet roste* [online]. [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/ekonomika/zivot-k-nezaplacenim-vyzkum-chudoba-inflace-rodiny_2306201855_afo
39. KODYŠOVÁ, E., 2021. *Jak se „dobře“ rozvést? I rozpad rodiny se dá řešit konstruktivně* [online]. [cit. 2023-08-16]. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/rodina-a-vychova/4255-jak-se-dobre-rozvest-i-rozpad-rodiny-se-da-resit-konstruktivne>
40. *Koncepce bydlení statutární město České Budějovice*, 2019. [online]. Statutární město České Budějovice. [cit. 2023-08-21]. Dostupné z: file:///D:/Users/Administrator/Downloads/DP/Dokumenty%20k%20DP/Koncepce_bydleni_rm_191120.pdf
41. *Koncepce rodinné a seniorské politiky Jihočeského kraje na období 2021–2025*. [online]. OSOV. [cit. 2023-08-08]. Dostupné z: https://socialniportal.kraj-jihocesky.cz/sites/default/files/inline-files/koncepce_rp_a_sp_finalni_verze_k_pripominkovani.pdf
42. *Koncepce rodinné politiky*, 2017. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-08]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/578124/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/d1cff9e-0271-c19f-3aaa-119c776597fb
43. *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025*, 2015. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-21]. Dostupné z: http://socialnibydeni.mpsv.cz/images/soubory/Koncepce_socialniho_bydleni_CR_2015-2025.pdf
44. KRÁSOVÁ, V., 2023. *Rodičovská dovolená trvá nejdéle do 3 let věku dítěte. Jak je to s návratem do práce po jejím ukončení?* [online]. [cit. 2023-08-14]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/rodicovska-dovolena-prispevek-prava/>
45. KRÁSOVÁ, V., 2023. *Rodičovská dovolená trvá nejdéle do 3 let věku dítěte. Jak je to s návratem do práce po jejím ukončení?* [online]. [cit. 2023-08-14]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/rodicovska-dovolena-prispevek-prava/>
46. KUCHAROVÁ, V. et al., 2020. *Zpráva o rodině*. Praha: VÚPSV. 251 s. ISBN 978-80-7416-379-1.
47. LICHTENEGEROVÁ, R., JUNGVIRTOVÁ, K., 2021. *Tisíce rodin ročně potká úmrtí jednoho z rodičů. Ovdovělí rodiče jsou často bezradní a bez prostředků* [online]. [cit. 2023-08-17]. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/rodina->

- a-vychova/5871-tisice-rodin-rocne-potka-umrti-jednoho-z-rodicu-ovdoveli-rodice-jsou-casto-bezradni-a-bez-prostredku
48. LUX, M., 2002. *Bydlení – věc veřejná: sociální aspekty bydlení v České republice a zemích Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství. 287 s. ISBN 8086429-12-1.
 49. MÁCHOVÁ L., 2018. *Přehled systémů sociálního bydlení ve vybraných evropských zemích a jejich komparace* [online]. Praha: MPSV ČR. [cit. 2023-08-17]. Dostupné z: <http://socialnibydeni.mpsv.cz/cs/novinky/143-prehled-systemu-socialniho-bydleni-ve-vybranych-evropskych-zemich-a-jejich-komparace>
 50. MAŠATOVÁ, K., 2023. *Dluhy a finanční problémy* [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/dluhy-financni-problemy>
 51. MAŠATOVÁ, K., 2023. *Nevyhovující bytové podmínky* [online]. [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/nevyhovujici-bytove-podminky>
 52. MATOUŠEK, O., 2013. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál. 387 s. ISBN 978-80-262-0213-4.
 53. MATOUŠEK, O., 2015. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál. 352 s. ISBN 978-80-7367-818-0.
 54. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál. 216 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
 55. MERTL, J., 2023. *Sociální politika*. 7., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer. 472 s. ISBN 978-80-7676-675-4.
 56. *Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi*, 2015. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-08]. ISBN 978-80-87742-13-6. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Typologie-sluzeb-pro-rodiny-s-detmi.pdf>
 57. *Metodika Housing First*, 2019. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-24]. Dostupné z: file:///D:/Users/Administrator/Downloads/DP/Dokumenty%20k%20DP/Methodika_HF_2.0.pdf
 58. *Metodika pro spolupráci orgánů veřejné správy při realizaci sociálního bydlení*, 2020. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-21]. Dostupné z: file:///D:/Users/Administrator/Downloads/DP/Dokumenty%20k%20DP/Methodika_pro_spoluprci_orn_veejn_sprvy.pdf
 59. *Metodika sociální práce v sociálním bydlení*, 2019. [online]. Statutární město Ostrava, magistrát. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: [online]. MPSV. [cit. 2023-08-

- 08]. ISBN 978-80-86878-82-9. Dostupné z: https://socialniveci.ostrava.cz/wp-content/uploads/2021/12/Methodika-socialni-prace-v-socialnim-bydleni_final.pdf
60. *Metodika spolupráce lokálních aktérů sociálního bydlení*, 2018. [online]. Rada města Štětí. [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/final_sb_metodka_spoluprace.pdf
61. MIKULEC, M., ŠNEJDRLOVÁ, M., ed., 2019. *Metodika sociální práce v sociálním bydlení. Úvod do tématu sociální práce v sociálním bydlení*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 50 s. ISBN 978-80-7421-192-8.
62. MLČOCH, L., 2014. *Ekonomie rodiny v proměnách času, institucí a hodnot*. Praha: Karolinum. 194 s. ISBN 978-80-246-2323-8.
63. MMR. 2023. *Bytová politika* [online]. Praha: MMR [cit. 2023-08-26]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/bytova-politika>
64. MOŠOVSKÝ, J., 2021. *Evoluce rodiny aneb přečetli jsme za vás: Horwitzova Hayekova moderní rodina* [online]. [cit. 2023-08-09]. Dostupné z: <https://libinst.cz/evoluce-rodiny-aneb-precetli-jsme-za-vas-horwitzova-hayekova-moderni-rodina/>
65. MPSV. 2022a. *Nemocenské pojištění – dávky* [online]. Praha: ČSSZ [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/nemocenske-pojisteni-davky>
66. MPSV, 2022b. *Státní sociální podpora* [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statni-socialni-podpora>
67. MPSV, 2022c. *Sociální začleňování* [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-08-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-zaclenovani>
68. MPSV. 2022d. *Aktéři sociálního bydlení na lokální úrovni* [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-08-26]. Dostupné z: <http://socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/zakladni-informace-o-sb/akteri-sb-a-jejich-role>
69. MPSV. 2023a. *Rodinná politika* [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-08-08]. Dostupné z: <http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/cs/rodinna-politika>
70. MPSV. 2023b. *Nemocenské pojištění v roce 2023* [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/nemocenske-pojisteni>
71. MPSV. 2023c. *Pomoc v hmotné nouzi* [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/pomoc-v-hmotne-nouzi>

72. MPSV. 2023d. *Sladování rodinného a pracovního života* [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-08-14]. Dostupné z: <http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/cs/rodinna-politika/rodinna-politika/sladowani-rodinneho-a-pracovniho-zivota>
73. MPSV. 2023e. *Základní informace o sociálním bydlení* [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-08-21]. Dostupné z: <http://socialnibydleni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/zakladni-informace-o-sb>
74. MPSV. 2023f. *Housing First v ČR* [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-08-21]. Dostupné z: <http://socialnibydleni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/housing-first-v-cr>
75. MPSV. 2023g. *Prostupné bydlení, 2023* [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-08-21]. Dostupné z: <http://socialnibydleni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/zakladni-informace-o-sb/prostupne-bydleni>
76. MPSV. 2023h. *Často kladené dotazy – NNO* [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-08-24]. Dostupné z: <http://www.socialnibydleni.mpsv.cz/cs/faq/dulezite-otazky-nno/76-6-jakym-zpusobem-muzeme-financovat-nase-cinnosti-spojene-se-socialnim-bydlenim>
77. MPSV. 2023i. *Co je sociální bydlení? Sociální práce v sociálním bydlení* [online]. Praha: MPSV [cit. 2023-08-26]. Dostupné z: <http://socialnibydleni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/priklady-dobre-praxe/2-uncategorised/269-socialni-prace-v-socialnim-bydleni>
78. MS. 2020. *Rodičovská odpovědnost* [online]. Portál veřejné správy: Ministerstvo spravedlnosti [cit. 2023-08-14]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/rozcestniky/rodicovska-odpovednost-RZC-6>
79. *Národní koncepce podpory rodin s dětmi*, 2009. [online]. MPSV [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: file:///D:/Users/Administrator/Downloads/DP/Dokumenty%20k%20DP/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf
80. *Národní koncepce rodinné politiky*, 2005. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: file:///D:/Users/Administrator/Downloads/DP/Dokumenty%20k%20DP/koncepce_rodina.pdf
81. *Národní strategie ochrany práv dětí 2021–2029*, 2020. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: <file:///D:/Users/Administrator/Downloads/DP/Dokumenty%20k%20DP/NAROD>

- NI%20STRATEGIE%20OCHRANY%20PRAV%20DETI%202021_2029_FINA
L.pdf
82. NGUYEN, T.L., 2023. *Vláda poskytne garance vlastníkům bytů, kteří je pronajmou seniorům nebo samoživitelkám* [online]. [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/domaci/vlada-poskytne-garance-vlastnikum-bytu-kteri-je-pronajmou-seniorum-nebo-samozivitelkam-1398663>
83. NOVOTNÝ, J., 2020. *Bydlení především. Může princip Housing First skutečně pomoci?* [online]. [cit. 2023-08-22]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/clanky/bydleni-predevsim-muze-princip-housing-first-skutecne-pomoci/>
84. POPELKOVÁ, M., 2016. *Efekt skleněného stropu* [online]. [cit. 2024-04-05]. Dostupné z: https://styl.instory.cz/238-efekt-skleneneho-stropu.html?_zn=aWQ9ODc0NzYwNTg0OTI1NDcyODEzNXx0PTE3MDM5NTc5MDMuNDA3fHRIPTE3MTIzMDE4MzUuODk3fGM9OTY4NTE2OUI3Njk2QkYzNUYwMzcxMzk2QTg5MzQ4NDc%3D
85. *Porozvodové konflikty*, 2009. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-16]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Porozvodove_konflikty.pdf/4acb1448-f659-5945-0419-4598e9cd12f1
86. *Rodina, zpravodaj odboru rodinné politiky a ochrany práv dětí*, 2022. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-08]. Dostupné z: file:///D:/Users/Administrator/Downloads/Zpravodaj_Rodina_3_2022_final.pdf
87. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí, Metodické „doporučení“ Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*, 2008. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-08]. ISBN 978-80-86878-82-9. Dostupné z: file:///D:/Users/Administrator/Downloads/DP/Dokumenty%20k%20DP/Rodinna_politika.pdf
88. SAXONBERG, S., FORMÁNKOVÁ, L., HAŠKOVÁ, H., 2022. *The Role of Experts in Forming Family Policy Under an Adversarial Subsystem in the Czech Republic* [online]. [cit. 2023-08-09]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/ijsw.12550>
89. SLOPEN, N., FENELON, A., NEWMAN, S., BOUDREAUX, M., 2018. *Housing Assistance and Child Health: A Systematic Review*. Pediatrics [online]. 141(6), 1-14. DOI: 10.1542/peds.2017-2742. ISSN 00314005.

90. SNOPEK J., MATOUŠEK R., 2014. Prostupné bydlení – metodika [online]. Praha: Úřad vlády ČR – Odbor pro sociální začleňování. 84 s. ISBN 978-80-7440-113-8.
91. SNOPEK, J., 2016. *Pilotní testování koncepce sociálního bydlení ve městě Brno*. [online]. [cit. 2022-12-14]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/12038973/>
92. SOBOTKOVÁ, I., 2012. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál. 224 s. ISBN 978-80-262-0217-2.
93. SOKÁČOVÁ, L., 2010. *Rodinná politika: zaměřeno na rodičovství* [online]. [cit. 2023-08-08]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/rodinna-politika-zamereno-na-rodicovstvi>
94. STRÁNSKÝ, J., 2022. *Blog: Chudoba. Týká se vás nejpoužívanější slovo dneška?* [online]. [cit. 2023-08-16]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-blog-chudoba-tyka-se-vas-nejpouzivanejsi-slovo-dneska-213485>
95. *Strategie rodinné politiky 2023–2030*. [online]. MPSV. [cit. 2023-08-08]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/4552532/Cile_strategie_grafika.pdf/98027e7f-d6ef-11d9-2c61-196fb3fb3c3a
96. STRAUSS, A., CORBIN, J., 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. 196 s. ISBN 80-858-3460-X.
97. *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Jihočeského kraje na období 2022–2024*, 2021. [online]. Jihočeský kraj. [cit. 2023-08-21]. Dostupné z: file:///D:/Users/Administrator/Downloads/DP/Dokumenty%20k%20DP/sprss_2022_2024.pdf
98. *Systém sociálního bydlení v České republice: Poziční dokument Platformy pro sociální bydlení*, 2014. [online]. Platforma pro sociální bydlení. [cit. 2023-08-24]. Dostupné z: file:///D:/Users/Administrator/Downloads/DP/Dokumenty%20k%20DP/pozicni_dokument_psb_140917.pdf
99. ŠIMÍKOVÁ I., TRBOLA R., MILOTA J., FRIŠAUFOVÁ M., 2015. *Metodika prevence ztráty bydlení* [online]. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. – výzkumné centrum Brno. [cit. 2023-08-12]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/650267/Methodika_prevence_ztraty_bydleni_def.pdf/f0051bf9-e111-81d6-89a3-461d541f70d2

100. ŠÍMOVÁ, M., 2023. *Kdo je case manager a proč ho česká společnost potřebuje?* [online]. [cit. 2023-08-27]. Dostupné z: <https://www.neztratitsevestari.cz/aktuality/kdo-je-case-manazer-a-proc-ho-ceska-spolecnost-potrebuje/>
101. ŠIROKÁ, D., 2022. *Mateřská dovolená je obdobím pro vyplácení peněžité pomoci v mateřství. Nárok na dávku ale nevzniká automaticky* [online]. [cit. 2023-08-14]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/clanky/matrska-dovolena-delka-narok/>
102. TAUTOVÁ, V., POLÁKOVÁ, L., 2023. *Mateřská dovolená 2023* [online]. [cit. 2023-08-14]. Dostupné z: <https://www.babyonline.cz/tehotenstvi/matrska-dovolena>
103. Úřad práce ČR. 2023. *Příspěvek na péči* [online]. Praha: Úřad práce České republiky [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/prispevek-na-peci>
104. VLČKOVÁ K., HOŠŤÁLKOVÁ J., 2018 [online]. *Koncepce rodinné politiky*. In: *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje*. Praha: ČSÚ. [cit. 2023-08-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61449038/13005318q3.pdf/93dc4def-39a1-49c8-bd42-12044e171f26?version=1.0>
105. VOKŘÁL, J., JUNA, P., 2023. *Ideál tradiční rodiny? Mladí Češi to už vidí jinak* [online]. [cit. 2023-08-09]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-deti-pozdeji-manzelstvi-jako-formalita-vztah-mladych-cechu-k-rodine-se-meni-230411>
106. VOKURKOVÁ, I., 2022. *Každá třetí rodina s dětmi nic neušetří. ‚Z takových rodin pochází často neprospívající děti,‘ říká učitelka* [online]. [cit. 2023-08-13]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/zivot-k-nezaplacen-daniel-prokop-setreni_2208251202_mst
107. VONKA, M., 2022. *Nárok zaměstnance na pracovní volno* [online]. [cit. 2023-08-14]. Dostupné z: <https://portal.pohoda.cz/zakon-a-pravo/pracovni-pravo/narok-zamestnance-na-pracovni-volno-placene-i-nep/>
108. VRANEŠIC, Š., 2023. *Chudých rodin přibývá, psychickou podporu potřebují děti i jejich rodiče* [online]. [cit. 2023-08-15]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/praha/zpravy/chudoba-psychologie-psychoterapie-deti-rodina-reset.A230509_724267_praha-zpravy_juan

109. VYBÍRALOVÁ, M., *Nepříznivá sociální situace – co je to, vysvětlení, příklad, informace* [online]. [cit. 2023-08-09]. Dostupné z: <https://www.bezplatnapravniporadna.cz/ruzne/pravnicko-slovník/36717-nepřízniva-socialni-situace-co-je-to-vysvětlení-příklad-informace.html>
110. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí zákon o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2023-09-16]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 164, s. 7021-7048. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
111. VYŠÍNOVÁ, R., 2018. *Náhlé úmrtí v rodině? Na tohle máte nárok!* [online]. [cit. 2023-08-17]. Dostupné z: <https://www.prozeny.cz/clanek/nahle-umrti-v-rodine-na-tohle-mate-narok-50471>
112. WARREN S., BARNES A., 2021. *Beyond the Homelessness, Crisis Accommodation, Poverty and Child Protection Cycle: Supportive housing for families with children and young people*. *Social Alternatives* [online]. 40(4), 48-55. ISSN 01550306.
113. WIZARD, M., 2023. *Rodina je základem společnosti, ale moderní svět s sebou přináší nové výzvy a tlaky. Jak se rodiny v současnosti s těmito vlivy vyrovnávají? Špatně.* [online]. [cit. 2023-08-09]. Dostupné z: <https://medium.seznam.cz/clanek/wizard-michal-dokaze-se-rodina-vyrovnat-s-tlaky-moderniho-sveta-8144>
114. ZAJACOVÁ, M., 2022. *Podmínky výkonu sociální práce na obecních úřadech* [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/fakta-legislativa-dokumenty/podminky-vykonu-socialni-prace-na-obecnich-uradech/>
115. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, 2006. [online]. [cit. 2023-08-15]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 37, s. 1257-1289. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
116. Zákon č. 285/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, 2021 [online]. [cit. 2023-09-14]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 125, s. 3330-3336. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
117. Zákon č. 329/2011, o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, 2011 [online]. [cit. 2023-09-14]. In: *Sbírka zákonů*

- České republiky*, částka 115, s. 3970-3994. ISSN 1211-1244. Dostupné z:
<https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
118. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, 2012 [online]. [cit. 2023-08-14]. In:
Sbírka zákonů České republiky, částka 33, s. 1026-1365. ISSN 1211-1244.
Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
119. ZLONICKÝ, J., 2016. *Sociální bydlení – proč a jak?* [online]. [cit. 2023-08-21].
Dostupné z: <https://socialniprace.cz/online-clanky/socialni-bydleni-proc-a-jak/>

Seznam příloh

Příloha č. 1	Přehled vybraných sociálních služeb pro rodiny s dětmi
Příloha č. 2	Přehled aktérů sociálního bydlení
Příloha č. 3	Finanční podpora pro rodiny s dětmi – přehled vybraných dávek
Příloha č. 4	Žádost o provedení výzkumu v rámci zpracování diplomové práce
Příloha č. 5	Transformační tabulka

Příloha č. 1 Přehled vybraných sociálních služeb pro rodiny s dětmi

Sociální poradenství

Poradenství je poskytováno osobám v nepříznivé sociální situaci, kdy jsou předány potřebné informace k řešení situace jedince (Informace o systému podpory rodiny v České republice, 2009). Základní sociální poradenství je součástí všech druhů sociálních služeb, kdežto odborné sociální poradenství zahrnuje různé formy, jako jsou občanské poradny, manželské a rodinné poradny, sociální práce s osobami společensky nepřizpůsobivými, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí a sociálně právní poradenství pro osoby se zdravotním postižením (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015).

Služby rané péče

Poskytované služby směřují k podpoře rodiny a podporují individuální rozvoj dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby a poskytují se rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je osobou se zdravotním postižením rodiny (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015). Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti a zprostředkovává kontakt se společenským prostředím (Informace o systému podpory rodiny v České republice, 2009).

Krizová pomoc

Krizová pomoc je ambulantní nebo pobytovou službou na přechodnou dobu poskytovaná osobám, jež jsou v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svojí nepříznivou situaci vlastními silami (Zákon o sociálních službách). Služba obsahuje poskytnutí ubytování, stravy, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015).

Azylové domy

Azylové domy umožňují dočasný pobyt pro osoby, které čelí obtížné sociální situaci a ztrátě bydlení (Informace o systému podpory rodiny v České republice, 2009). Služba poskytuje: stravu či pomoc se zajištěním stravy, ubytování, pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů (Zákon o sociálních službách).

Domy na půl cesty

Domy na půl cesty poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy (Zákon o sociálních službách). Poskytování sociálních služeb v domovech na půl cesty je přizpůsobeno tak, aby odpovídalo individuálním potřebám každého jedince (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015).

Noclehárny

Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování a také pomáhají jedincům zprostředkovat potřebné informace (Zákon o sociálních službách).

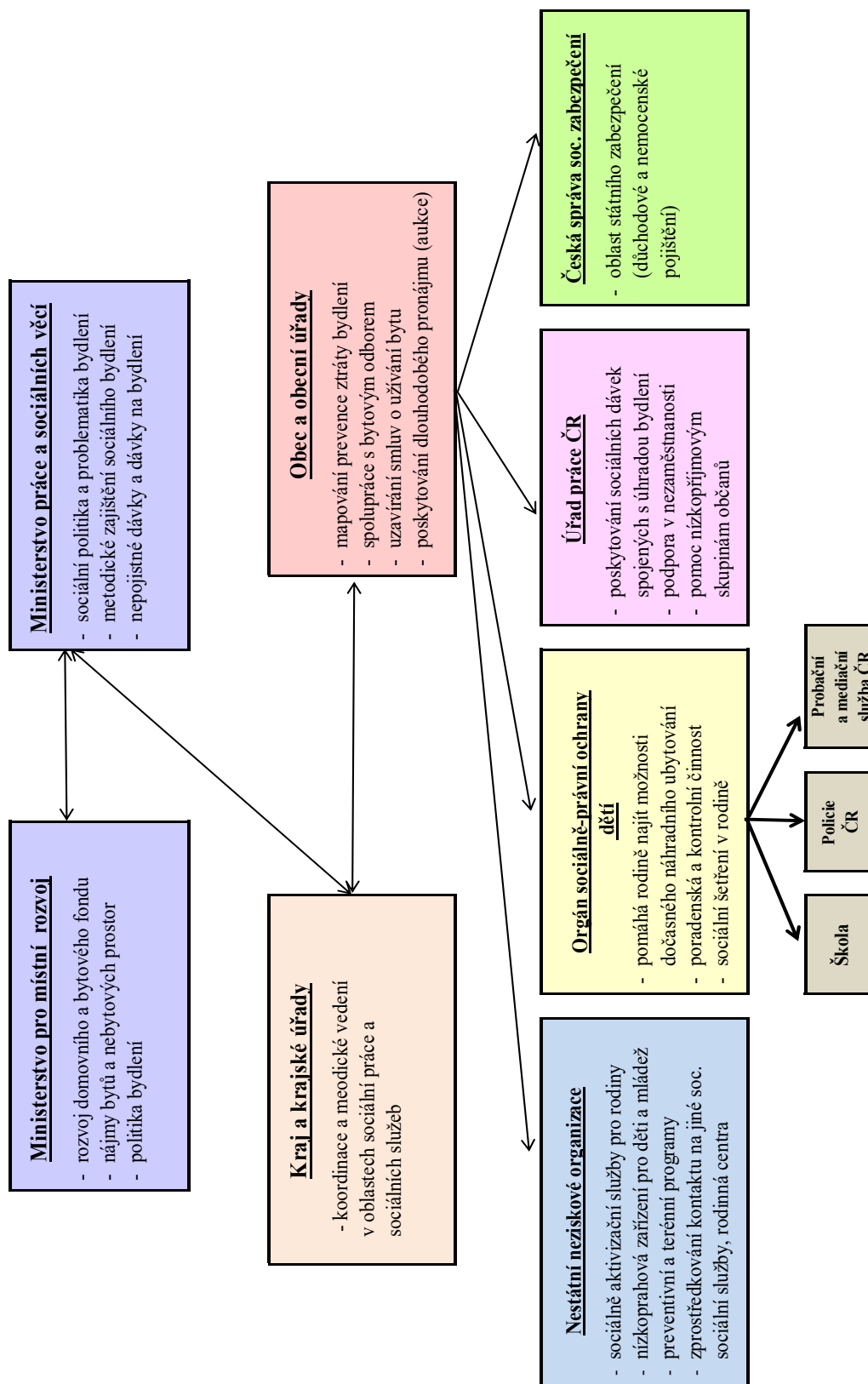
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Zařízení jsou určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeži, kteří jsou ohroženi sociálně-patologickými jevy a jsou ohroženi sociálním vyloučením (Metodická příručka typologie situací a služeb pro rodiny s dětmi, 2015). Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů (Zákon o sociálních službách).

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Služby jsou poskytovány rodině s dítětem ambulantně, pokud jsou identifikována rizika ohrožující jeho vývoj nebo pokud dlouhodobá nepříznivá sociální situace vytváří hrozby, které rodiče nedokáží bez pomoci sami překonat (Informace o systému podpory rodiny v České republice, 2009). Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů (Zákon o sociálních službách).

Příloha č. 2 Přehled aktérů sociálního bydlení

Zdroj: vlastní výzkum, 2023

Příloha č. 3 Finanční podpora pro rodiny s dětmi – přehled vybraných dávek

Dávky nemocenského pojištění

Všechny dávky nemocenského pojištění vyplácí okresní správa sociálního zabezpečení a hradí se ze státního rozpočtu a jsou upraveny zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů a patří mezi ně nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, ošetrovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství, dávka otcovské poporodní péče a dlouhodobé ošetrovné (MPSV, 2023b). Mezi základní principy nemocenského pojištění patří solidarita, jednotnost, povinná účast, zásluhovost, dynamičnost, garance a financování ze státního rozpočtu (Analýza vývoje nemocenského pojištění, 2022). Mezi účastníky nemocenského pojištění patří zaměstnanci, příslušníci zbrojených sil a bezpečnostních sborů a osoby samostatně výdělečně činné, které se mohou účastnit na pojištění dobrovolně (MPSV, 2022a).

Dávky státní sociální podpory

Systém státní sociální podpory je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a podle tohoto zákona jsou poskytovány dávky následující: přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné a pohřebné (MPSV, 2022b).

Dávky pomoci v hmotné nouzi

Tento systém upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a další právní předpisy, zejména zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů a vyhláška č. 389/2011 Sb., která doplňuje zákon o pomoci v hmotné nouzi a zahrnuje dávky: příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc (MPSV, 2023c). Podle MPSV (2023c) je tento systém určen osobám s nedostatečnými příjmy a má tyto osoby motivovat ke snaze zajistit si prostředky k uspokojení svých životních potřeb.

Stát podporuje rodiny s dětmi také prostřednictvím daňového zvýhodnění v podobě slevy na dani, kdy na první dítě je vypláceno 1 267 Kč, na druhé dítě 1 860 Kč a na třetí dítě 2 320 Kč měsíčně (Zákon č. 285/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů). Autoři Gola a Vařečka (2023) doplňují, že v

případě, že muž nebo žena nemají zdanitelné příjmy, může jeden z manželů uplatnit slevu na dani na vyživovaného partnera, což činí 24 840 Kč ročně, v případě manželka/manželky ZTP⁷ částka činí 49 680 Kč. Rodiny s dětmi také mohou čerpat příspěvek na péči, který je určen lidem od jednoho roku věku, kteří kvůli dlouhodobě nepříznivému zdravotnímu stavu potřebují péči a pomoc při zvládnání mobility, orientace, stravování, oblékání, obouvání, tělesné hygieny, výkonu fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity či péče o domácnost (Příspěvek na péči, 2023).

⁷ ZTP (zvlášť těžké postižení) – držitel tohoto průkazu může uplatnit slevu 75 % na jízdném českých drah a má také nárok na parkovací průkaz pro zdravotně postižené (Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů).

Příloha č. 4 Žádost o provedení výzkumu v rámci zpracování diplomové práce

**Žádost o provedení výzkumu v rámci zpracování
diplomové práce**

Fakulta:

Studijní program/obor:

Jméno a příjmení studenta/studentky:

Kontaktní údaje (e-mail, tel.):

Název instituce:

Název práce:

Hypotézy, výzkumné otázky:

Metodologický popis výzkumu včetně rozsahu výzkumného vzorku:

Předpokládané výstupy:

Vyjádření vedoucí/ho diplomové práce:

Jméno:

Podpis:

Vyjádření kompetentní osoby instituce:

S provedením výše uvedeného výzkumu souhlasím/nesouhlasím.

Jméno:

Podpis:

Zdroj textu: <https://www.zsf.jcu.cz/cz/studium/dokumenty-a-formulare>

Příloha č. 5 Transformační tabulka (vlastní výzkum, 2024)

Tazatelské schéma		
Hlavní cíl	Zjistit, jak Jihočeský kraj realizuje rodinnou politiku v oblasti sociálního bydlení pro rodiny s dětmi a jak sociální pracovníci obce s rozšířenou působností identifikují zdroje podpory a bariéry v tomto kontextu.	
	VO1: Jaká forma konkrétní podpory je poskytována rodinám s dětmi, které jsou ohroženy sociálním vyloučením v souvislosti s bytovou nouzí v Jihočeském kraji?	
	1.1	Jaké jsou hlavní cesty (komunikační kanály), kterými se k Vám dostanou rodiny s dětmi pro poskytnutí podpory?
	1.2	Kolik takových rodin, které potřebují pomoc v oblasti bytové nouze se k Vám ročně dostane?
	1.3	Jakou formu podpory tyto rodiny potřebují? S jakými očekáváními (podpory), s jakou zakázkou v této oblasti rodiny přicházejí?
	1.4	Je zde nějaký proces, kterým rodiny s dětmi musí projít, aby získaly podporu při řešení bytové situace ve Vaší ORP? Popřípadě jaký?
	1.5	Jakou formu konkrétní podpory zajišťujete pro rodiny s dětmi ve Vaší ORP v oblasti bydlení?
	1.6	Máte v rámci dlouhodobé koncepce podpory rodin (ve Vaší ORP), nastaven nějaký mechanismus mapování aktuální situace a potřeb rodin s dětmi?
	1.7	Jak vyhodnocujete účinnost a výsledky poskytované podpory v oblasti bydlení?
	1.8	Co Vy osobně v podpoře rodin s dětmi vnímáte jako důležité?
	1.9	Jakou máte představu do budoucna, jak by podpora mohla vypadat?
	VO2: Jakým způsobem jsou posilovány kompetence sociálních pracovníků v oblasti sociálního bydlení a doprovodných služeb na straně obcí s rozšířenou působností?	
	2.1	Jaké dle Vás specifické kompetence či dovednosti by měl mít sociální pracovník v oblasti sociálního bydlení na obecním úřadu?
	2.2	Jaký je rozsah a obsah odborného vzdělání a školení poskytovaného sociálním pracovníkům v oblasti sociálního bydlení?
	2.3	Jaké další potřeby identifikujete (na základě konkrétních situací a výzev) v oblasti sociálního bydlení ve Vaší ORP?

		2.4	Máte vytvořenou metodiku či jiný dokument pro Vaší ORP týkající se bytové situace, dle kterého postupujete? Popřípadě jaký?
		2.5	Je Vaše ORP zapojena v nějakém grantovém programu jako aplikační partner či spoluřešitel? Popřípadě jakým?
	V03: Jak sociální pracovníci obcí s rozšířenou působností hodnotí síťování služeb a návaznost aktivit na další služby v dané lokalitě?		
		3.1	S jakými organizacemi, institucemi či agenturami nejčastěji spolupracujete v otázce řešení sociálního bydlení a jaký je jejich hlavní přínos?
		3.2	Můžete popsat některé projekty či iniciativy, jichž jste se účastnili a které byly úspěšné při posilování sociálního bydlení?
		3.3	Do jakého projektu či programu se plánujete v budoucnu zapojit?
		3.4	Poskytuje Vaše obec nějaké finanční prostředky v rámci spolupráce třetím stranám?
		3.5	Jak vnímáte síťování služeb a návaznost aktivit na další služby v ORP v oblasti bydlení?
		3.6	Jakým způsobem se vypořádáváte s nedostatečnou dostupností některých sociálních služeb ve Vaší ORP?
		3.7	Jaké vnímáte nejčastější příčiny vedoucí k riziku ztráty bydlení nebo přímo dochází ke ztrátě bydlení?
		3.8	Jaké jsou hlavní výzvy a překážky při poskytování podpory rodinám s dětmi ve Vaší ORP?

Zdroj: vlastní výzkum, 2024

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
ETHOS	Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR
FUP	Family Unification Program
GDPR	General Data Protection Regulation
HUD	Housing and Urban Development
IROP	Integrovaný regionální operační program
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MS	Ministerstvo spravedlnosti
NNO	nestátní nezisková organizace
ORP	obec s rozšířenou působností
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
Sb.	Sbírka zákonů – označení českého promulgačního listu
SIPO	dříve Sdružené inkaso plateb obyvatelstva, nyní Soustředěné inkaso plateb obyvatelstva